

Juridiska institutionen
Handelshögskolan vid
Göteborgs universitet

Knivförbudslagen

och förbudet att medföra vapen på allmän plats

VT 2001
Programmet för juris
kandidatexamen
Tillämpade studier, 20 poäng
Av: Jonas Westbring

Handledare: Gösta Westerlund

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

1	Inledning.....	4
1.1	Allmänt om uppsatsen, disposition m.m.....	4
1.2	Syfte.....	5
1.3	Frågeställningar.....	5
1.4	Avgränsningar.....	6
1.5	Metod och material.....	6
1.6	Värdet av tingsrättsdomar.....	7
2	Bakgrund och historik.....	8
3	Allmänt om knivförbudslagen.....	11
4	Allmänt om det nya förbudet i vapenlagen.....	13
5	Allmän plats m m.....	14
5.1	Inledning.....	14
5.2	Allmän plats m.m.....	14
5.3	Skolområde.....	15
5.4	Fordon på allmän plats.....	16
5.5	Avslutande synpunkter på platser.....	16
6	Knivar och andra föremål.....	18
6.1	Inledning.....	18
6.2	Knivar och andra stick- och skärvapen.....	18
6.3	Andra föremål ägnade att användas som vapen.....	19
6.4	Totalförbud för innehav av vissa föremål för unga.....	21
6.5	Rättsfall angående föremål enligt knivförbudslagen.....	22
6.6	Skjutvapen enligt vapenlagen.....	23
6.7	Vapenattrapper.....	24
6.8	Avslutande kommentarer om föremål.....	25
7	Legitima innehav.....	26
8	Andra rekvisit.....	27
8.1	Inledning.....	27
8.2	Inneha.....	27
8.3	Medföra.....	29
9	Försäljning/överlåtelse i 2 §.....	31
10	Påföljder m.m.....	32
10.1	Inledning.....	32
10.2	Böter eller fängelse.....	32
10.3	Grovt brott.....	35
10.4	Förverkande 5 §.....	35
11	Polisens rätt att ingripa.....	38
11.1	Inledning.....	38
11.2	Ingripande p.g.a. brott.....	38
11.3	Ingripande av andra orsaker än direkt misstanke om brott.....	40
11.4	Särskilda regler om kroppsvisitation.....	41
11.5	Avslutning ingripande.....	42

12	Bedömning enligt knivförbudslagen.....	43
12.1	Inledning.....	43
12.2	En helhetsbedömning.....	43
12.3	Kombination av föremål.....	45
12.4	Konkurrens.....	46
13	Rättspraxis.....	49
14	Fältstudie.....	51
14.1	Inledning.....	51
14.2	Fältstudiens syfte.....	51
14.3	Fältstudiens genomförande, metod och problem m.m.....	51
14.4	Några resultat.....	54
14.5	Intressanta rättsfall.....	54
15	Slutkommentarer.....	62
16	Källor.....	64
17	Bilagor.....	67
17.1	Bilaga 1. Lagtexten till knivförbudslagen.....	67
17.2	Bilaga 2. Utdrag ur lagtexten till vapenlagen.....	68
17.3	Bilaga 3. Rättsfall vid Göteborgs tingsrätt (fältstudien).....	70

1 Inledning

1.1 Allmänt om uppsatsen, disposition m.m.

Denna uppsats handlar främst om det förbud mot att bära knivar och andra farliga föremål på allmän plats, som gäller enligt svensk rätt sedan drygt tio år tillbaka. Genom lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, härafter kallad knivförbudslagen¹ infördes 1988 ett förbud mot att bära kniv på allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, samt ett förbud mot att medföra s.k. gatustridsvapen² på allmän plats. Redan 1990 utvidgades förbudet så att även knivar blev förbjudet att inneha på allmän plats. Genom en ändring i vapenlagen (1996:67) infördes ett förbud mot att medföra skjutvapen m.m. (alltså trots att innehavaren har licens för vapnet ifråga) på allmän plats. Detta förbud att medföra vapen på allmän plats infördes med förbudet mot knivar och andra farliga föremål i knivförbudslagen som förebild, varför även detta nya förbud behandlas i uppsatsen. Knivförbudslagen innehåller även ett förbud mot att överlåta knogjärn, kaststjärnor och andra s.k. gatustridsvapen samt springknivar och springstiletter till personer under 21 år. Det är också förbjudet att saluhålla de nyss nämnda föremålen. Uppsatsen behandlar även dessa regler i knivförbudslagen.

Uppsatsen följer i stora drag själva knivförbudslagens uppläggning. De olika rekvisiten tas upp och diskuteras i tur och ordning. I samband med uppsatsen har jag genomfört en fältstudie vid Göteborgs tingsrätt. Mer om denna studie och dess genomförande finns i kapitel 14.

När det gäller de rättsfall som refereras vill jag påpeka några saker: till domar från Göteborgs tingsrätt hänvisas endast med målnummer. I bilaga till detta arbete finns en förteckning med målnummer och rotel vilket krävs för den intresserade skall hitta domen i tingsrättens arkiv. Då jag refererar rättsfall, såväl från tingsrätt som högre instanser, har jag ibland valt att göra dessa referat ganska fyllda, en del skulle kanske kalla dem pladdriga. I Bert Lehrbergs bok "Praktisk juridisk metod" finns exempel på hur man bör arbeta som jurist. I ett exempel³ beskriver Lehrberg mycket målande hur man ur en vardagshistoria med en mängd detaljer som framförs av en ilsken herre, skall ta fram det juridiskt relevanta för att kunna bedöma fallet. Eftersom det vid bedömningen enligt knivförbudslagen skall tas hänsyn till den situation som innehavet skedde i, är nästan alla detaljer kring innehavet relevanta. Exempel på sådana faktorer som kan påverka bedömningen i ett enskilt fall enligt knivförbudslagen, men som hade varit betydelselösa i nästan varje annan juridisk bedömning, är: vilken tid på dygnet inträffade händelsen, hur såg platsen ut, var det mycket eller lite folk där, hur uppträdde den tilltalade och människor kring honom? Det är alltså för att försöka få med alla detaljer i den enskilda situationen som kan ha haft betydelse vid brott mot knivförbudslagen som referaten ser ut som de gör (se kapitel 12). I andra fall blir referaten mycket kortfattade. Skälet till detta är att jag bedömt omständigheterna i de fallen som mindre avgörande för utgången.

¹ Jag har valt att kalla lagen "knivförbudslagen" eftersom detta är det som bäst beskriver lagens ändamål och funktion. I litteratur, förarbeten och domar är emellertid "knivlagen" ett lika vanligt förekommande namn. I citat används givetvis den beteckning som står i originaltexten. Egentligen är inte heller knivförbudslagen en bra benämning eftersom den skymmer det faktum att lagen även gäller andra föremål än knivar, såsom batonger, karatepinnar o.s.v.

² Termen gatustridsvapen är olycklig, se nedan avsnitt 6.

³ Lehrberg. Praktisk juridisk metod sidan 20 ff.

1.2 Syfte

Uppsatsens ursprungliga syfte var att presentera och analysera knivförbudslagen (1988:254) med tyngdpunkt på innehavsförbudet i första paragrafen. Genom en förändring i vapenlagen (1996:67) 1 juli 2000, har ett nytt förbud att medföra de föremål som omfattas av vapenlagen på allmän plats och på skolområde införts. Detta nya förbud i vapenlagen har stora likheter med det tidigare gällande förbudet i knivförbudslagen varför jag har valt att presentera även detta i uppsatsen. Analysen av vapenlagens förbud mot att medföra föremål inskränker sig av naturliga skäl till en jämförelse med knivförbudslagens regler samt en analys av motiven till det nya förbudet.

Jag har valt att angripa förbudet mot att bära kniv och andra farliga föremål med ett slags helhetsgrepp. Därför är syftet inte enbart att analysera de olika rekvisiten i knivförbudslagen och i det nya förbudet mot att medföra vapen på allmän plats i vapenlagen. Analysen innefattar förutom detta också en analys av de regler som gäller då polisen (eller andra, t.ex. ordningsvakter) skall ingripa mot en person som bär ett förbjudet föremål.

Tyngdpunkten i arbetet ligger på förbudet mot att inneha kniv och andra farliga föremål på allmän plats och på skolområde enligt 1 § knivförbudslagen. Förbudet mot försäljning och överlåtelse av kaststjärnor, springstiletter m.m. i 2 § behandlas endast översiktligt. Detta val är gjort med hänsyn till den inriktning på den praktiska tillämpningen som jag valt för detta arbete. Att avgöra om ett föremål innehas i strid mot förbudet i första paragrafen är en betydligt vanskligare fråga än att avgöra om förbudet mot försäljning/överlåtelse i andra paragrafen har överträtts. Det är också mycket vanligare med brott mot 1 § än mot 2 § och den förstnämnda har därmed större praktisk betydelse.⁴

Syftet med detta arbete är alltså sammanfattningsvis att presentera och analysera knivförbudet ur ett brett och praktiskt inriktat perspektiv. Detta leder över till syftet att genomföra en fältstudie vid Göteborgs tingsrätt. Syftet med fältstudien är tvådelat. Dels saknas det en heltäckande praxis från högre instanser i många viktiga frågor rörande knivförbudslagens tillämpning och dels har detta lett till att det utvecklats en i viss mån "lokal praxis" i dessa frågor vilken är intressant att undersöka med det praktiska perspektiv som valts för detta arbete.

1.3 Frågeställningar

Denna uppsats syftar alltså till att försöka fastställa gällande rätt avseende tillämpningen av knivförbudslagen och vissa delar av vapenlagen. Därvid har jag varit speciellt inriktad på tolkningen av vissa rekvisit i knivförbudslagen. Dessa frågor kan sammanfattas på följande sätt:

- Vilka föremål omfattas av förbudet i knivförbudslagen?
- Hur skall de platser som förbudet gäller på (d.v.s. allmän plats och skolområde) bedömas?

Vidare är jag intresserad av hur den *helhetsbedömning av situationen* som enligt förarbetena måste göras för en korrekt bedömning enligt knivförbudslagen skall göras, och hur den görs i praktiken. Dessutom vill jag presentera några av de regler som gäller för t.ex. poliser som skall ingripa vid brott mot knivförbudslagen. Detta för att försöka presentera knivförbudslagen i det sammanhang där den tillämpas.

⁴ I fältstudien som genomfördes som en del av uppsatsarbetet granskades 151 mål vid Göteborgs tingsrätt. Samtliga rörde innehavsförbudet i 1 § knivförbudslagen.

1.4 Avgränsningar

Denna studie har som syfte att behandla det svenska knivförbudet som regleras i knivförbudslagen i ett brett perspektiv med tyngdpunkt på den praktiska tillämpningen av förbudet. Detta syfte har varit bestämmande för hur jag avgränsat mitt arbete. Arbetet omfattar hela knivförbudslagen. Tyngdpunkten av analysen är emellertid lagd på innehavsförbudet i 1 §. Jag behandlar vidare översiktligt de regler som gäller för ingripande mot personer som bryter/misstänks bryta mot förbudet. Endast de regler i t.ex. rättegångsbalken (RB), brottsbalken (BrB) och polislagen 1984:387 (PL) som är mest centrala för den praktiska tillämpningen behandlas. Vapenlagen (VL) behandlas endast i de delar som berör det nya förbudet att medföra vapen på allmän plats och på skolområde.

I min fältstudie av domar från Göteborgs tingsrätt och Hovrätten för Västra Sverige har en mängd avgränsningar gjorts för att materialet inte skulle bli författaren alldeles övermäktigt. Dessa avgränsningar har gjorts av praktiska orsaker, som t ex begränsningar i tingsrättens datasystem med avseende på sökmöjligheter och noggrannhet m.m. Dessa avgränsningar diskuteras närmare i avsnittet som behandlar fältstudiens genomförande (kapitel 14).

Förordningen (1990:415) om tillstånd till införsel av vissa farliga föremål reglerar, som namnet antyder, tillstånd för att föra in vissa föremål i landet. Dessa föremål är springstiletter, springknivar, knogjärn, kaststjärnor, riv- eller nithandskar och batonger samt karatepinnar, blydaggjar, spikklubbor eller liknande. Det rör sig alltså om föremål som regleras även i knivförbudslagen, men denna förordning behandlas inte i detta arbete.

1.5 Metod och material

Detta är ett straffrättsligt inriktat arbete där den praktiska juridiska metoden för att fastställa gällande rätt används. Utöver att fastställa gällande rätt framför jag givetvis egna och andras synpunkter på vad som borde vara gällande rätt där detta kan vara befogat. Jag försöker att analysera och problematisera de olika aspekter av de rättsregler som uppsatsen behandlar.

Vid arbetet med denna uppsats har jag använt lagtext, förarbeten, domstolspraxis och doktrin. När det gäller doktrin kan det uppmärksammas att det finns ytterst sparsamt med litteratur om knivförbudslagen. Den främsta källan till information om gällande rätt blir därför framförallt förarbeten till lagen och i viss mån domstolspraxis. Jag har letat efter icke publicerade hovrättsdomar på Hovrätten för Västra Sverige och även i min fältstudie granskat cirka 150 domar från Göteborgs tingsrätt. Tingsrättsdomars värde för att fastställa gällande rätt är naturligtvis begränsat, vilket diskuteras något utförligare i avsnitt 1.6. Eftersom flera frågor rörande knivförbudslagens tillämpning inte finns avgjorda i högsta domstolen eller publicerad hovrättspraxis, kan det trots dess ringa tyngd ändå vara intressant att studera tingsrättsdomar, för att om inte annat hitta användbara sätt att resonera kring t.ex. de svåra avvägningarna mellan helt legitima innehav av kniv och straffbara överträdelser av knivförbudslagens regler.

När det gäller förarbeten så har två stycken olika utredningar utrett frågan om knivförbud på senare år. Dels 1987 års vapenutredning som arbetade fram det ursprungliga lagförslaget och dels 1995 års vapenutredning som bland annat arbetat fram förbudet mot att medföra vapen på allmän plats. En beskrivning av förarbeten och övrig historik återfinns i kapitel 2.

Särskilda problem som uppstod vid genomförandet av fältstudien vid Göteborgs tingsrätt diskuteras nedan i kapitel 14.

1.6 Värdet av tingsrättsdomar

Även om en diskussion om juridikens så kallade rättskällehärad faller utanför ramen för denna uppsats, kan det ändå vara av värde att diskutera något om värdet av tingsrättsdomar, eftersom jag återkommande hänvisar till domar från Göteborgs tingsrätt.

Som jag diskuterar utförligare nedan i detta arbete är det en ganska komplicerad bedömning som skall göras då man skall bedöma om ett brott enligt knivförbudslagen föreligger eller inte. Utan att gå händelserna i förväg kan kort sägas att det som skall bedömas är bland annat föremålets art och risken att föremålet kommer till brottslig användning, det vill säga hur farlig situationen är. Denna bedömning kan vara mycket svår att göra. Även om förarbetena till knivförbudslagen innehåller rikligt med exempel och annan vägledning till hur denna bedömning skall göras, hade det naturligtvis varit önskvärt med en riklig praxis från Högsta domstolen där de olika aspekterna av bedömningen enligt knivförbudslagen belysts. Även om det finns ett fåtal avgöranden från högsta domstolen som berör knivförbudslagen, återstår ännu stora bitar som skulle behöva belysas ytterligare. Så som lagen utformats innebär dessutom, att vissa frågor skulle kunna prövas nästan oändligt många gånger av högsta domstolen, utan att HD-praxis blev heltäckande. För att bara ta ett exempel gäller detta vilka föremål som skall anses vara förbjudna enligt knivförbudslagen.

Reglerna om prövningstillstånd i RB 49:13 och 14 har stor betydelse för vilka mål som kommer ens så långt som till hovrätten. För mål som rör brott som endast lett till böter eller där den tilltalade frikänts från åtal för brott som ej kan leda till fängelse längre än sex månader krävs prövningstillstånd. Visserligen sägs i RB 49:14 att prövningstillstånd skall meddelas om det är av vikt för rättstillämpningen, men det är ändå inte vanligt att mål som rör brott mot knivförbudslagen kommer så långt. Kanske kommer fler frikännande domar att meddelas prövningstillstånd i hovrätterna sedan ett grovt brott med maxstraff på ett års fängelse infördes i 4 § 2 st. knivförbudslagen år 2000.

Med tanke på de stränga regler som gäller för att få prövningstillstånd till hovrätten för sådana förhållandevis enkla mål som det ofta är frågan om här, är det alltså ovanligt att målen ens kommer till hovrätten. Ännu ovanligare är som sagt avgöranden från högsta domstolen. För att visa hur ovanligt det är att ett mål tas upp av högsta domstolen kan sägas att det endast finns tre mål där knivförbudslagen behandlas direkt. De två första av dessa, NJA 1996 sid. 719 och NJA 1997 sid. 476, behandlar samma händelse. I det förstnämnda avgörandet behandlas frågan om prövningstillstånd skall meddelas av hovrätten.

Tingsrättsdomar kan emellertid vara intressanta att studera trots sitt ringa prejudikatvärde. För det första kan man finna exempel på hur situationer där någon burit kniv på allmän plats kan bedömas. Man kan hitta exempel på hur det är möjligt att resonera när man tillämpar knivförbudslagen, trots domarnas mycket begränsade prejudikatvärde. För det andra innebär ju de begränsade möjligheterna till prövning i högre instans, att den praxis som finns vid de enskilda tingsrätterna blir desto mer intressant i det enskilda fallet. En person som åtalas för brott mot knivförbudslagen, eller i förekommande fall hans advokat, är ju intresserad av att få reda på hur den aktuella tingsrätten brukar bedöma liknande fall.

2 Bakgrund och historik

När det gäller vissa brott i brottsbalken är det nästan nödvändigt att man känner till lagrummets hela historia från gamla strafflagen via införandet av brottsbalken till moderna lagändringar, för att man rätt skall förstå vad lagrummet innebär. Detta är inte fallet vad gäller knivförbudslagen. Knivförbudslagen är en i ett straffrättsligt perspektiv mycket ung företeelse. Detta till trots skall jag i detta avsnitt kort redogöra för knivförbudslagens tillkomsthistoria.

Syftet med att införa ett förbud mot knivar och andra farliga föremål på allmän plats och skolområde var att stävja sådana innehav av dessa föremål som typiskt sett leder till en ökad våldsanvändning i samhället.⁵

Knivar som använts som brottshjälpmedel vid t.ex. misshandel eller olaga hot kan förklaras förverkade enligt den allmänna förverkandebestämmelsen i BrB 36:2. Sådana föremål kan tas i beslag enligt RB 27:1. Denna möjlighet utökades genom en lagändring 1983 till att gälla även föremål som *inte* använts vid brott. Ändringen innebar att det blev möjligt att förverka knivar och andra föremål om dessa är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och påträffats under sådana omständigheter att det finns anledning att befara att de kan komma till användning som sådana vapen (BrB 36:3 p2). Dessa föremål kan också tas i beslag när de påträffas enligt RB 27:14a.

Den första reglering som infördes angående knivar som inte använts för att begå brott var förordningen (1959:312) om förbud mot innehav av vissa stiletter m.m. (stilettförordningen). Denna förordning infördes 1959. Enligt stilettförordningen fick inte springstilett eller springkniv innehåvas av den som inte fyllt 21 år, och inte heller överlåtas eller upplåtas till en sådan person (2 § 1 st.). Dessutom förbjöd förordningen tillverkning och införsel i riket av springstiletter och springknivar (2 § 2 st.). Med springstilett avsågs ett stickvapen som var så konstruerat att det med hjälp av en fjädermekanism eller liknande anordning eller med hjälp av sin tyngd snabbt kan fällas eller skjutas ut ur skaftet. Med springkniv avsågs en på motsvarande sätt konstruerad kniv (1 §). Stilettförordningen gällde ända fram till 1990 då den inarbetades i knivförbudslagen (1 § 3 st. knivförbudslagen).

Dessa åtgärder mot knivar ansågs inte tillräckliga, och regeringen ville därför införa ett mer generellt knivförbud för att komma tillrätta med en ökning av våldsbrott där knivar och andra tillhyggen användes som vapen. År 1987 tillsattes därför en utredning (1987 års vapenutredning) med uppgiften att se över hela vapenlagstiftningen, och att med förtur utreda frågan om att införa ett mer generellt knivförbud. Utredningens arbete resulterade i delbetänkandet SOU 1987:61 "Knivförbud". Denna SOU låg till grund för propositionen 1987/88:98 "...om knivförbud i vissa fall". Denna proposition låg i sin tur grund till lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål⁶, här kallad knivförbudslagen. Knivförbudslagen trädde i kraft den 1 juni 1988.

Denna första version av knivförbudslagen såg lite annorlunda ut mot den idag gällande. På grund av osäkerhet hur ett generellt knivförbud skulle utformas, var den inte lika långtgående som dagens. I den första paragrafen första stycket föreskrevs ett förbud mot att inneha knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Detta förbud gällde vid

⁵ Prop. 1989/90:129 sidan 12.

⁶ När lagen trädde ikraft var namnet lag (1988:254) om förbud mot att *i vissa fall* inneha knivar och andra farliga föremål. (min kursivering) Namnet ändrades i samband med lagändringen 1990 då det mer generella förbudet på allmän plats infördes.

offentliga tillställningar som avses i allmänna ordningsstadgan (1956:617) och vid allmänna sammankomster som avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster (de båda författningarna är idag ersatta med Ordninglagen (1993:1617)). I andra stycket fanns en undantagsbestämmelse liknande den som finns idag. Förbudet enligt första stycket gällde inte om 1. innehavet stod i överensstämmelse med ändamålet för tillställningen eller sammankomsten, 2. föremålet i fråga skulle användas för arbete på platsen eller 3. innehavet annars med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter var att anse som befogat.

I andra paragrafen fanns ett förbud mot att inneha knogjärn, batonger, kaststjärnor och andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa på allmän plats. Dessa särskilt farliga föremål, ibland kallade gatustridsvapen, var de enda som från början var förbjudna att inneha på allmän plats. Till detta fanns givetvis också ett undantag i andra stycket som innebar att förbudet inte skulle gälla om "föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till särskilda omständigheter måste anses uppenbart befogat". Tilläggas kan att dessa föremål givetvis var förbjudna även enligt första paragrafen, alltså vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster, vilket också tydligt framgick av lagen.

Efter delbetänkandet arbetade 1987 års vapenutredning vidare. År 1989 presenterades utredningens slutbetänkande, SOU1989:44 "Översyn av vapenlagstiftningen". Förutom en hel del förslag på ändringar i vapenlagen hade utredningen också genomfört en utvärdering av den relativt nya knivförbudslagen. Utredningen ansåg att lagen fallit väl ut och föreslog därför ett mer generellt knivförbud, alltså ett som gällde på allmän plats och inte bara vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Detta förslag resulterade i propositionen 1989/90:129 "...om ett utvidgat knivförbud". Knivförbudslagen ändrades till ungefär det utseende den har idag. Lagändringarna trädde i kraft 1 juli 1990. Första paragrafen första stycket förbjöd innehav av knivar, andra stick- och skärvapen samt andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa på allmän plats. Nytt var att förbudet gällde även på skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs. I första paragrafen andra stycket återfanns det undantag som gäller fortfarande, nämligen att första stycket inte gällde om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingick i utrustningen för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat.

En annan viktig punkt i 1990 års lagändring var att den gamla stilettförordningen inarbetades i knivförbudslagen. Detta innebar att det i första paragrafens tredje stycke föreskrevs ett totalt innehavsförbud av springstiletter och springknivar för personer under 21 år. Dessutom föreskrevs ett förbud mot att överlåta dessa föremål samt även knogjärn, kaststjärnor eller andra föremål särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa, till personer som inte fyllt 21 år. Det föreskrevs även ett förbud mot att saluhålla de nyss nämnda föremålen i andra paragrafen.

År 1995 ansåg regeringen åter att det var dags för en översyn av vapenlagstiftningen. En utredning, kallad 1995 års vapenutredning, fick i uppdrag att med förtur utreda och utvärdera knivförbudslagen. Detta arbete resulterade i delbetänkandet SOU 1996:50 "Förbud mot vapen på allmän plats m.m.". Som titeln antyder föreslogs bl.a. att innehavsförbudet i knivförbudslagens första paragraf även skulle omfatta skjutvapen. Denna utredning resulterade inte i någon ändring av knivförbudslagen.

När 1995 års vapenutredning presenterade sitt slutbetänkande, SOU 1998:44 "En samlad vapenlagstiftning", innehöll detta, som namnet säger, ett förslag på en omarbetad vapenlag i vilken knivförbudslagen inarbetats. Detta förslag blev emellertid inte verklighet. I propositionen 1999/2000:27 "En skärpt vapenlagstiftning" gjordes endast diverse ändringar i vapenlagen samt i knivförbudslagen.

Knivförbudslagen

I knivförbudslagens första paragraf lades till att förbudet gäller även föremål som förvaras i fordon på allmän plats. Det hade tidigare varit en viss osäkerhet kring detta, varför denna regel infördes. Vidare lades ett andra stycke till fjärde paragrafen. Där föreskrivs ett särskilt straff för grovt brott mot knivförbudslagen, med straff på upp till ett års fängelse.

I vapenlagen infördes ett förbud mot att medföra skjutvapen på allmän plats, skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs och fordon på allmän plats i sjätte kapitlet femte paragrafen. Detta förbud gäller alltså vapen för vilka den som bär dem har licens på dem. Om så inte är fallet blir helt andra förbud i vapenlagen tillämpliga. Till detta nya förbud finns undantag på samma sätt som i knivförbudslagen för befogade innehav. I det ursprungliga förslaget hade bestämmelsen samma lydelse som knivförbudslagen, d.v.s. att det var förbjudet att *inneha* vapen på allmän plats. Efter lagrådets påpekande att termen *inneha* har en annan betydelse i övriga vapenlagen, ändrades regeln till ett förbud att *medföra* vapen på allmän plats.

Lagändringarna från proposition 1999/2000:27 trädde ikraft den 1 juli 2000. Det är denna version av knivförbudslagen och vapenlagen som gäller då detta arbete skrivs.

3 Allmänt om knivförbudslagen

Denna uppsats handlar alltså om den så kallade knivförbudslagen (Lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål). I detta avsnitt skall jag ge en kort bild av hur denna lag är upplagd. Senare i uppsatsen diskuteras närmare om de olika paragraferna och rekvisiten, men jag anser att det redan på detta stadium kan vara bra att försöka ge en helhetsbild av knivförbudslagens upplägg och funktion.

Knivförbudslagen är en s.k. specialstraffrättslig reglering. Straffrätten brukar indelas i allmän straffrätt och specialstraffrätt.⁷ Allmän straffrätt är de brott som behandlas i brottsbalken och specialstraffrätten är de brott som behandlas i annan lagstiftning. Specialstraffrätten består av en mängd olika straffrättsliga lagar som t.ex. trafikbrottslagen, narkotikastrafflagen, skattebrottslagen, företagshemlighetslagen, knivförbudslagen etc. Dessutom finns en mängd straffstadganden i andra lagar t.ex. vapenlagen, jaktlagen, fiskelagen, utlänningslagen o.s.v. Dessa regler hör också till specialstraffrätten. Vissa regler i brottsbalken, som t.ex. medverkansbestämmelserna (BrB 23:4) är tillämpliga generellt på all brott, alltså även de specialstraffrättsliga som t.ex. knivförbudslagen.

Föremål som 1 § knivförbudslagen omfattar⁸:

- Knivar: exempelvis slidknivar, dolkar, arbetsknivar, sportknivar, köksknivar mm.
- Andra stick- och skärvapen: bajonetter, skarpslipade sablar, springstiletter mm.
- Andra farliga föremål: sylar, stämjärn, mejslar och andra verktyg och bruksföremål som genom sin konstruktion är ägnade att användas som vapen. Gatustridsvapen t ex knogjärn, kaststjärnor, karatepinnar, strypsnavor, rivhandskar, skarpslipade mejslar, blydagg, precisionsslangbågar, morgonstjärnor, kedjor som försetts med handtag, ölburkar som fyllts med cement, metallbälten som är konstruerade att använda som slagvapen. Avgörande för om ett föremål skall räknas till den förbjudna kretsen är om det genom sin konstruktion är *särskilt ägnat* att använda som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Det rör sig alltså om föremål som typiskt sett är avsedda för våldsanvändning, och som saknar, eller har ett mycket begränsat, legitimt användningsområde.

I 1 § 1 st. knivförbudslagen anges ramen för knivförbudets omfattning. Den talar om vilka föremål som förbudet omfattar och på vilka platser förbudet är tillämpligt. De föremål som faller in under förbudet är knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.

Begreppet *allmän plats* har samma betydelse som detta begrepp har i brottsbalken (BrB 16:11, otillåtet förfarande med pornografisk bild och BrB 16:16, förargelseväckande beteende). Med allmän plats enligt brottsbalken avses varje plats, inom- eller utomhus, som är upplåten för eller frekventeras av allmänheten. Om allmänheten har tillträde till platsen endast under vissa tider är platsen allmän plats under dessa tider men annars inte. Exempel på allmänna platser är gator, torg restauranger och allmänna färdmedel såsom bussar m.m. Vad som är allmän plats diskuteras närmare i avsnitt 5.2

⁷ Zila, Specialstraffrätten sidan 9 ff.

⁸ Prop. 1987/88:98 sidan 14 f, prop. 1989/90: 129 sidan 20, SOU 1987:61 sidan 62 f, SOU 1996:50 sidan 37 f.

Knivförbudslagen

Till det förbjudna området hör enligt lagtexten även *skolområde* där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs. Dessutom är det förbjudet att inneha kniv eller andra farliga föremål *i fordon på allmän plats*.

I 1 § 3 st. knivförbudslagen anges att springstiletter och springknivar, d.v.s. knivar där bladet, oftast med hjälp av en fjäder, snabbt kan fällas eller skjutas ut ur skaftet är helt förbjudna att inneha för personer som inte fyllt 21 år. Lagtexten har utformats så att även s.k. butterfly-knivar faller in under detta totala innehavsförbud för personer under 21 år. En butterfly-kniv är en kniv eller stilett, där skaftet är tudelat och kan vikas över bladet.

Av 4 § knivförbudslagen framgår att den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot bestämmelserna i 1 eller 2 §§ kan dömas till böter eller fängelse i upp till sex månader. Enligt en lagändring som trädde i kraft 1 juli 2000 kan straffet bli upp till ett års fängelse om brottet är att anse som grovt.

5 § knivförbudslagen är en förverkanderegeln som innebär att föremål som varit föremål för brott mot lagen kan förverkas.

4 Allmänt om det nya förbudet i vapenlagen

Genom en ändring av vapenlagen som trädde i kraft den 1 juli 2000 blev det förbjudet att utan orsak medföra skjutvapen på allmän plats, på skolområde och i fordon på allmän plats (VL 5:6 i dess nya lydelse). Vad som avses med skjutvapen definieras i vapenlagen 1:2 och de föremål som jämföras med skjutvapen räknas upp i VL 1:3. Den nya paragrafen i 5 kapitlet lyder:

6 § Skjutvapen får medföras på allmän plats endast om vapnet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om det annars med hänsyn till vapnets art, syftet med innehavet och övriga omständigheter är att anse som befogat. Detsamma gäller i fråga om skjutvapen inom skolområde, där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats. Lag (2000:147).

Som synes har det nya förbudet stora likheter med det förbud mot knivar och andra farliga föremål som gäller enligt knivförbudslagen. Förbudet i VL 5:6 har också utformats med knivförbudslagen som förebild. Även om paragrafen rent språkligt skiljer sig ganska kraftigt från knivförbudslagen, är syftet med den att den skall tillämpas på samma sätt som knivförbudslagen, med den skillnaden att den gäller skjutvapen istället för knivar och andra farliga föremål.⁹ Innehållet i paragrafen diskuteras närmare nedan, men det kan redan här noteras att i VL 5:6 används termen "medföra" istället för knivförbudslagens term "inneha". Denna förändring tillkom sent under förarbetena till förändringen i vapenlagen på initiativ av lagrådet. Vid tillämpningen av knivförbudslagen har en del tveksamheter uppstått hur termen "inneha" skall tolkas (se nedan avsnitt 8.2). Speciellt i vapenlagen har ju termen en alldeles speciell innebörd; som lagrådet anförde vid införandet av det nya förbudet i vapenlagen: "[e]ftersom ordet innehav har en juridisk betydelse som kan innebära att en person som vistas på allmän plats innehar ett skjutvapen som är inlåst i ett säkerhetsskåp i hans bostad, är det bättre att säga att skjutvapen inte får 'medföras' på allmän plats m.m."¹⁰ Någon saklig skillnad mellan de två lagrummen är emellertid inte avsedd. Den som *innehar* ett farligt föremål på allmän plats enligt knivförbudslagens regler, skulle, om föremålet istället varit sådant att vapenlagen var tillämplig, anses *medföra* föremålet enligt VL 5:6. Denna skillnad kan dock ge upphov till en del problem vilket diskuteras närmare nedan.

Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot stadgandet i VL 5:6 kan enligt 9:2 punkten g. dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

När det gäller förverkande gäller naturligt nog *inte* samma regler för föremål som medförs i strid med VL 5:6, som för föremål som innehåts i strid med reglerna i knivförbudslagen. Det rör sig ju här om föremål som personen har rätt att inneha (i vapenlagens mening, d.v.s. de har licens om så krävs etc.). Därför kan de inte förklaras förverkade enligt vapenlagen (se reglerna om förverkande i 9:5). Troligen kan dock en dom angående brott mot VL 5:6 vägas in då man tar ställning till ett eventuellt återkallande av vapenlicensen enligt 6:1.¹¹

⁹ Prop. 1999/2000:27 sidan 96.

¹⁰ Prop. 1999/2000:27 sidan 151.

¹¹ En fullständig analys av skälen för återkallelse av vapenlicens faller utanför ramen för detta arbete. Se vidare om återkallelse SOU 1998:44 sidan 211-229 samt Prop. 1999/2000 sidan 58-59.

5 Allmän plats m m

5.1 Inledning

Förbudet i knivförbudslagen mot att inneha knivar och andra farliga föremål är inte utformat som ett generellt innehavsförbud, som gäller på alla platser. Istället gäller förbudet på följande platser enligt 1 § 1 st. knivförbudslagen:

- Allmän plats. Begreppet allmän plats har enligt vapenlagen och knivförbudslagen samma betydelse som detta begrepp har i brottsbalken.
- Skoloråde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs.
- Fordon på allmän plats (detta är en ny bestämmelse som gäller från och med den 1 juli 2000)

Enligt vapenlagen 5:6 är det på samma platser förbjudet att medföra skjutvapen. I detta kapitel skall jag analysera på vilka platser knivförbudslagen är tillämplig.

5.2 Allmän plats m.m.

Uttrycket ”allmän plats” i 1 § 1 st. knivförbudslagen och vapenlagen 5:6 har samma betydelse som uttrycket har i brottsbalken.¹² I brottsbalken används allmän plats som rekvisit i bestämningen av den straffbara handlingen vid vissa brott.¹³ Dessa brott är otillåtet förfarande med pornografisk bild (BrB 16:11) och förargelseväckande beteende (BrB 16:16). Notera dock att för brottet förargelseväckande beteende ingår rekvisitet endast i en exemplifiering; brottet kan även begås på annan plats än allmän plats.¹⁴ Brottsbalkens bestämning av vad som räknas som allmän plats grundar sig i bestämningen av det straffbara området för fylleri och förargelseväckande beteende enligt den gamla strafflagen.¹⁵

Tidigare förekom begreppet allmän plats även i allmänna ordningsstadgan (AOst). Där hade begreppet en annan, mer inskränkt betydelse än enligt brottsbalken. Detta ledde till en hel del förvirring, men denna förvirring avhjälptes genom att då AOst ersattes med ordningslagen (1993:1617) infördes begreppet offentlig plats i denna istället (se ordningslagen 1:1 och 2).¹⁶

Begreppet allmän plats används även i regeringsformen (RF), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Bestämningen av begreppet allmän plats i RF, TF och YGL torde vara densamma som den i brottsbalken.¹⁷

Med allmän plats i brottsbalkens mening förstås varje plats, inom- eller utomhus, som är upplåten till eller annars besöks av allmänheten. Om allmänheten har tillträde endast till vissa delar av en plats är dessa delar allmän plats, och om allmänheten endast har tillträde vid vissa tider är platsen allmän plats vid dessa tider och annars inte. Exempel på allmänna platser är vägar, gator, torg, parker, och för allmänheten tillgängliga delar av flygplatser, tåg- och busstationer (t ex väntsalarna). Vidare är restauranger, barer, diskotek, affärer, teatrar, biografier, hotell, museer m.m. allmän

¹² Se framför allt prop. 1987/88:98 sidan 10 och SOU 1998:44 sidan 233

¹³ Prop. 1987/88:98 sidan 12.

¹⁴ Brottsbalken Del II sidan 323.

¹⁵ Prop. 1962:10 sidan B 238, SOU 1996:50 sidan 38.

¹⁶ Persson m.fl. Ordningslagen sidan 36.

¹⁷ Persson m.fl. Ordningslagen sidan 42.

plats. Dessutom är idrottsanläggningar, camping- och badplatser, kyrkogårdar samt utrymmen i tåg, bussar och andra allmänna färdmedel allmän plats.¹⁸ Det är viktigt att notera att denna uppräkningslista är en exemplifiering och ej avsedd att vara uttömmande. Viktigt är också att konstatera att det inte spelar någon roll huruvida en inträdesavgift eller dylikt måste erläggas för att få tillträde till platsen; det kan mycket väl vara allmän plats i brottsbalkens mening trots att man måste betala för att få tillträde, vilket ju ofta är fallet med t ex idrottsarenor, nöjeslokaler och allmänna kommunikationsmedel.

Undantaget från allmän plats är områden som är enskilda, ”privata”, dit allmänheten inte har tillträde samt skog och mark, dit visserligen allmänheten har tillträde men där ingen allmänhet normalt befinner sig.

Som synes är det en mycket vid definition av vad som är allmän plats och därmed var knivförbudslagen och förbudet att medföra skjutvapen enligt vapenlagen är tillämpliga på. Detta har gjort att det inte i praktiken har varit svårt att avgöra vad som är allmän plats i brottsbalkens och knivförbudslagens mening, och vad som inte är det. Det har tidigare rått en viss tvekan om vad som gällde bilar och andra fordon. Denna oklarhet har emellertid rätats ut genom ett tillägg till knivförbudslagen där det uttryckligen sägs att lagen gäller även här (se avsnitt 5.4)

5.3 Skolorråde

Efter en lagändring i juli 1990 gäller förbudet att inneha knivar och andra farliga föremål även på skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs (1 § 1st. knivförbudslagen). Skolor är normalt inte att räkna som allmän plats i brottsbalkens och knivförbudslagens mening. Skolbyggnaden är upplåten för och utnyttjas av elever och lärare men är i princip stängd för allmänheten. Skolgårdar och andra platser som hör till skolans område skulle kunna vara allmän plats, men är det ofta inte. Utomstående personer kan ofta bereda sig tillträde till dessa platser, men det var enligt förarbetena osäkert om detta sker i en sådan utsträckning att det räckte för att uppfylla brottsbalkens krav på allmän plats.¹⁹ Ett av skälen att införa ett förbud på skolområden var att kunna beslagta och förverka farliga föremål som påträffades där.²⁰ Detta kan ske även om den som gjort sig skyldig till innehavet inte är över 15 år och alltså inte kan straffas för överträdelsen (se vidare avsnitt 10.4).

Trots att det inte nämns uttryckligen i lagtexten avses även sådana skolor där vuxna elever undervisas. Exempel på sådana är kommunal vuxenutbildning (komvux) och grundutbildning för vuxna (grundvux).

En tydligare definition än den som finns i lagtexten av vad som är skolområde i knivförbudslagens mening ges inte i förarbetena, men det torde inte ge några tillämpningssvårigheter. Den gränsdragning som kan vara knepig är den var skolområdet slutar, t.ex. mot angränsande fastigheter och vägar, men denna torde kunna lösas med att om det inte är skolområde är det i de flesta fall allmän plats.

I den fältstudie som genomförts i detta arbete var det endast två fall (av 151) som rörde innehav på skolområde, B 16080-97 och B 16192-97. I ytterligare ett fall, B 13907-98, ansågs av åklagare och domstol, måhända felaktigt, att ett innehav skett på allmän plats trots att det var frågan om en skola. Detta problem diskuterades dock aldrig.

¹⁸ Brottsbalken Del II sidan 302, prop. 1987/88:98 sidan 12, prop. 1989/90:129 sidan 10 m.m.

¹⁹ Prop. 1989/90:129 sidan 10.

²⁰ Prop. 1989/90:129 sidan 11.

5.4 Fordon på allmän plats

Det har tidigare funnits en viss tveksamhet vad som gällt angående bilar och andra fordon som befunnit sig på allmän plats. Skall en person som förvarar en kniv inne i sin bil anses inneha kniven på allmän plats?

För att undersöka hur knivförbudslagens regler tillämpas i praktiken genomförde 1995 års vapenutredning en enkätundersökning bland landets polismyndigheter. I denna undersökning fann man att en stor del av dem som har att tillämpa knivförbudslagens regler ansåg sig förhindrade att ingripa mot knivar och andra farliga föremål. Även justitieombudsmannen ansåg i ett beslut (JO beslut nr1349-1996) att ett föremål som innehades i en bil på allmän plats inte skulle anses ha innehafts på allmän plats. Andra har hävdade att fordon på allmän plats skall anses vara allmän plats utan att detta behöver nämnas särskilt. Den senare uppfattningen företrädde av 1996 års vapenutredning.²¹

För att råda bot på denna osäkerhet infördes år 2000 ett uttryckligt förbud mot att inneha knivar och andra farliga föremål i fordon på allmän plats. Fordon skall ha samma definition som det har i fordonskungörelsen (1972:595).²² Regeringen påpekar i propositionen till lagändringen att det faktum att föremålet förvaras i en bil måste vägas in vid en bedömning enligt knivförbudslagen. Regeringen skriver t.o.m. att det är en förutsättning för att denna utvidgning av förbudet skall införas att det tillämpas på ett mycket generöst sätt. ”En sådan regel måste därför tillämpas på *ett mycket nyanserat sätt*, så att den personliga integriteten inte kränks onödigtvis. En rimlig förklaring till innehavet bör godtas. Under *förutsättning* att regeln tillämpas på ett sådant sätt anser dock regeringen att det är motiverat att låta ett förbud omfatta även fordon som befinner sig på allmän plats.”²³

Det är alltså endast i rena undantagsfall som denna regel kan tillämpas. Att föremålet förvaras i ett fordon torde ofta göra att bedömningen av om innehavet är befogat eller inte ofta leder till att innehavet anses som befogat.

Regeln i fråga var inte i kraft då fältstudien till detta arbete genomfördes, och alltså var inget av innehaven där i fordon på allmän plats.

5.5 Avslutande synpunkter på platser

För att sammanfatta på vilka platser som knivförbudslagen är tillämplig är det alltså allmän plats i brottsbalkens mening, skolområden där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs samt i fordon på allmän plats. Sammantaget, framförallt genom den breda definitionen av allmän plats enligt brottsbalken, innebär detta att det är en mycket stor mängd platser där det är förbjudet att inneha kniv eller andra farliga föremål. I den praktiska tillämpningen av förbudet blir det alltså oftast inte speciellt svårt att avgöra om knivförbudslagen är tillämplig eller inte med avseende på den plats där innehavet sker. Om en person undantagsvis skulle befinna sig på en plats som inte är allmän plats, men ändå befinna sig i en situation där det kan tyckas olämpligt att inneha exempelvis en kniv, har han ofta strax innan

²¹ SOU 1996:50 sidan 52-54.

²² Prop. 1999/2000:27 sidan 81.

²³ Prop. 1999/2000:27 sidan 81 min kursivering.

Knivförbudslagen

befunnit sig på allmän plats och kan åtalas för innehavet. Ett exempel på ett sådant fall är en person som bär kniv inne hos sin handläggare på arbetsförmedlingen etc.

I målet B 11438-98 vid Göteborgs tingsrätt hade den åtalade, H, befunnit sig inne på Göteborgs energiverks område och där innehaft ett par hemtillverkade karatepinnar. Då platsen han befann på sig när han greps inte var allmän plats, valde åklagare att åtala - och tingsrätten att döma - honom för det innehav som skett på vägen dit. Denna väg var allmän plats enligt brottsbalken och knivförbudslagen.

6 Knivar och andra föremål

6.1 Inledning

I detta kapitel skall jag närmare analysera vilka föremål som knivförbudslagen är tillämplig på. Det kan verka enkelt att besvara frågan vilka föremål som omfattas av reglerna i knivförbudslagen. Det är det också i de allra flesta praktiska fall. Det hindrar inte att det kan uppstå en hel del problem i vissa fall. Dessa problem skall jag beröra nedan. Enligt 1 § 1 st. knivförbudslagen omfattar lagen ”knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa”. När det gäller innehavsförbudet i 1 § 1 st. kan man alltså urskilja tre stycken typer av föremål:

1. knivar
2. andra stick- och skärvapen
3. andra föremål ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa

Det är viktigt att komma ihåg att kravet att föremålet skall vara ägnat²⁴ att använda som vapen vid brott mot liv eller hälsa gäller alla tre kategorierna av föremål, och inte endast den sista kategorin. Avsikten är att 1 § 1 st. skall täcka alla sådana föremål som kan utgöra vapen vid olaga hot (utom skjutvapen enligt vapenlagen) enligt BrB 4:5 och som kan förklaras förverkade enligt BrB 36:3 2p.²⁵

Enligt 1 § 3 st. knivförbudslagen är det förbjudet för personer under 21 år att inneha ”[s]tickvapen eller knivar som är konstruerade så att klingan eller bladet snabbt kan fällas eller skjutas ut ur sitt skaft (springstiletter eller springknivar)”. Detta förbud gäller överallt, alltså inte endast på allmän plast m.m. som förbudet i första stycket.

Enligt 2 § knivförbudslagen gäller att ”[k]nogjärn, kaststjärnor eller andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa samt springstiletter eller springknivar får inte överlåtas till personer under 21 år eller saluhållas.” Dessa föremål kallas ibland ”gatustridsvapen”.

Föremålen enligt 1 § 3 st. och 2 § omfattas givetvis även av förbudet i 1 § 1 st. De är alltså två stycken undergrupper till de föremål som räknas upp i 1 § 1 st. Dessa är:

1. springknivar och springstiletter (1 § 3 st. och 2 §)
2. knogjärn, kaststjärnor och andra föremål särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa, s.k. gatustridsvapen. (2 §)

Dessa olika grupper av föremål skall diskuteras i detta kapitel. Föremål som omfattas av vapenlagen diskuteras också i detta kapitel (se avsnitt 6.6 nedan).

6.2 Knivar och andra stick- och skärvapen

Knivar är relativt okomplicerat att konstatera om de omfattas av förbudet i knivförbudslagen. Exempel på knivar är: dolkar, slidknivar, olika arbetsknivar etc. Som sagts ovan gäller kravet att den skall vara ägnad att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa även knivar. Enligt förarbetena till knivförbudslagen är de allra flesta knivar, även mycket små pennknivar, sådana att de kan användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Det innebär dock att knivar som inte kan

²⁴ Se avsnitt 6.3.

²⁵ Prop. 1987/88:98 sidan 14.

användas som vapen, t.ex. smörknivar, bordsknivar och ofarliga leksaksknivar inte omfattas av förbudet.

Det finns inget mått som kniven måste överstiga för att omfattas av förbudet. De allra flesta knivar är sådana att de kan användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Att sedan mycket små knivar ofta ter sig tämligen harmlösa, och därmed innehavet av dem kan vara befogat enligt 1 § 2 st. i en stor mängd sammanhang är en annan sak. Detta kan vara bra att påpeka eftersom det tycks vara en relativt utbredd missuppfattning att det finns en längdbegränsning för att kniven skall omfattas av förbudet. (Av de 151 domar från Göteborgs tingsrätt jag undersökt i detta arbete har jag hittat invändningar om att kniven är mindre än vad som är förbjudet i ett trettioal. I 1996 års vapenutredning framkommer även att vissa polisdistrikt tillämpar lagen så att knivar under en viss längd inte anses förbjudna.)

Exempel på knivar är enligt förarbetena slidknivar, dolkar, stiletter, arbetsknivar och sportknivar.²⁶ Utöver dessa kan nämnas köksknivar, pennknivar, knivar som ingår som en del av s.k. multitools etc.

När det gäller knivar är alltså tanken att alla former av knivar omfattas av 1 § 1 st. Det är ovanligt att en domstol anser att en kniv *inte* omfattas av bestämmelsen, men det förekommer.

I mål nummer B 18938-98 vid Göteborgs tingsrätt bedömdes ett föremål kallat rakblad falla utanför knivförbudslagens tillämpningsområde eftersom det inte kunde anses som ägnat att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Föremålet var avsett att fästas i ett skaft och användas för att skära mattor, mjuk plåt etc. och var cirka 7 cm långt. Det diskuterades inte närmare i domen, men av förundersökningen framgick att det rörde sig om ett blad till en s.k. brytbladskniv.

I det publicerade rättsfallet RH 1991:47 som refereras utförligare nedan, ansåg tingsrätten att en fickkniv av typen ”schweizisk armékniv”, med två blad varav det största var sju centimeter, inte omfattades av knivförbudslagen. Domen fastställdes av hovrätten. Jag anser att det var ett felaktigt domslut med tanke på att även en så pass liten kniv kan användas som vapen.

Andra stick- och skärvapen är enligt förarbetena till knivförbudslagen bajonetter, skarpslipade sablar, stiletter etc. Hit borde enligt mig även räknas exempelvis svärd och yxor.

6.3 Andra föremål ägnade att användas som vapen

Förutom knivar och andra stick- och skärvapen omfattas även andra farliga föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa av bestämmelserna i 1 § knivförbudslagen. Enligt förarbetena räknas först och främst olika verktyg som t ex sylar, stämjärn och mejslar hit.²⁷

Hit räknas naturligtvis även sådana föremål som avses i 2 § knivförbudslagen d.v.s. föremål som är *särskilt* ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Dessa föremål kallas ibland ”gatustridsvapen”, en term som är något olycklig eftersom dels vissa föremål som normalt inte skulle kallas för gatustridsvapen ändå kan omfattas av lagen, och dels för att termen gatustridsvapen ofta anses innefatta olika former av knivar, som ju tillhör den första kategorin av föremål i 1 § 1 st.

²⁶ SOU 1996:50 sidan 37.

²⁷ Prop. 1987/88:98 sidan 14.

knivförbudslagen. När det föreslogs att termen ”gatustridsvapen” skulle användas i lagtexten, avstyrkte lagrådet detta med motiveringen att beteckningen ”leder tanken till helt andra typer av vapen och helt andra förhållanden än som avses här”.²⁸ Exempel på gatustridsvapen är knogjärn, kaststjärnor, karatepinnar, strypsnaror, rivhandskar, skarpslipade mejslar, blydagg, precisionsslangbågar, morgonstjärnor, kedjor som försetts med handtag, ölburkar som fyllts med cement, metallbälten som är konstruerade att använda som slagvapen.

Gemensamt för de gatustridsvapnen som omfattas av knivförbudslagens regler är att de, till skillnad från knivar och andra stick- och skärvapen, i princip saknar legala användningsområden och att de är föremål som typiskt sett är avsedda för våldsanvändning.

Utanför gruppen av föremål enligt 2 §, d.v.s. föremål som är ”särskilt ägnade att användas som vapen” faller knivar (förutom springknivar som regleras särskilt) och andra stick- och skärvapen. Detsamma gäller verktyg och andra bruksföremål som t.ex. stämjärn och mejslar som inte konstruerats eller modifierats som vapen.²⁹ De sistnämnda föremålen kan emellertid som framgått ovan omfattas av innehavsförbudet i 1 § 1 st. såsom varande föremål ”ägnade att användas som vapen”

Och här är vi framme vid vad jag anser vara ett problem med vilka föremål som omfattas av knivförbudslagen. I förarbetena³⁰ sägs på flera ställen att de föremål som 1 § avser att reglera är *i princip* sådana föremål som kan, utan att vara skjutvapen, vara föremål vid olaga hot (BrB 4:5) och som kan förverkas enligt BrB 36:3 2p. I brottsbalkskommentaren³¹ nämns inte exakt vilka föremål som kan vara vapen enligt BrB 4:5. I kommentaren till förverkandebestämmelsen i 36:3 p2.³² finns emellertid riklig exemplifiering av vilka föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Det är i första hand knivar som kan förverkas enligt 36:3 p2. Därefter följer uppräknningen av exempel: kättingar, vajrar, batonger, karatepinnar, kaststjärnor, olika slags käppar och metallrör, andra farliga eggvapen än knivar såsom bajonetter. Därefter sägs i kommentaren till brottsbalkens förverkandebestämmelse: ”Begreppet vapen har här samma betydelse som i exempelvis 4:5 och omfattar alltså även olika redskap, verktyg och bruksföremål som kan användas för att skada eller t.o.m. döda andra människor.” Det är inte bara tillhyggen som omfattas av bestämmelsen, även andra saker som kan användas som medel för att skada andra människor omfattas av bestämmelsen enligt lagkommentaren. Som exempel nämns bensinflaskor och giftiga vätskor.

Till saken hör att förverkanderegeln i BrB 36:3 p2. endast gäller föremål som påträffats under sådana förhållanden att det finns en fara för att de kan komma till användning som vapen.

I förarbetena till knivförbudslagen nämns som exempel på ”andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa”, oftast endast sylar, stämjärn och mejslar, förutom de s.k. gatustridsvapnen som ju är särskilt ägnade för samma ändamål. Tyngdpunkten då innehavsförbudet i 1 § diskuteras i förarbetena ligger alltid på gatustridsvapnen.

Det jag försökt visa med det ovanstående är att det tycks finnas en viss motsägelse i förarbetena när det gäller vilka föremål som skall anses innefattas i ”andra föremål ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa” i 1 § knivförbudslagen. Å ena sidan finns uttalandena om att det är mejslar, stämjärn, sylar och

²⁸ Prop. 1989/90:129 sidan 33.

²⁹ SOU 1998:44 sidan 232.

³⁰ Bl.a. Prop. 1987/88:90 sidan 14 och SOU 1996:50 sidan 37.

³¹ Brottsbalken Del I sidan 208 ff.

³² Brottsbalken Del III sidan 36:29 ff.

gatustridsvapnen. Gatustridsvapnen kännetecknas ju framförallt av att de tillverkats eller modifierats för att vara vapen. Å andra sidan finns hänvisningen till brottsbalkens olaga hot och förverkanderegeln.

I uppräkningslistan ovan från brottsbalkskommentaren märks flera föremål som inte är verktyg och inte heller är det som förarbetena till knivförbudslagen kallar gatustridsvapen, t.ex. kättingar, vajrar, käppar och t.o.m. flaskor med bensin eller giftiga vätskor. Dessa föremål anser jag det vara mycket tveksamt om de skall omfattas av knivförbudslagen. När det gäller t.ex. kättingar anser jag att det torde krävas att den exempelvis försetts med handtag och därmed modifierats till ett gatustridsvapen. Det faller sig naturligt att antalet föremål enligt brottsbalken är större än de är enligt knivförbudslagen. En dunk eller flaska med bensin kan ju t.ex. användas för mordbrand (BrB 13:1) och det är därför rimligt att den ingår i föremålen enligt BrB36:3 p2. Mordbrand är emellertid inte ett brott som lagstiftaren avsåg motverka med knivförbudslagen.

När det gäller olaga hot, är det frågan om en konkret situation där själva hotet är i fokus. Vilket föremål som användes för att hota blir en bisak, så länge de andra rekvisiten är uppfyllda. Förverkanderegeln i BrB 36:3 p2 gäller, som nämnts, endast då föremålet har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att de skulle komma till användning som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Detta sätter också fokus på en bestämd situation, där man kan tänka sig att ett speciellt föremål kan komma till en viss specifik brottslig användning. Knivförbudslagens bedömning är mer abstrakt. Knivförbudslagen omfattar föremål som skulle kunna användas till vapen. Dessutom krävs ju inte ett vapen eller farligt föremål för att fullborda brottet olaga hot. Därför finns det inget behov av en preciserad definition av vilka föremål som kan användas för olaga hot.³³ I rättsfallet SvJT 1975 rf s. 56 dömdes en person för olaga hot med en, som det visade sig, ofarlig startpistol.

En tolkning att de ovan nämnda föremålen enligt brottsbalken, med sina många legitima användningsområden, skulle omfattas av knivförbudslagen anser jag utvidgar antalet förbjudna föremål på ett orimligt sätt. Det är således min uppfattning att förarbetsuttalandena om att knivförbudslagens 1 § 1 st. i princip omfattar samma föremål som omfattas av BrB 4:5 36:3 p2 inte får dras allt för långt. Istället bör det vara vissa verktyg som liknar de uppräknade mejslar, stämjärn m.m. och som har stora likheter med ”knivar och andra stick- och skärvapen” plus gatustridsvapnen som skall vara förbjudna enligt knivförbudslagen. Detta är också den uppfattning som verkar företrädas i förarbetena *bortsett* från hänvisningen till brottsbalken.

Till sist en kort kommentar om betydelsen av ordet ”ägnad” i den mening ordet har i knivförbudslagen. Det verkar relativt vanligt med missuppfattningar avseende vad ordet innebär. Det är vanligt att man lägger in en betydelse av att det skall vara ett bra vapen, ett lämpligt vapen. Detta krävs dock inte. Att ett föremål är *ägnat* att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa innebär att det *kan användas* som sådant vapen. Det betyder *inte*, vilket är den vanligaste missuppfattningen, att föremålet skulle vara tillverkat *för att användas* som vapen. Inte heller betyder det att föremålet behöver vara speciellt lämpligt eller ändamålsenligt att användas som vapen. Det räcker med att det är någorlunda lämpligt.

6.4 Totalförbud för innehav av vissa föremål för unga

Enligt 1 § 3 st. i knivförbudslagen är det förbjudet att för personer under 21 år att inneha s.k. springknivar och springstiletter. Detta är alltså ett *totalt innehavsförbud*, till skillnad mot förbudet i 1 § 1 st. som ju bara gäller innehav på allmän plats och

³³ Jareborg, Brotten I sidan 275.

vissa skolområden. Detta förbud kommer ifrån den gamla stilettförordningen (SFS 1959:312) som gällde innan knivförbudslagen trädde i kraft och inarbetades i knivförbudslagen 1990.

Springstiletter och springknivar definieras i lagtexten som ”Stickvapen eller knivar som är konstruerade så att klingan eller bladet snabbt kan fällas eller skjutas ut ur sitt skaft”. Denna definition gör att även så kallade butterfly-knivar omfattas av förbudet.³⁴ En butterfly-kniv saknar fjädermekanism och har istället ett tvådelat skaft som kan fällas fram över bladet.

6.5 Rättsfall angående föremål enligt knivförbudslagen

När det gäller vilka föremål som kan omfattas av knivförbudslagen finns det viss publicerad rättspraxis samt ett stort antal exempel i domar från underrätter. Här skall jag endast ta upp några där föremålet diskuterats närmare.

Ett till synes märkligt rättsfall är RH 1991:47.

I RH 1991:47 åtalades Nicolas B för att ha innehaft en kniv på allmän plats. Tingsrätten, vars beslut hovrätten fastställer, synes komma fram till att en fällkniv med två blad på 4 respektive 7 centimeter inte är av sådan beskaffenhet att den omfattas av förbudet i 1 § knivförbudslagen. Efter att ha citerat förarbetsuttalandena om att förbudet måste tillämpas med förnuft och generositet så att det inte med fog kan uppfattas som ett ingrepp i den personliga sfären konstaterar tingsrätten att: ”[m]ot bakgrund av ovannämnda uttalanden och med hänsyn till knivens art med olika användningssätt och det sammanhang i vilket kniven innehades av Nicolas B, finner tingsrätten att kniven inte omfattas av förbudet i 1 § första stycket knivlagen. Åtalet skall därför ogillas.”

Som tingsrätten skrivit domen i RH 1991:47 kan det bara uppfattas som tingsrätten anser att kniven skulle vara av sådan beskaffenhet att den överhuvudtaget inte omfattas av förbudet. Det förarbetsuttalande som tingsrätten grundar sitt uttalande på syftar dock inte på att man skall vara generös vid tolkningen av vilka föremål som lagen är tillämplig på, utan istället syftar det på att undantaget i 1 § 2 st. bör tillämpas med generositet. Enligt min uppfattning har antingen tingsrätten missuppfattat hur lagen är konstruerad, eller så har man formulerat domen något felaktigt. Eftersom tingsrätten skriver ”...och det sammanhang i vilket kniven innehades” anser jag att man får utgå från att det endast är en fråga om olycklig formulering från tingsrättens sida. Det som tingsrätten måste menat var att innehavet i detta fall var befogat enligt 1 § 2 st., inte att kniven som sådan inte omfattades av 1 § 1 st. knivförbudslagen. I detta enskilda fall hade ju det materiella domslutet fått samma innehåll, nämligen att den tilltalade frikänts. Det är emellertid lite olyckligt att hovrätten fastställer tingsrättens dom, eftersom tingsrättens, enligt min uppfattning felaktiga tolkning, då får den relativa tyngd som ett publicerat hovrättsfall trots allt har. Som tidigare påpekats är de flesta knivar, om än små, ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och omfattas därför av knivförbudslagens regler.

Från min fältstudie skulle jag kunna räkna upp ett stort antal föremål, men nedan har jag nämnt några där just föremålet varit aningen speciellt.

I B 18938-98 vid Göteborgs tingsrätt fann tingsrätten att ett föremål, i domen kallat ”rakblad”, inte var ägnat att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa, och alltså inte omfattades av förbudet i 1 § 1 st. knivförbudslagen. Rakbladet förefaller av närmare beskrivningar i förundersökningen ha varit ett blad till en s.k. brytbladskniv och var tio centimeter långt.

³⁴ Prop. 1989/90:129 sidan 13 f.

B 494-96 vid Göteborgs tingsrätt (kommenteras utförligare nedan). I detta mål dömdes en person för att ha innehaft en morakniv, en timmerklo med 25 centimeter långa käftar, en hammare och en skruvmejsel på allmän plats.

B 291-96 vid Göteborgs tingsrätt (kommenteras utförligare nedan). En person dömdes för innehav av fjäderbatong.

B 556-96, Göteborgs tingsrätt:

En person, Dennis M, åtalades för bl.a. två fall av grov misshandel och brott mot knivförbudslagen. Brottet mot knivförbudslagen skedde vid ett separat tillfälle. Han bar en s.k. fjäderbatong då han greps i samband med en rasistisk demonstration. Dennis M dömdes för brott mot knivförbudslagen.

I mål nummer 12194-98 vid Göteborgs tingsrätt dömdes F för att på allmän plats, Pusterviksplatsen i Göteborg, ha innehaft ett par nithandskar med avklippta fingrar, tre stycken nitarmband varav ett var ett klockarmband, ett nithalsband samt en 50 centimeterlång metallkedja vilken bars runt halsen.

6.6 Skjutvapen enligt vapenlagen

Det nya förbudet att medföra vapen på allmän plats och på skolområde i VL 5:6 lyder:

”Skjutvapen får medföras på allmän plats endast om vapnet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om annars med hänsyn till vapnets art, syftet med innehavet och övriga omständigheter är att anse som befogat. Detsamma gäller i fråga om skjutvapen inom skolområde, där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs eller i fordon på allmän plats.”

De föremål som är förbjudna att medföra på bl.a. allmän plats enligt vapenlagen är *skjutvapen*. Begreppet skjutvapen definieras i 1:2 som ”vapen med vilka kulor, hagel, harpuner eller andra projektiler kan skjutas ut med hjälp av krutladdningar, kolsyreladdningar, komprimerad luft eller andra liknande utskjutningsmedel.” Vad som gäller skjutvapen gäller också flera andra föremål enligt VL 1:3. Dessa föremål är:

- a) anordningar som till sin verkan och ändamål är jämförliga med skjutvapen,
- b) obrukbara vapen som i brukbart skick skulle räknas som skjutvapen,
- c) start- och signalvapen som laddas med patroner,
- d) armborst,
- e) tårgasanordningar och andra till verkan jämförbara anordningar,
- f) slutstycken, ljuddämpare, eldrör, pipor, stommar, lådor och trummor till skjutvapen, eller armborststommar med avfyringsanordningar,
- g) anordningar som kan bäras i handen och är avsedda att med elektrisk ström bedöva människor eller tillfoga dem smärta, och
- h) anordningar som gör att skjutvapen kan användas med annan ammunition än de är avsedda för.

Undantaget från vapenlagens bestämmelser om skjutvapen är enligt 1:4:

- a) salutkanoner,
- b) skjutvapen som tillverkats före år 1890 och som inte är avsedda för gastäta enhetspatroner (s.k. svartkrutsvapen),
- c) bultpistoler avsedda för byggnadsarbete,

- d) andra arbetsverktyg avsedda för slakt eller för industriellt eller liknande bruk, och
- e) skjutnanordningar avsedda för livräddning eller liknande ändamål.

De flesta av de ovan uppräknade föremålen som räknas som skjutvapen eller som skall jämföras med skjutvapen i vapenlagens mening kräver tillstånd (licens) att inneha.³⁵ Tillstånd krävs emellertid inte för den som fyllt 18 år, om vapnet är ett kolsyre-, luft- eller fjädervapen som är avsett för målskjutning eller ett harpunvapen och om det har begränsad effekt i förhållande till andra jämförbara skjutvapen (effektbegränsade vapen). De skjutvapen som skall anses som effektbegränsade vapen anges i 1 kap. 2 § vapenförordningen. Det finns fler undantag från tillståndskravet som gäller bl. a. polis och militär, samt start- och signalvapen.

Vid en jämförelse mellan de föremål som omfattas av VL 5:6 och de föremål som omfattas av knivförbudslagen kan ett par skillnader noteras, vilket gör att vapenlagens innehavsförbud blir något mindre krångligt att tillämpa. För det första finns det en klar definition av vilka föremål som omfattas i vapenlagens lagtext. Det torde alltså vara enkelt att se om föremålet omfattas av vapenlagen eller inte. För det andra är det enklare att bedöma hur farligt föremålet i fråga är. Förutom de vapendelar som räknas upp i VL 1:2 rör det sig om mycket farliga föremål. Detta gör att det är mindre utrymme för befogade innehav. Det blir därmed enklare att urskilja de situationer där ett innehav är befogat. Den tredje, och kanske viktigaste skillnaden mellan föremål som omfattas av vapenlagen respektive knivförbudslagen, är att föremålen enligt vapenlagen inte alls har samma karaktär av vardagsföremål som många av föremålen enligt knivförbudslagen har. Det blir därmed enklare för den enskilde att undvika att av misstag eller gammal vana bryta mot lagen.

Även om alltså förbudet att medföra vapen på allmän plats är relativt nytt och oprövat ser jag inga bekymmer i frågan om vilka föremål som omfattas av bestämmelsen. Dessa är väl inarbetade och klart definierade i vapenlagen. En annan sak är att förbudet ändå inte är helt enkelt att tillämpa, men dessa problem diskuteras närmare på annan plats i detta arbete (avsnitt 8.3).

6.7 Vapenattrapper

Det förekommer en stor mängd vapenliknande föremål på marknaden. Allt ifrån billiga leksaker till så kallade vapenrepliker som är så välliknande att inte ens en vapenexpert kan skilja den från ett äkta vapen. Dessa föremål kan användas, och används, vid olika brott som t ex rån, olaga hot mm. Det rör sig alltså om föremål som kan tyckas onödiga och som dessutom alltså kan användas vid nog så allvarliga brott.

Knivförbudslagen är inte tillämplig på vapenattrapper. Det har mycket länge funnits en önskan att lagstifta mot dessa föremål och frågan har tagits upp av de båda senaste vapenutredningarna (1987 års och 1995 års vapenutredning). Förslag har funnits att lagstifta mot import, saluhållande och till och med innehav av vissa föremål som lätt kan förväxlas med riktiga skjutvapen. Varje gång har dock gränsdragningen mellan de föremål som saknar legitima användningsområden, och fullt legitima föremål som t ex leksaker och teaterrekvisita m.m. visat sig allt för problematisk. Det senaste budet i frågan är att regeringen i prop.1999/2000:27 återigen har skjutit en reglering av vapenattrapper på framtiden.³⁶

³⁵ Observera att termen inneha har en helt annan betydelse i vapenlagen än i knivförbudslagen, se avsnitt 8.3.

6.8 Avslutande kommentarer om föremål

Som förhoppningsvis framgår av detta kapitel är det en mängd olika föremål som omfattas av knivförbudslagens och det nya förbudet i vapenlagens regler. Det är ibland inte helt lätt att avgöra om ett föremål skall omfattas av knivförbudslagen eller inte. Som jag har försökt framhålla tror jag att den största förvirringen över vilka föremål som omfattas kommer av förarbetenas hänvisning att det skulle röra sig om samma föremål som de som kan vara vapen vid olaga hot eller som kan beslagtas enligt BrB 36:3 p2. Om man bortser från detta uttalande står det klart att de föremål som omfattas av knivförbudslagen är:

- Knivar
- Andra stick- och skärvapen som liknar knivar t.ex. bajonetter.
- Vissa med knivar jämförbara verktyg som t.ex. sylar och stämjärn.
- Gatustridsvapnen, d.v.s. föremål som tillverkats eller ändrats så att de i princip saknar andra användningsområden än att vara vapen.

Det finns också ett antal föremål som är potentiellt mycket farliga, men som ganska säkert inte omfattas av knivförbudslagens regler. Hit hör t.ex. hammare, brännbollsträ och hela glasflaskor.

När det gäller vapenlagen är det mer avgränsat vilka föremål som avses. I de flesta fall enligt knivförbudslagen är det inte några större problem att avgöra om ett föremål omfattas eller inte. Som sägs i förarbetena, och som diskuteras närmare nedan, kan en vid tolkning av föremålen uppvägas av en generös tolkning av de legitima innehaven i 1 § 2 st. knivförbudslagen.

³⁶ Prop. 1999/2000:27 sidan 87.

7 Legitima innehav

Som tidigare diskuterats är det stora problemet med att ha ett förbud mot knivar och andra farliga föremål att dessa ofta har många vardagliga och legitima användningsområden vilket gör det svårt att avgränsa ett förbjudet innehav mot ett legitimt innehav. I t.ex. narkotikalagstiftningen och vapenlagen har lagstiftaren löst detta problem genom att införa tillstånd eller recept. En liknande lösning hade svårligen gått att åstadkomma i då knivförbudet infördes eftersom ett licenssystem hade blivit alltför krångligt och hade inneburit alltför stora ingrepp i enskilda människors privatliv. Framförallt gäller detta naturligtvis knivar med ett otal naturliga och legitima användningsområden, men även t ex batonger och t o m precisionsslangbågar har legitima användningsområden. För att undvika denna problematik har lagstiftaren valt att förbjuda ett brett spektrum av föremål i 1 § 1 st. knivförbudslagen som sedan inskränks av ett stort område av legitima innehav i 1 § 2 st. Andra stycket lyder:

”Förbudet i första stycket gäller inte, om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat.”

De legitima innehaven i 1 § 2 st. knivförbudslagen kan indelas i två huvudgrupper. Den första är att innehavet inte skall vara förbjudet om föremålet ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag. Detta undantag tar sikte på föremål som bärs som en del av den reglementsenliga utrustningen av t ex poliser, väktare och ordningsvakter.³⁷ Enligt 1995 års vapenutredning som undersökt hur knivförbudslagen tillämpas har tillämpningen av detta undantag inte vållat några problem.³⁸ I mitt arbete med denna uppsats har jag inte stött på något enda fall där denna undantagsgrund ens diskuterats. I stället är det andra undantaget som är det absolut mest vanliga.

Det andra undantaget gäller om innehavet av föremålet med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov eller övriga omständigheter kan anses befogat. Denna undantagsgrund är den absolut vanligaste och viktigaste när det gäller tillämpningen av knivförbudslagen. Undantaget avser främst behov som hänför sig till arbete eller friluftsliv.³⁹ Det spelar ingen roll om det rör sig om yrkesarbete eller arbete som utförs på fritiden.

Utformningen av undantaget gör att legitima, ur en allmän synpunkt godtagbara eller nyttiga innehav av farliga föremål, blir tillåtna. Samtidigt innebär de ett närmast totalt innehavsförbud för onödiga föremål eller föremål utan legala användningsområden t.ex. gatustridsvapen.⁴⁰

Vägledande för tillämpningen av undantagsregeln bör enligt förarbetena vara att knivförbudslagen endast avser att förbjuda sådana innehav som typiskt sett leder till en ökad våldsanvändning i samhället. Undantagsreglerna är en viktig del av den helhetsbedömning av situationen som bör göras enligt knivförbudslagen och diskuteras vidare i avsnitt 12.2.

³⁷ Se t ex SOU 1996:50 sidan 40.

³⁸ SOU 1996:50 sidan 40.

³⁹ Prop. 1989/90:129 sidan 12.

⁴⁰ Prop. 1989/90:129 sidan 12.

8 Andra rekvisit

8.1 Inledning

I detta avsnitt skall jag närmare diskutera vissa rekvisit och begrepp som är viktiga för att förstå tillämpningen av knivförbudslagen och som hittills i uppsatsen fått stå tillbaka för de mer centrala begreppen. De begrepp som skall analyseras i detta kapitel är ”inneha” i knivförbudslagens mening och ”medföra” i vapenlagens mening.

8.2 Inneha

Enligt knivförbudslagen är det förbjudet att *inneha* knivar eller andra farliga föremål, bland annat på allmän plats. I detta avsnitt skall närmare diskuteras hur begreppet inneha skall tolkas i knivförbudslagens mening.⁴¹ Innehav är ett begrepp som förekommer i flera olika lagstiftningar med delvis olika betydelser. Det bästa exemplet är kanske en jämförelse mellan knivförbudslagen och vapenlagen. När en liknande bestämmelse som den som finns i knivförbudslagen skulle införas i vapenlagen, var lagstiftaren tvungen att välja termen *medföra* vapen istället för *inneha* vapen, eftersom, som lagrådet påpekade, termen innehav enligt vapenlagen har en alldeles speciell betydelse som innebär att någon som befinner sig på en allmän plats kan sägas inneha ett vapen som finns inlåst i ett vapenskåp i dennes hem.⁴²

Vad krävs för att en person skall anses inneha ett förbjudet föremål? I förarbetena till knivförbudslagen diskuteras inte termen närmare. I andra straffrättsliga sammanhang, t ex narkotikastrafflagen (1968:64) 1 § p6, brukar termen innehav ofta jämföras med det civilrättsliga besittningsbegreppet. Att ha en sak i sin besittning innebär att en möjlighet att utöva fysisk rådighet över saken i fråga. Detta synsätt tillämpas också i t ex vapenlagen som beskrivits ovan. Med hänsyn till knivförbudslagens ändamål har innehavsbegreppet, som jag skall beskriva nedan, kommit att få en något annan utformning än det har i t.ex. narkotikastrafflagen.

Ett mycket intressant rättsfall från HD diskuterar innebörden av begreppet inneha i knivförbudslagens mening.

NJA 1998 s 604:

Den 17-årige Per B åtalades vid Simrishamns tingsrätt för att ha innehaft en kniv utanför en nöjesplats i Tomelilla. Gärningsbeskrivningen löd: ”Per B har natten till d 9 oktober 1994 på allmän plats utanför Tingvalla nöjesplats i Tomelilla, trots att det inte kan anses vara befogat, innehaft en kniv ägnad att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.” Kniven var en s.k. butterfly-kniv. Per B förnekade brott och uppgav att han sett en kamrat stå och vifta med kniven. Han hade då frågat kamraten om han fick titta på kniven, och kamraten hade räckt över kniven till Per B. Per B hade hållit kniven i handen i cirka fem sekunder då ordningsvakter kom fram och grep honom.

Tingsrätten gjorde bedömningen att Per B hållit en kniv i sin hand då han befann sig på allmän plats och därigenom överträtt knivlagens innehavsförbud och dömde honom till penningböter på 1 200 kr.

I hovrätten ändrade Per B sin berättelse och sa att inte kände den som han fått kniven av. Det var av ren nyfikenhet han bad att få se kniven. Att kniven räcktes över till honom berodde troligen på att den som hade kniven såg

⁴¹ Det är här på sin plats att återigen påpeka att termen har en annan betydelse i t.ex. vapenlagen se Prop. 1999/2000 sidan 151.

⁴² Prop. 1999/2000:27 sidan 151.

Knivförbudslagen

ordningsvakterna komma. Hovrätten fann i likhet med tingsrätten att Per B innehaft kniven på allmän plats men ansåg att innehavet p.g.a. omständigheterna skulle anses som ringa. Hovrätten kom alltså fram till att det var frågan om ett straffritt ringa innehav enligt 4 § 1 st. 2 p. knivförbudslagen och ogillade således åtalet.

Högsta domstolens majoritet anmärkte först att med den utformning som gärningsbeskrivningen fått saknades förutsättningar att pröva frågan om Per B brutit mot bestämmelsen i 1 § 3 st. knivförbudslagen (det totala innehavsförbudet för ungdomar under 21 år). I likhet med hovrätten fann majoriteten att Per B innehaft kniven på allmän plats och att innehavet inte kunde anses befogat. Med hänsyn till omständigheterna ansåg majoriteten dock att innehavet inte kunde anses som ringa. Domstolen betonade särskilt att en ”butterfly-kniv är genom sin konstruktion ett farligt föremål som i likhet med andra springknivar och springstiletter i princip bara är avsett för våldsanvändning och inte har något egentligt nyttigt ändamål. Härtill kommer att hanterandet av kniven i föreliggande fall skedde bland ungdomar vid en tid och på en plats (på natten utanför en folkpark, min anmärkning) där risken för situationsbetingat våld med kniv bedöms vara som mest överhängande.”

Högsta domstolen ändrade hovrättens dom och dömde Per B för brott mot knivförbudslagen till penningböter 1 200 kr.

Justitieråden Munck och Håstad var skiljaktiga. Justitierådet Munck resonerade med hänvisning till förarbetsuttalandena om att man bör undvika att tillämpa knivförbudslagen så att den i enstaka fall framstår som stötande. I detta fall rörde det sig om ett så kortvarigt innehav att det, trots föremålets farlighet och den situation som förelåg, var att anse som ett straffritt ringa innehav. Justitierådet Munck ville fastställa hovrättens friande dom.

Justitierådet Håstad resonerade enligt det följande:

”Per B har anfört att han av nyfikenhet bad att få titta på kniven och att han strax efter mottagandet greps av en ordningsvakt. Riksåklagaren har godtagit att detta händelseförlopp läggs till grund för bedömningen.

Per B:s åsyftat kortvariga inspektion av kniven kan inte med vanligt språkbruk, som bör respekteras, betecknas som ett innehav. Om det ändå förelagat ett innehav, borde detta bedömas som ringa.

Det är troligt att knivlagen med denna rättstillämpning förlorar i effektivitet. En bredare tillämpning synes önskvärd, men det kräver att riksdagen straffbelägger varje befattning med stiletter och butterfly-knivar (på vissa platser), eventuellt med preciserade undantag.”

Justitierådet Håstad ville fastställa hovrättens domslut.

Rättspraxis har alltså fastlagt genom NJA 1998 s. 604 att det räcker med att befatta sig med ett föremål mycket kortvarigt, för att det skall ses som ett innehav i knivförbudslagens mening. Min uppfattning är att den tolkning av innehavsbegreppet som högsta domstolens majoritet gör är rimlig och bra med hänsyn till att lagens syfte att förhindra farliga innehav. Håstad menar, som framgår ovan, att det skulle vara oförenligt med normalt språkbruk att säga att någon som håller en kniv endast några sekunder, skulle inneha denna kniv. Jag anser att det ligger på gränsen till vad termen inneha betyder i normalt språkbruk, men jag kan inte se att det skulle ligga så långt utanför att det omöjliggör en tolkning av termen utifrån de bakomliggande syftena med knivförbudslagen. De fall som lagstiftaren ville reglera var ju just situationer där det fanns en hög risk att kniven kom till användning som vapen. Sådana situationer är ju till exempel vid nöjeställningar där mycket ungdomar samlas, som det var frågan om i NJA 1998 s. 604. Dessutom är det ju, som beskrivits ovan, redan fastslaget att termen inneha har en annan innebörd i knivförbudslagen än den har i andra straffrättsliga regleringar.

Genom sin konstruktion ger knivförbudslagen möjlighet, som påpekas såväl hovrätten och justitierådet Munck som av Håstad själv i NJA 1998 s. 604, att undvika orimliga resultat av det vida innehavsbegreppet. Det finns ju alltid möjlighet att bedöma innehavet som befogat enligt 1 § 2 st. knivförbudslagen eller som ett straffritt ringa brott enligt 4 § 1 st. 2 p samma lag. Detta synsätt ligger också i linje med de förarbetsuttalanden som säger att lagen bör tolkas generöst både när det gäller om lagen är tillämplig och om ett innehav kan anses befogat.

8.3 Medföra

Den 1 juli år 2000 infördes ett förbud att medföra skjutvapen på allmän plats och på vissa skolområden. Förbudet finns i VL 5:6. Det förtjänar att påpekas att detta förbud blir aktuellt endast då personen i fråga har tillstånd för vapnet i fråga. Om tillstånd saknas blir det naturligtvis fråga om betydligt allvarligare brott mot vapenlagen. Förbudet kom till för att det, på goda grunder, ansågs orimligt att om en person hade med sig en kniv och ett skjutvapen på allmän plats, kunde kniven innebära ett brott men inte skjutvapnet.⁴³

1995 års vapenutredning föreslog i sitt betänkande att knivförbudslagen skulle inarbetas i vapenlagen, och både skjutvapen samt föremål enligt knivförbudslagen skulle regleras i samma lagrum. Regeringen ville emellertid inte göra den omfattande ändring av vapenlagstiftningen som utredningen föreslog, främst med hänvisning till att vapenlagen ganska nyligen (1996) fått en genomgripande ändring. Regeringen ansåg att, med hänsyn till att vapenlagen innehåller en mängd detaljregler som skall tillämpas av myndigheter och enskilda, skulle en ny ändring av vapenlagen vara extra olycklig. Därmed kom knivförbudslagen att finnas kvar och en ny, med knivförbudslagen likalydande⁴⁴, bestämmelse skulle införas i vapenlagen. Här blev det dock problem i lagstiftningsarbetets slutskede. Lagrådet ansåg att termen ”inneha” har en speciell juridisk betydelse som innebär att en person som vistas på allmän plats kan anses inneha ett vapen som finns inlåst i säkerhetsskåp i personens bostad. Lagrådet sa att det var bättre att säga att skjutvapen inte får ”medföras” på allmän plats m.m.⁴⁵ Regeringen följde lagrådets rekommendation och VL 5:6 fick följande lydelse:

6 § Skjutvapen får medföras på allmän plats endast om vapnet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om det annars med hänsyn till vapnets art, syftet med innehavet och övriga omständigheter är att anse som befogat. Detsamma gäller i fråga om skjutvapen inom skolområde, där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats. Lag (2000:147).

Någon materiell skillnad mot knivförbudslagen avsågs inte.⁴⁶ Det finns således två lagrum, 1 § knivförbudslagen och VL 5:6 med två helt olika ordalydelser som skall betyda samma sak. Jag anser att det finns goda skäl för den ändring som gjordes av lagrådet. Speciellt i vapenlagen (se t.ex. 2:1 punkten a) används termen ”inneha” flitigt i en annan betydelse än denna term har i knivförbudslagen, det krävs tillstånd för att inneha skjutvapen, speciella regler gäller för vapen som innehas av staten etc. *men*, jag anser också att lagrådets ändring i lagstiftningsarbetets elfte timme kanske inte var alldeles genomtänkt eftersom det gav upphov till skillnaden mellan vapenlagen och knivförbudslagen som beskrivs ovan. Dessa skillnader skall diskuteras

⁴³ Prop. 1999/2000:27 sidan 72.

⁴⁴ Prop.1999/2000:27 bilaga 7 sidan 137.

⁴⁵ Prop. 1999/2000:27 bilaga 8 sidan151.

⁴⁶ Prop. 1999/2000:27 sidan 54 ff.

nedan. Egentligen är det konstigt att detta problem uppmärksammades så sent i lagstiftningsprocessen. Ett förbud mot att inneha skjutvapen på allmän plats föreslogs redan i 1995 års vapenutrednings delbetänkande SOU 1996:50.⁴⁷ Jag måste själv erkänna att jag inte uppmärksammade problemet förrän jag läste proposition 1999/2000:27 då den kom.

Efter vad man kan utläsa ur förarbetena⁴⁸ är det som tidigare sagts ingen skillnad i materiellt hänseende mellan de två lagrummen. I det flesta fall har det säkert ingen praktisk betydelse, men det är inte svårt att tänka sig att det skulle kunna uppstå problem. Som exempel kan nämnas ovan diskuterade NJA 1998 s. 604. I detta fall rörde det sig om att en person hållit en butterfly-kniv i några sekunder innan han greps av ordningsvakter. Detta skedde utanför en nöjeställning för ungdomar, alltså rörde det sig om en sådan situation där ett knivinnehav kan leda till våldsbrott. En fråga var om det korta inspekterandet av kniven kunde anses som ett innehav. Justitierådet Håstad som var skiljaktig i högsta domstolens dom ansåg att ett sådant kort handhavande av kniven inte var ett innehav i den betydelse som ordet har i normalt språkbruk. Majoriteten i NJA 1998 s. 604 ansåg att det var frågan om ett innehav och fällde den tilltalade Per B för brott mot knivförbudslagen. Håstads invändning om att ett ords betydelse i normalt språkbruk är högst relevant och rimlig, men jag anser att det inte var helt omöjligt att som majoriteten gjorde, anse ett par sekunders inspekterande av kniven vara ett innehav i knivförbudslagens mening.

Men hur skulle det vara om det var frågan om ett skjutvapen i stället och vapenlagens nya förbud att medföra skjutvapen var tillämpligt? Som syntes ovan fick betydelsen av ordet inneha sträckas till det yttersta för att Per Bs några sekunders långa inspektion av kniven skulle anses som ett innehav. Om det i stället för en kniv rört sig om ett skjutvapen, anser jag det mycket svårt att se inspektionsförfarandet som att han "medfört" vapnet på allmän plats. Håstads påpekande här blir än mer relevant. Det förefaller helt orimligt att säga att den som endast hållit ett föremål några sekunder har medfört detta föremål på allmän plats. Enligt VL 9:1 är det förbjudet att inneha ett vapen utan tillstånd, och detta brott hade väl kunnat bli aktuellt i detta fall. Men här är det frågan om ett innehav i den betydelse som ordet har i vapenlagen. Denna innebörd är mer lik det civilrättsliga besittningsbegreppet och det är än mindre sannolikt att några sekunders inspekterande skulle uppfylla detta krav.

Det kan alltså vara så att de två bestämmelserna i knivförbudslagen och vapenlagen, som skall vara materiellt lika, kan komma att få olika tillämpning i praxis. Risken är väl inte överhängande att detta skulle bli ett stort problem i praktiken, eftersom det är möjligt att på andra sätt ingripa mot olämpliga skjutvapenbärare, men det är ändå olyckligt.

⁴⁷ SOU 1996:50 sidan 59 ff.

⁴⁸ se prop. 1999/2000:27 sidan 54 ff. Det sägs ej explicit men uttrycken medföra och inneha blandas utan att någon betydelseskillnad tycks avsedd.

9 Försäljning/överlåtelse i 2 §

I detta avsnitt skall jag diskutera något kring 2 § knivförbudslagen. Denna lyder:

2 § Knogjärn, kaststjärnor eller andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa samt springstiletter eller springknivar får inte överlåtas till personer under 21 år eller saluhållas.

Enligt 2 § är det alltså förbjudet att överlåta knogjärn, kaststjärnor och andra liknande föremål samt springstiletter och springknivar till personer under 21 år. Det är också förbjudet att saluhålla dessa föremål. Föremålen som omfattas av 2 § är förutom springstiletter och -knivar, knogjärn, kaststjärnor och andra sådana föremål som är *särskilt ägnade* att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Uttrycket ”andra sådana föremål” innebär enligt förarbetena att det skall vara föremål av samma typ som de uppräknade. Föremålen som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa är de föremål som i förarbetena kallats för gatustridsvapen (se avsnitt 6.3). Utmärkande för dessa föremål är att de till sin typ är avsedda för våldsanvändning och i princip saknar andra användningsområden.

Med saluhållande avses att bjuda ut en vara till försäljning. Detta kan ske genom annonsering, exponering i butik eller skyltfönster samt olika typer av direktförsäljning.

Inget av de 151 domar jag granskade i fältstudien till detta arbete rörde brott mot 2 §. Brotts mot försäljnings- och överlåtelseförbudet i 2 § torde alltså vara relativt ovanligt i jämförelse med brott mot innehavsförbudet i 1 § knivförbudslagen. Även 1996 års vapenutredning anser att reglerna i 2 § är tämligen sällan kommer till användning vid ingripande, och att de inte heller skapar några speciella tolknings- och tillämpningsproblem.⁴⁹

⁴⁹ SOU 1996:50 sidan 56 f.

10 Påföljder m.m.

10.1 Inledning

I detta kapitel skall påföljderna och andra rättsverkningar av brott diskuteras. Diskussionen blir ganska kortfattad eftersom en mer fördjupad analys av straff faller utanför ramen för denna uppsats.

10.2 Böter eller fängelse

För brott mot knivförbudslagen är påföljden enligt 4 § böter eller fängelse i högst sex månader. Genom en lagändring som trädde i kraft den förste juli 2000 infördes ett nytt andra stycke i 4 § knivförbudslagen. Enligt detta nya andra stycke kan, om brottet är att anse som grovt, upp till ett års fängelse utdömas. I ringa fall skall ej dömas till ansvar. Exempel på ringa fall är enligt förarbetena att en hantverkare tar med sig en kniv som är hans arbetsredskap på allmän plats, trots att han inte skall utföra något arbete på platsen.⁵⁰ Vad som är att anse som ringa fall hänger samman med den helhetsbedömning av situationen som måste göras enligt knivförbudslagen och diskuteras vidare nedan.

Även om den som bryter mot knivförbudslagens regler alltså riskerar upp till ett års fängelse skall fängelsestraff naturligtvis tillämpas endast i undantagsfall.⁵¹ Detta innebär att påföljden normalt skall bestämmas till böter. Böter skall enligt BrB 25:1 dömas ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda ett lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

Rättspraxis när det gäller vilken påföljd som bör vara den normala vid brott mot knivförbudslagen är något tvetydig. Detta beror till viss del på ett visst motsatsförhållande mellan lagstiftarens intentioner och den praktiska verkligheten i domstolarna. Å ena sidan finns lagstiftarens intention att straffmätningen skall vara individuell och anpassad efter omständigheterna i det enskilda fallet, och å andra sidan finns domstolarnas intresse av att följa, och skapa, en enhetlig rättspraxis.

Tilläggas bör att det kanske inte bara är domstolarnas önskan att följa praxis och uppnå en enhetlig rättstillämpning som skapar vissa problem. Som påpekas av 1995 års vapenutredning, åvilar det även åklagaren i ett mål att upplysa domstolen om omständigheter som kan göra att straffet bör bli strängare än normalstraffet. Detta gäller såväl omständigheter kring själva innehavet, t.ex. att det rör sig om ett speciellt farligt föremål eller en speciellt skyddsvärd plats, som den omständigheten att det är frågan om upprepade brott mot knivförbudslagen.⁵² Eftersom dessa brott endast resulterar i böter, antecknas de inte i kriminalregistret. I den praktiska tillämpningen som jag fått en viss inblick i har jag kunnat iaktta båda dessa problem. Ett mål som rör brott mot knivförbudslagen behandlas oerhört fort av en arbetsbelastad tingsrätt. En huvudförhandling kan ta fem minuter. Det finns alltså inte mycket tid för tingsrätten att fundera på alla de aspekter som kan göra att ett brott mot knivförbudslagen bör anses som grövre och därmed bör föranleda ett strängare straff. Den nyanserade bedömning som eftersträvades i förarbetena går om intet p.g.a. effektivitetskraven på domstolarna. I min fältstudie stötte jag också på ett flertal fall där en och samma person åtalades vid flera tillfällen (studien sträcker sig över en treårsperiod). Ofta gick det tingsrätten obemärkt förbi att denna person hade återfallit

⁵⁰ Prop. 1987/88:98 sidan 18.

⁵¹ SOU 1987:61 sidan 67 och Prop. 1987/88:98 sidan 18.

⁵² SOU 1996:50 sidan 72.

i samma brottslighet. Inte ens när en person var åtalad för flera fall av brott mot knivförbudslagen verkade detta inverka speciellt på straffmätningen.

En annan orsak till att straffen inte blir så nyanserade som önskat är naturligtvis möjligheten att utfärda strafföreläggande för brott mot knivförbudslagen. Här fastställs ju straffet mer schablonmässigt. Det påpekas också i förarbetena att det är viktigt att det finns ett "normalstraff" att grunda strafföreläggandena på.

Då knivförbudslagen infördes var penningböter på 1200 kr ett mycket vanligt straff. På senare tid har en omsvängning mot att döma alltfler till dagsböter som normalstraff skett. Detta har jag kunnat notera även i min fältstudie. Det finns emellertid ett rättsfall som talar mot en sådan utveckling, nämligen RH 1997:8. Detta rättsfall går emot den skärpning av straffet för normalbrott som beskrivits ovan och som slogs fast i RH 1996:23.

I RH 1996:23 åtalades en kvinna, Sari L, för att ha innehaft två knivar på allmän plats. Tingsrätten dömde Sari L för brott mot knivförbudslagen enligt åtalet och bestämde påföljden till 30 dagsböter.

Hovrätten skärpte straffet till 60 dagsböter med hänvisning bl.a. till att det rörde sig om två knivar, varav den ena var en "samurajkniv" med 17,5 centimeters blad.

I RH 1997:8 åtalades en man, Jan F, för att ha innehaft ett paraply med inbyggt stickvapen på en restaurang i Solna. Stickvapnet hade en flera decimeter lång klinga. Tingsrätten dömde Jan H för brott mot knivförbudslagen till penningböter 1200 kronor.

Åklagaren yrkade i sitt överklagande på att Jan H borde dömas till dagsböter istället. I överklagandet hänvisade åklagaren till RH 1996:23 och att vissa åklagarmyndigheter skärpt straffet till 50 dagsböter för normala brott mot knivförbudslagen, då de utfärdade strafföreläggande. Jan H lät inte höra av sig.

Domstolen konstaterar att en ändring i praxis tycks ha skett, så att t.ex. Stockholms tingsrätt numera tillämpar 50 dagsböter som normalstraff.⁵³ Därefter skriver hovrätten:

"Av 29 kap. 1 § brottsbalken framgår att straffmätning alltid skall ske med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning. Att straffmättingspraxis ändå kan förändra sig gradvis över tiden mot bakgrund av brottslighetens och samhällets utveckling är naturligt. En omedelbar förändring av normalstraffet för ett visst brott från penningböter till 50 dagsböter kan emellertid inte anses ligga inom ramen för en sådan gradvis förändring.

Frågan om möjligheterna till ändringar av domstolspraxis berördes i förarbetena till 29 kap. brottsbalken (prop. 1987/88:120 s. 37). Det framhölls där att det i första hand ankommer på lagstiftaren att vid bedömningen av vilka straffskalor som skall gälla väga in sådana omständigheter som att brottsligheten blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former. I vissa fall kunde det, enligt vad som sades, emellertid också finnas skäl till en ändrad domstolspraxis av sådana skäl.

Enligt hovrätten måste frågan om påföljden för Jan H bedömas med utgångspunkt i om det föreligger allmänpreventiva skäl av det slag som nyss berörts för en skärpning av normalstraffet för brott mot knivförbudslagen.

Av betydelse i det sammanhanget är att en särskild utredare i mars 1995 fick regeringens uppdrag att bl.a. göra en utvärdering av knivförbudslagen och vid behov lägga fram förslag till lagändringar. Denna del av utredarens uppdrag har redovisats i betänkandet (SOU 1996:50) Förbud mot vapen på allmän plats m.m. I utredningen behandlas bl.a. frågan om påföljden vid brott.

⁵³ SOU 1996:50 sidan 71.

Knivförbudslagen

Remissbehandlingen av betänkandet är nyligen avslutad. Det material som presenteras i betänkandet torde ge utrymme för olika värderingar när det gäller de lämpliga straffnivåerna. Några omständigheter som ger underlag för att genom domstolspraxis påtagligt skärpa den allmänna straffnivån framkommer enligt hovrättens bedömning i vart fall inte. Utredningen förespråkar för sin del, utan att ta uttrycklig ställning till normalstraffet, en mer nyanserad bedömning av bötespåföljden och att större hänsyn därvid skall tas till omständigheterna i det enskilda fallet. Enligt de presenterade utvärderingarna synes den generella straffnivån inte uppfattas som något påtagligt problem även om många ansett att påföljdspraxis för i vart fall de grövre fallen bör tas under övervägande. Många har enligt utredningen vidare menat att lagstiftningen bör tillämpas oftare och mer konsekvent. Det i betänkandet redovisade men avvisade förslaget (se s. 73) att ge polisen möjlighet att utfärda ordningsbot vid brott mot knivförbudslagen torde få ses mot den bakgrunden. En sådan ordning skulle förutsätta att straffet var penningböter.

Sammanfattningsvis finner hovrätten att det inte kan anses föreligga tillräckliga skäl för att genom en ändrad domstolspraxis påtagligt förändra synen på straffvärdet av normalfallen av överträdelse av knivförbudslagen. Hovrätten utgår således i sina fortsatta överväganden från att sådana brott förskyller penningböter.

Frågan är då om det finns anledning att bestraffa Jan H strängare än med ett normalstraff.

Vid den bedömningen skall hovrätten utgå från det skick i vilket målet här föreligger till avgörande. Tingsrätten har funnit att Jan H innehaft det aktuella paraplyet på restaurang P. i Solna. Av fotografier av paraplyet framgår att detta är försett med en ca 25 cm lång spets som kan döljas i paraplyets överdel.

Som framgår av tingsrättens dom har Jan H under förundersökningen uppgett att han inhandlat paraplyet i New York för ett antal år sedan för självförsvar. Här hemma har han använt det som paraply.

I avsaknad av annan utredning skall Jan H:s uppgifter läggas till grund för hovrättens bedömning.

Vad som under sådana förhållanden främst talar för ett strängare straff än normalstraffet är att själva stickföremålet måste bedömas som farligt och inte kan anses ha någon annan rimlig funktion än att fungera som vapen. Utredningen ger emellertid trots detta inte stöd för att det förelegat någon fara för att Jan H skulle använda stickföremålet. Hovrätten finner mot den bakgrunden inte tillräckliga skäl för att göra någon ändring i tingsrättens dom.”

Vid en första anblick kan det synas som hovrätten i RH 1997:8 anser att rättspraxis endast tillåter att personer som brutit mot knivförbudslagen döms till 1200 kronor i penningböter. Så är inte fallet. Det hovrätten gör är i stället att den bedömer innehavet av stickvapnet som ett normalfall, och att normalfallet endast bör ge 1200 kronor i penningböter.

Jag anser att man skall vara försiktig med att dra för långtgående slutsatser av RH 1997:8. I fältstudien till detta arbete har jag inte kunnat skönja någon ändring i hur domstolarna dömer som förorsakats av detta rättsfall. Det finns många mycket normala och enkla fall där tingsrätten inte tvekar döma ut dagsböter.

Jag finner det svårt att acceptera hovrättens bedömning av innehavet av ett så pass stort stickvapen som ett ”normalfall”. Jag har inte kunnat utreda exakt vad som menas med ett normalfall, men jag anser att föremålet i fråga var av sådan art att ett innehav av detta nästan aldrig borde vara tillåtet. Enligt förarbetena innebär den utformning som undantagsreglerna fått att det råder närmast ett totalförbud mot att

inneha vissa särskilt farliga föremål på allmän plats.⁵⁴ Visserligen hänvisar man till att risken att vapnet skulle komma till användning var liten, men föremålets art måste ju ändå ses som en av de viktigare faktorerna vid bedömning enligt knivförbudslagen. Ett farligare föremål, med mindre legitimt användningsområde, borde leda till ett strängare straff än ett innehav av ett mer bruksbetonat föremål som t.ex. en morakniv. Dessutom skedde innehavet på en restaurang vilket i förarbetena nämns som en riskmiljö (även om jag saknar möjlighet att bedöma om det var en nattklubb eller en lunchrestaurang).

10.3 Grovt brott

Som framgått av ovanstående har tillämpningen av straffskalan för brott mot knivförbudslagen blivit tämligen schablonmässig. Enligt de ursprungliga förarbetena var det meningen att man vid straffmätningen skulle ta stor hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Dessa förutsatser synes ha fått stå tillbaka till förmån för principen om en enhetlig rättstillämpning.⁵⁵ Detta har skett trots att både regeringen i sina propositioner och de båda vapenutredningarna gång på gång påpekat att avsikten med knivförbudslagens regler är att dessa skall ge en möjlighet till en nyanserad bedömning av böternas storlek med hänsyn till brottets allvar.⁵⁶ När ett grovt brott mot knivförbudslagen infördes år 2000 var motivet till detta, förutom att kunna ingripa mot extremt grova fall, att detta skulle leda till en mer nyanserad bedömning av brott av normalgraden.⁵⁷

Ett brott bör enligt förarbetena bedömas som grovt om någon innehar ett föremål av *särskilt* farlig art eller innehav av farligt föremål i ett sammanhang där det föreligger *synnerlig* fara för att det skall komma till användning som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Också innehav av större mängder av föremål bör kunna leda till att brottet anses som grovt. Vidare kan, enligt förarbetena, en överträdelse av saluhållandeförbudet i 2 § leda till att brottet är att anse som grovt om exempelvis försäljningen skett i större skala eller varit av särskilt farlig art, som exempelvis annonsering, exponering eller försäljning till en krets av yngre personer.⁵⁸

Någon exemplifiering av vad som skall räknas som grovt brott görs inte i regeringens proposition 1999/2000:27, och jag kan inte låta bli att tycka det är något märkligt. Det har hela tiden funnits en önskan hos lagstiftaren att bedömningen av brott mot knivförbudslagen skall göras mer individuell och nyanserad. Denna önskan har till stor del gått om intet i rättstillämpningen, främst på grund av en önskan och ett krav om en enhetlig rättstillämpning. En enhetlig rättstillämpning är ju ett viktigt mål i sig, men i detta fall också viktigt eftersom domarna ligger till grund för de strafförelägganden med vilka många brott mot knivförbudslagen beivras. Om nu regeringen önskar en mer nyanserad bedömning av brott mot knivförbudslagen hade ett viktigt steg i den riktningen varit att exemplifiera vad som bör räknas som grovt brott.

10.4 Förverkande 5 §

Enligt 5 § knivförbudslagen skall knivar och andra föremål som innehafts i strid mot 1 § eller som överlåtits eller saluhållits i strid mot 2 § skall förklaras förverkade, om

⁵⁴ Prop. 1989/90:129 sidan 12 och avsnitt 7 i detta arbete.

⁵⁵ Se särskilt RH 1997:8 som finns refererat i avsnitt 10.2.

⁵⁶ Senaste exempel är Prop. 1999/2000:27 sidan 90.

⁵⁷ Prop. 1999/2000:27 sidan 89.

⁵⁸ Prop. 1999/2000:27 sidan 90.

det inte är uppenbart oskäligt. Förverkande enligt 5 § knivförbudslagen kan alltså göras om någon gjort sig skyldig till brott mot 1 eller 2 §§. Lagtexten har emellertid utformats på så sätt, att det räcker med att förbudet överträtts för att kunna förverka ett föremål. Om sedan någon döms för brott mot knivförbudslagen eller inte spelar ingen roll. Detta gör att det är möjligt att förverka föremål som t.ex. innehåfts av personer under femton år, och som alltså inte kan straffas (se BrB 1:6; 36:13 måste dock beaktas). Bestämmelsen gör det också möjligt att förverka föremål som varit föremål varit föremål för brott, men där brottet preskriberats eller där det av andra anledningar inte finns någon dömd gärningsman.

Även om innehavet av kniven eller det farliga föremålet *inte* strider mot knivförbudslagens regler, kan förverkande i vissa fall ske enligt BrB 36:3, om det finns risk att föremålet kommer till användning som vapen vid brott mot liv eller hälsa. I praktiken yrkar ofta åklagaren att föremålet skall förklaras förverkat enligt 5 § knivförbudslagen *alternativt* enligt BrB 36:3.

En förutsättning för att förverkande enligt 5 § knivförbudslagen skall kunna ske är att det inte är uppenbart oskäligt att förverka kniven. I förarbetena till knivförbudslagen sägs att i de fall som enligt 4 § 1 st. 2p skall bedömas som ringa, är det i allmänhet uppenbart oskäligt att förverka föremålet.⁵⁹ Detta är det enda exemplet på oskäligt förverkande av knivar som nämns.⁶⁰

I den fältstudie som jag genomförde i samband med detta arbete, stötte jag inte på ett enda domslut där domstolen funnit det uppenbart oskäligt att förverka föremålet i fråga och därför valt att avstå. Jag har gått igenom drygt 150 tingsrättsdomar, samt ytterligare något tiotal mål där ingen dömts för brott, där de tilltalade och misstänkta på mer eller mindre goda grunder har bestritt åklagarens förverkandeyrkande p.g.a. att detta skulle vara oskäligt. Grunder som brukar åberopas är t.ex. att den tilltalade behöver kniven för arbete eller fritidssysselsättning eller att föremålet har affektionsvärde för honom. Ett annat exempel är målet B 18286-97.

I B 18286-97 dömdes en 16-åring för att ha innehav en batong på allmän plats. Batongen var märkt "Securitas" och tillhörde en kamrats mamma. Hon använde batongen i sitt jobb som väktare. 16-åringen hade tagit batongen utan lov hemma hos sin kamrat. Avseende åklagarens förverkandeyrkande kommenteras inte batongens ägarförhållande, utan domstolen konstaterar endast att "då det inte är uppenbart oskäligt skall förverkandeyrkandet vinna gillande."

Domslutet i B 18286-97 förefaller märkligt. Det är ett förmodligen inte bara oskäligt utan också felaktigt förverkande. Batongen förverkades enligt knivförbudslagens 5 §, men reglerna om vilka föremål som får förverkas torde vara desamma som i brottsbalken. I förarbetena sägs nämligen att förverkanderegeln i knivförbudslagen skall ses som ett komplement till de allmänna reglerna om förverkande i 36 kap. brottsbalken.⁶¹ I BrB 36:5 1 st. finns en uppräkningslista av de personer som förverkande får ske. Förverkande får ske hos a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet, b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var, c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i BrB 36:4, d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Andra stycket säger att, tillhörde egendomen vid brottet inte någon som anges i punkterna a – c första stycket, får den inte förverkas. Detta innebär att batongen inte

⁵⁹ Prop. 1987/88:98 sidan 19 och prop. 1989/90:129 sidan 23.

⁶⁰ Se dock SOU 1996:50 sidan 81 angående skjutvapen.

⁶¹ Se bl.a. prop. 1987/88:98 sidan 19 och prop. 1989/90:129 sidan 22.

fick förverkas eftersom den tillhörde en person som var helt utomstående, nämligen kamratens mamma. Endast om den dömde tagit batongen med hennes godkännande hade ett förverkande kunnat ske, men något sådant godkännande förefaller inte ha funnits. Av det som kan utläsas av förundersökning och domskäl förefaller det snarast vara så att den dömde tagit batongen utan godkännande. Förverkandet av denna skulle därmed vara felaktigt.

11 Polisens rätt att ingripa

11.1 Inledning

Detta arbete har en inriktning på den praktiska tillämpningen av knivförbudslagen, och då framförallt förbudet att inneha knivar och andra farliga föremål på allmän plats och vissa skolområden enligt 1 § knivförbudslagen. Som har framgått av det tidigare är det en ganska komplicerad bedömning som skall göras för att avgöra om en innehav av ett föremål är otillåtet enligt knivförbudslagen eller inte. Fokuseringen på hur denna bedömning skall göras ligger ofta på domstolens bedömning. Men för att ett innehav skall komma att så långt som till en domstol krävs ju oftast att polisen först gör ett ingripande. För att kunna förstå hur knivförbudslagen tillämpas i praktiken anser jag det nödvändigt att man även känner till vilka regler som gäller för polisen, då den skall ingripa mot ett misstänkt brott mot knivförbudslagen. Reglerna för hur polisen får och kan ingripa har stor betydelse för hur lagen tillämpas i praktiken och därmed också i förlängningen betydelse för vilka fall som prövas av domstolarna. Dessutom är det ju polisen som gör den första ”helhetsbedömningen av situationen” (se avsnitt 12.2).

I detta avsnitt diskuteras ett urval av de mest förekommande tvångsmedlen vid brott mot knivförbudslagen. Med nödvändighet blir framställningen mycket kortfattad, bl.a. beroende på att rättegångsbalkens regler om gripande m.m. är ganska komplicerade och en heltäckande redovisning av dessa, och andra regler som kan aktualiseras i samband med knivförbudslagen, skulle föra falla utanför ramen för detta arbete. För den intresserade finns en bra beskrivning för polisens möjligheter att ingripa, speciellt från knivförbudslagens perspektiv i SOU 1996:50 sidan 75–110 där jag hämtat mycket av det som står i detta kapitel.

Brott mot knivförbudslagen kan bli aktuellt i olika situationer. För det första kan polisen iaktta eller misstänka ett brott mot knivförbudslagen och ingripa med anledning av detta. För det andra kan brott mot knivförbudslagen uppdagas då polisen ingriper mot en person med anledning av andra brott, t.ex. kan knivar och andra föremål påträffas då polisen visiterar en person som är misstänkt för narkotikabrott. För det tredje kan knivar påträffas vid s.k. skyddsvisitation då polisen skall omhänderta eller gripa en person. För det fjärde kan brott mot knivförbudslagen upptäckas då polisen eller andra visiterar personer med stöd av olika regler utan att brott först misstänks. Med utgångspunkt i dessa olika situationer skall de vanligaste reglerna som blir aktuella diskuteras i detta avsnitt. Utgångspunkten är polisens rätt att ingripa, men eftersom även andra, t.ex. ordningsvakter, ibland ingriper mot brott mot knivförbudslagen diskuteras även detta.

11.2 Ingripande p.g.a. brott

Då polisen ingriper mot en person som misstänks ha begått brott, antingen mot knivförbudslagen eller mot annat lagrum, är rättegångsbalkens regler tillämpliga.

Gripande enligt rättegångsbalken.

Även om det är extremt ovanligt att en person som bara misstänks för brott mot knivförbudslagen grips, skall jag ändå inleda med reglerna för gripande.

Enligt RB 24:7 får en polisman, i brådskande fall, gripa den som är misstänkt för brott. Detta får enligt 24:6 ske endast om det finns skäl för att anhålla personen i fråga, och anhållande är i sin tur beroende på om det finns skäl att häkta personen ifråga. Häktning för brott på vilket det är stadgat fängelsestraff i ett år eller mer får

ske på de skäl som anges i RB 24:1. Detta får ske om det finns risk för att den misstänkte undandrar sig lagföring och straff, försvårar brottsutredningen eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Om brottet inte har ett strängare straff än ett år, kan häktning ske endast om den misstänkte är okänd och vägrar uppge sin identitet eller om han saknar hemvist i Sverige och det finns risk att han undandrar sig lagföring och straff.

Genom att ett straff för grovt brott infördes i 4 § 2 st. knivförbudslagen har det i princip blivit möjligt att gripa, anhålla och häkta personer misstänkta för brott mot knivförbudslagen. Detta var också ett av syftena med införandet av ett grovt brott.⁶² Proportionalitetsprincipen i 24:1 3 st. gör dock att misstänkta för brott mot knivförbudslagen i praktiken inte heller i fortsättningen kommer att gripas, anhållas och häktas i någon större omfattning. Proportionalitetsprincipen innebär att den kränkning av de misstänktes frihet en häktning innebär måste övervägas av behovet av häktning. I RB 24:1 4 st. föreskrivs också att häktning (och därmed anhållande och gripande) inte får ske om det kan antas att brottet endast kommer att leda till bötesstraff.

Att någon grips för brott mot knivförbudslagen torde alltså vara ett extremt undantagsfall. I detta avsnitts fortsättning skall några andra möjligheter att omhänderta personer diskuteras.

Kroppsvisitation på grund av misstanke om brott.

Kroppsvisitering enligt rättegångsbalkens regler är ett mycket vanligt tvångsmedel vid misstanke om brott mot knivförbudslagen. Vid misstanke om brott kan kroppsvisitering ske enligt reglerna i rättegångsbalkens 28 kapitel. Enligt RB 28:11 krävs att det finns anledning till misstanke om att någon förövat ett brott på vilket fängelse kan följa. Brott mot knivförbudslagen är ett sådant brott. Kroppsvisitation enligt rättegångsbalken får endast företas i syfte att söka efter föremål som kan tas i beslag (se nedan) eller utröna omständigheter som kan ha betydelse för brottsutredningen.

Beslut om kroppsvisitering meddelas normalt av förundersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Vid fara i dröjsmål får beslut om kroppsvisitering tas av polisman enligt RB 28:13 jämfört med 28:4.

Begreppet kroppsvisitation definieras i RB 28:11 som en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Denna definition fick begreppet genom en lagändring 1994 och i motiven till lagändringen uttalade departementschefen att definitionen skulle vara ledande för tolkning av begreppet kroppsvisitation i andra lagrum.⁶³ Lagändringen innebar att även väskor m.m. får genomsökas vid kroppsvisitation.

Husrannsakan.

Husrannsakan är ett tvångsmedel som, till skillnad mot kroppsvisitering, sällan tillämpas vid brott mot knivförbudslagen. Skälet till det är naturligtvis att brott mot knivförbudslagen ofta förutsätter att innehavet skett på allmän plats eller skolområde. Undantaget är totalförbudet för personer under 21 år att inneha springknivar och springstiletter enligt 1 § 3 st. samt överlåtelse- och saluhållandeförbudet i 2 §. Eftersom innehavsförbudet i 1 § 1 och 2 st. numera också uttryckligen gäller i fordon på allmän plats kan reglerna om husrannsakan aktualiseras i samband med att polisen misstänker att ett föremål förvaras i ett fordon.

Husrannsakan kan enligt RB 28:1 göras i hus, rum eller slutet förvaringsställe. Hus innebär bostadshus, fabriks- och kontorslokaler etc. Med rum menas rum i byggnader

⁶² SOU 1996:50 sidan 72.

⁶³ Lagändring SFS 1993:1408, prop. 1993/94:24.

men även t.ex. häktsceller eller rum på fartyg. Med rum jämföras enligt förarbetena t.ex. bostadsutrymmen i husvagnar m.m. Slutet förvaringsställe kan t.ex. vara stängda väskor och stängda bilar. Det krävs troligen inte att de är låsta.⁶⁴

Husrannsakan enligt RB 28:1 får göras endast om det kan misstänkas att ett brott har förövats på vilket fängelse kan följa. Syftet med undersökningen skall vara att söka efter föremål som är underkastat beslag eller för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för brottsutredningen.

Husrannsakan får vid fara i dröjsmål beslutas av polisman, men annars skall sådant beslut fattas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (RB 28:4). Husrannsakan får genomföras endast vid misstanke om brott, ej för att upptäcka brott.

Beslag.

Möjligheterna att ta föremål i beslag regleras i 27 kap. rättegångsbalken. I RB 27:1 anges förutsättningarna för att ett föremål skall kunna tas i beslag. Föremålet skall skäligt kunna antas ha betydelse för en brottsutredning, vara någon avhänt genom brott eller vara på grund av brott förverkat. När det gäller ingripande mot brott mot knivförbudslagen är det den sista grunden som är den vanligaste. Finns det skälig anledning att anta att ett föremål kan komma att förklaras förverkat (se avsnitt 10.4), t.ex. enligt knivförbudslagens 5 § eller BrB 36:3 p2 kan föremålet tas i beslag.

En polisman får ta i beslag de föremål han finner vid gripande, anhållande, häktning, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning enligt RB 27:4 1 st. Eftersom även andra personer än polisman får gripa en person enligt RB 24:7 (envargripande) får även t.ex. ordningsvakter ta föremål i beslag då de griper en person med stöd av nyss nämnda regel. Enligt andra stycket i RB 27:4, får polisman även i andra fall (d.v.s. när det inte är frågan om gripande etc.) beslagta föremål om det är fara i dröjsmål. Annars skall sådant beslag beslutas av undersökningsledare, åklagare eller rätten.

Ungdomar.

Tvångsmedel enligt 24 kap. RB får enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), som huvudregel inte användas mot ungdomar under femton år.

Skyddsvisitation enligt polislagen.

Enligt 19 § 1 st. p1 polislagen (1984:387) (PL) får en polisman av säkerhetsskäl kroppsvisitera en person som skall gripas, avlägsnas eller omhändertas. Denna kroppsvisitation får göras i den utsträckning som är nödvändigt för att undersöka om personen har vapen eller annat föremål med vilket han kan skada sig själv, polismannen eller annan. Detta brukar kallas skyddsvisitation. Det finns andra former av kroppsvisitering enligt PL, vilka nämns nedan. Beslut om kroppsvisitering enligt 19 § PL fattas av den enskilde polismannen.

11.3 Ingripande av andra orsaker än direkt misstanke om brott

Det är inte bara vid misstanke om brott som polisen kan visitera personer och därigenom upptäcka föremål som är förbjudna enligt knivförbudslagen. Som nämndes strax ovan har polisen rätt att skyddsvisitera personer som skall gripas, avlägsnas eller omhändertas.

Avlägsnande och omhändertagande enligt polislagen.

⁶⁴ Ekelöf m.fl. Rättegång III sidan 73 ff.

Enligt 13 § 1 st. PL får polisman avvisa eller avlägsna en person som genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen om det är nödvändigt för att ordningen skall upprätthållas. Detsamma gäller om hans uppträdande utgör en omedelbar fara för den allmänna ordningen eller att en straffbelagd handling skall kunna avvärjas. Om avvisande eller avlägsnande inte är tillräckliga åtgärder får polisen omhänderta personen i fråga enligt 13 § 2 st. Vid dessa situationer får skyddsvisitation ske.

Medtagande till förhör.

Ibland kan det bli aktuellt för polisen att ta med en person för förhör, även om personen inte är misstänkt för brott. Enligt RB 23:8 är den som befinner sig på den plats där ett brott begåtts skyldig att, på tillsägelse av polisman, *följa med* till förhör som hålls omedelbart. Polisen har rätt att ta med den som utan giltig orsak vägrar att följa med på förhör. Sådant *medtagande till förhör* får ske endast i utredningssyfte och vissa tidsregler gäller för hur länge polisen får hålla kvar en person för förhör. Denna regel omfattar såväl den misstänkte som eventuella vittnen och målsägande. Vid medtagande till förhör kan det bli aktuellt att skyddsvisitera personen enligt 19 § PL. Den som följer med frivilligt får dock inte visiteras.

Annan kroppsvisitation enligt polislagen.

Även utan direkt misstanke om brott och utan att en person skall omhändertas, ger polislagen i vissa fall möjlighet till kroppsvisitation vid vilken brott mot knivförbudslagen kan upptäckas. Enligt 19 § 2 st. får en polisman genomföra kroppsvisitering på en person för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt BrB 36:3 p2. Denna bestämmelse kan tillämpas vid situationer som erfarenhetsmässigt leder till hög risk för våldsanvändning med knivar och andra tillhyggen t.ex. vid fotbollsmatcher och andra offentliga evenemang. Det bör påpekas att visitation enligt 19 § 2 st. PL får göras endast om det finns anledning att anta att förbjudna föremål kan påträffas. Bestämmelsen får inte användas slentrianmässigt så att t.ex. alla åskådare på en fotbollsmatch visiteras. Enskild polisman får besluta om visitation enligt 19 § 2 st. PL, men om åtgärden skall utföras i större omfattning bör beslutet fattas av polisbefäl.

LOB.

Ingripande med stöd av lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer (LOB) är mycket vanligt i samband med brott mot knivförbudslagen. Enligt LOB får polisen omhänderta den som är så berusad att han inte kan ta vara på sig själv eller att han utgör en fara för sig själv eller andra (1 § LOB). Denna lag gäller överallt utom i bostäder. Givetvis ger inte LOB polisen rätt att omhänderta en person för att han bryter mot knivförbudslagen. Men det är ändå viktigt att känna till denna lag eftersom dels många knivar påträffas när polisen skyddsvisiterar personer som omhändertagits enligt LOB, och dels därför att många som begått brott mot knivförbudslagen även måste omhändertas enligt LOB efter att polisen skrivit rapport om brottet. I fältstudien i detta arbete hade ingripande med stöd av LOB skett i 56 av 151 mål. I ytterligare ett tjugotal framgår av förundersökningen att den åtalade var så berusad att han haft svårt att ta vara på sig själv, men att omhändertagande enligt LOB inte blivit aktuellt. Detta eftersom andra åtgärder blivit aktuella som t.ex. att gripa personen eller köra honom till sjukhuset för omplåstring.

11.4 Särskilda regler om kroppsvisitation

Det finns utöver ovan nämnda regler i PL och RB föreskrifter om kroppsvisitation i en hel mängd andra lagar. Exempel på dessa är lag (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl., lag (2000:1225) om straff för smuggling, lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt, lag (1988:870) om vård av missbrukare, lag (1981:1064)

om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar, lag (1970:926) om särskild kontroll på flygplats o.s.v. Alla de ovanstående lagarna innehåller regler om kroppsvisitering för eftersökande av föremål vilket kan leda till att föremål hittas som gör knivförbudslagen tillämplig. Allt under förutsättning att innehavet skett på en plats där knivförbudslagen är tillämplig. I två fall, B 11396-96 och B 17042-97, i fältstudien som ingår i detta arbete har kniven påträffats först sedan de åtalade placerats i arresten. I det sistnämnda fallet hittades kniven först då den person som omhändertagits enligt LOB skulle återfå sina tillhörigheter. I ett mål (B 15693-97) upptäcktes en stilett då åhörare visiterades inför en rättegång i Mölndals tingsrätt.

Till sist skall nämnas att polisen kan kroppsvisitera personer på offentlig tillställning respektive allmän sammankomst enligt ordningslagen 2:32 2 st. för att söka efter alkoholhaltiga drycker om det kan antas att personen i fråga för med sig sådana. I samband med sådana här kroppsvisiteringar är det inte ovanligt att föremål som innehas i strid med knivförbudslagen påträffas. I likhet med vad som gäller enligt LOB får emellertid inte denna regel användas för att söka efter knivar. Detta följer av den så kallade ändamålsprincipen.

11.5 Avslutning ingripande

I detta kapitel har jag kort redogjort för några av de viktigaste reglerna för hur framförallt polisen kan och får ingripa vid brott mot knivförbudslagen. Avsikten med denna redogörelse var att ge en bild av i vilka situationer som brott mot knivförbudslagen uppdagas. De regler som förefaller ha störst betydelse härvidlag är 13 § PL, skyddsvisitation enligt 19 § samma lag samt omhändertagande enligt LOB.

12 Bedömning enligt knivförbudslagen

12.1 Inledning

Av det föregående har framgått att knivförbudslagen är konstruerad så, att den har ett vittomfattande förbud mot innehav av knivar och andra farliga föremål på allmän plats (1 § 1 st. knivförbudslagen). Effekterna av detta förbud förts av att lagen har ett stort undantag genom de legitima innehaven (1 § 2 st. knivförbudslagen). I detta kapitel skall jag därför presentera hur man bör resonera vid tillämpningen av knivförbudslagen. Dessutom diskuteras något om hur en eventuell konkurrens med andra brott bör bedömas.

12.2 En helhetsbedömning

I den tidigare framställningen har de olika delarna av knivförbudslagens regler diskuterats. Vid tillämpningen av knivförbudslagens innehavsförbud krävs emellertid att man gör en helhetsbedömning av situationen. För att inte förlora detta helhetsperspektiv, skall jag stanna upp lite vid detta ämne i det här avsnittet. 1995 års vapenutredning beskriver bra hur man bör resonera vid tillämpningen av knivförbudslagen.⁶⁵ Min framställning grundar sig på utredningens. Jag har ställt upp de överväganden som bör göras som frågor.

Allmän plats eller skolområde? Det första man bör titta på vid en bedömning enligt knivförbudslagens regler är platsen. Har innehavet skett på allmän plats eller på skolområde? Om så inte är fallet är innehavet inte brottsligt (om det inte rör sig om springstilet och innehavaren är under 21 år). Det man bör tänka på här är att allmän plats enligt brottsbalken är ett mycket vittomfattande begrepp, och att därför det ganska ofta är frågan om att innehavet skett på allmän plats.

Omfattas det innehavda föremålet? Huvudregeln enligt knivförbudslagen är att alla knivar och andra farliga föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa, är förbjudna att inneha på allmän plats, på skolområde eller i fordon på allmän plats. Som tidigare diskuterats innebär detta att så gott som alla knivar, och en stor mängd andra spetsiga eller vassa föremål omfattas av förbudet. Detsamma gäller s.k. gatustridsvapen.

Är innehavet legitimt? Om de båda ovanstående besvarats jakande står det klart att innehavet strider mot 1 § 1 st. knivförbudslagen. Det är då dags att göra bedömningen om det kan röra sig om ett befogat innehav enligt 1 § 2 st. Det finns två grunder på vilka ett innehav kan anses som legitimt. Dels om detta bärs som en del av en reglementerad utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag, och dels om innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter kan anses befogat. Det första undantaget utgör inga svårigheter att tillämpa, det gäller mest poliser och ordningsvakter etc. som bär batong eller andra föremål som avses i lagen.

Det är då den andra undantagsregeln tillämpas som man måste göra en *helhetsbedömning av situationen*. Nedan följer några av de punkter som bör vägas in då man skall avgöra om innehavet är befogat eller inte:

1. Föremålets art: detta nämns explicit i lagtexten. Det är frågan om en slags glidande skala. Pennknivar m.m. kan tillåtas i en mängd olika situationer, medan

⁶⁵ SOU 1996:50 sidan 44 f.

extrema föremål som nästan uteslutande kan användas som vapen t.ex. stiletter och karatepinnar nästan aldrig är befogade att inneha på allmän plats.

2. Innehavarens behov: nämns också explicit. Härvid görs en bedömning av vilken typ av föremål som olika yrken och fritidsaktiviteter kan tänkas kräva. Av betydelse kan även vara om det är flera föremål, se nedan avsnitt 12.3. Återigen bör påpekas att undantagsreglerna bör tillämpas generöst. Det är inte frågan om att avgöra om en snickare verkligen behöver två knivar, eller om en scout verkligen behöver en 30 centimeters överlevnadskniv. Tilläggas kan att självförsvarssyften aldrig är ett godtagbart skäl för att bära ett förbjudet föremål på allmän plats (även om det är en vanligt förekommande invändning).

3. Platsen: Som framgått ovan är många platser allmän plats och i förarbetena talas om vissa speciellt skyddsvärda platser som t.ex. nöjeslokaler, allmänna kommunikationsmedel etc. Skolor är alltid skyddsvärda platser.

4. Hur uppträdde personen? Var han berusad är detta en mycket försvårande omständighet, se målet B 14385-97, Göteborgs tingsrätt, B 1263/97 hovrätten för västra Sverige som refereras i avsnitt 14.5.

5. Hur bär föremålet? Ibland kan det ha betydelse för hur föremålet bärs eller förvaras. Som exempel kan nämnas det fall att en person som köpt en ny kniv transporterar hem den på bussen. Om han bär den i förpackningen i en väska eller påse är detta förmodligen ett befogat innehav. Tar han däremot upp den och börjar förevisa den för sina medpassagerare är det däremot mer tveksamt. När det gäller skjutvapen är detta en mycket viktig punkt. Ett skjutklart vapen får nästan aldrig bäras runt på allmän plats.

6. Tidpunkten: när på dygnet skedde innehavet?

7. Folksamling: var det mycket folk där innehavet skedde?

8. Risken att föremålet kan komma till användning som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Detta hänger samman med övriga delar av helhetsbedömningen men är inte det enda kriteriet som används. En stilet som bärs i en nöjeslokal innebär en större risk för våldsbrott än en morakniv som bärs av en snickare på väg till jobbet

Alla ovanstående faktorer vägs samman för att bedöma om innehavet är att anse som befogat.

Ringa fall eller grovt brott? Den sista bedömning som görs, efter man konstaterat om ett brott mot knivförbudslagens 1 § föreligger, är att enligt 4 § 1 st. bedöma om brottet är att anse som ett ringa fall och därför skall vara straffritt. Om brottet är allvarligt görs istället bedömningen om det skall anses som så kvalificerat att det rör sig om ett grovt brott enligt 4 § 2 st. knivförbudslagen.

Exempel på helhetsbedömning: Som ett bra exempel på hur helhetsbedömningen kan göras kan nämnas RH 1999:117.

I RH 1999:117 åtalades en kvinna, Anita A för att enligt gärningsbeskrivningen ”på Arlanda Flygplats, som är allmän plats, uppsåtligt eller av oaktsamhet innehaft kniv trots att detta inte varit befogat”. Anita hade rest från sin hemstad Östersund för att ta flyget från Arlanda till USA, där hon skulle hälsa på sin dotter. I tingsrätten dömdes Anita A för att oaktsamt ha brutit mot knivförbudslagens 1 §.

Anita A överklagade till hovrätten och angående omständigheterna kring innehavet uppgavs: ”Av utredningen framgår att den kniv som Anita A bar med sig i en väska när hon blev stoppad av säkerhetskontrollanterna på Arlanda flygplats var en s.k. butterfly-kniv med ett nio centimeter långt blad. Anita A har själv uppgivit att hon fick kniven av sin far när hon var i tonåren och att hon brukar använda den i samband med utflykter, t.ex. för att skära frukt. Hon ansåg att kniven var praktisk att ha med sig därför att bladet kunde fällas in i skaftet. Kniven har under åren legat i hennes väska och hon reflekterade inte ens över att den fanns där när hon blev stoppad av säkerhetskontrollanterna. I målet är vidare upplyst att Anita A är 59 år gammal och arbetar som biblioteksassistent.”

Hovrätten konstaterade att kniven omfattades av förbudet i knivförbudslagen och att den fråga som var aktuell i detta fall var om innehavet kunde anses befogat enligt 1 § 2 st. knivförbudslagen. Därvid resonerade hovrätten med utgångspunkt i förarbetsuttalandena om att undantaget måste tillämpas generöst, på följande sätt: ”Utredningen i hovrätten visar inte annat än att Anita A innehaft kniven för personligt bruk, såsom att skära frukt eller bröd i samband med utflykter, resor eller liknande. Varken omständigheterna kring innehavet av kniven eller vad som framkommit om hennens [sic] personliga förhållanden ger anledning anta att hon genom innehavet av kniv skulle bidra till att öka våldsanvändningen i samhället. Vid nu angivna förhållanden finner hovrätten att Anita A:s innehav av kniv får anses ha varit befogat.”

Som tidigare diskuterats var lagstiftarens syfte med konstruktionen i knivförbudslagens innehavsförbud att undantaget i 1 § 2 st. skulle ge möjlighet till en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, så att inte förbudet skulle med fog skulle uppfattas som ett för stort ingrepp i den personliga sfären. Jag tycker att rättsfallet RH 1999:117 väl illustrerar hur denna helhetsbedömning kan och bör göras. På grund av omständigheterna i det enskilda fallet finner hovrätten att innehavet var befogat. Detta trots att det rörde sig om ett mycket farligt föremål, en springkniv, som innehades på en speciellt skyddsvärd plats, en flygplats.

12.3 Kombination av föremål

En annan omständighet som kan vara intressant vid en bedömning om innehavet av föremål skall vara befogat är om flera föremål bärs samtidigt. En sådan kombination av föremål kan vid en helhetsbedömning göra att innehavet bedöms strida mot knivförbudslagen.

I det publicerade rättsfallet RH 1990:94 åtalades en person, Lennart J, för brott mot knivförbudslagen sedan han burit en fällkniv och en järnstång på en allmän plats (en park i Malmö). Fällkniven hade ett 8 centimeter långt, spärrbart blad och järnstången bestod av en bit armeringsjärn med ett handtag gjort av en fasthamrad metallhylsa. J hävdade att han hittat delarna till järnstången samma dag var för sig och att han satt ihop dem för att använda dem som stängningsanordning till sitt fönster. Hovrätten konstaterade att båda föremålen var sådana att de var ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa och alltså omfattades av knivförbudslagens 1 § 1 st.

På frågan om innehavet kunde anses som befogat enligt andra stycket diskuterade domstolen utifrån lagens syfte att förbjuda innehav av föremål som typiskt sett ökar risken för våldsanvändning i samhället.⁶⁶ Domstolen konstaterar att ”Lennart J har på allmän plats innehaft såväl en kniv som en järnstång. Hans påstående att järnstången skulle användas som stängningsanordning till ett fönster förtjänar med hänsyn till järnstångens karaktär av handtagsförsett tillhygge inte avseende. Lennart J har inte angett något annat godtagbart skäl till varför han bar föremålen på sig. Omständigheterna är inte sådana att Lennart J:s innehav framstår som befogat. *I stället talar Lennart J:s samtidiga innehav av två farliga föremål för att risk förelegat för att föremålen skulle kunna komma att användas som vapen.* På grund av det anförda anser hovrätten att Lennart J:s innehav av såväl kniven som järnstången varit otillåtet. Lennart J skall således dömas för brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.”⁶⁷

⁶⁶ Prop. 1989/90:129 sidan 12.

⁶⁷ RH 1990:94 (min kursivering).

Det är emellertid inte otänkbart att en kombination av verktyg och andra föremål, både sådana som knivförbudslagen är tillämplig på och sådana som den inte är det på, skulle kunna göra att bedömningen blir att innehavet är att anse som befogat.

I målet B 494-96 vid Göteborgs domstol dömdes en person, Michael S, för bl.a. snatteri, häleri och brott mot knivförbudslagen. Vid brottet mot knivförbudslagen hade Michael S burit en morakniv på Gustav Adolfs torg i Göteborg vilket är allmän plats. I samma mål var Michael S även åtalad för att han en månad senare, på Gustav Adolfs torg i Göteborg, innehade en morakniv, en s.k. timmerklo, en hammare och en skruvmejsel. Han bar även vissa andra verktyg, för vilka han inte åtalades. Michael S förklarade till att han burit verktygen var att han hjälpt en vän med arbete på dennes fiskebåt vid den närbelägna Gullbergskajen. Han hade vid detta arbete använt dessa verktyg och tingsrätten ansåg därför att innehavet var befogat.

Det går naturligtvis inte att dra alltför långtgående slutsatser av tingsrättens knapphändiga domskäl, men det förefaller som just kombinationen av flera verktyg, sammantaget med en rimlig förklaring till innehavet, gjorde att tingsrätten valde att fria i detta senare fall. Det bör också påpekas att frågan huruvida de andra föremålen, framförallt timmerklo, överhuvudtaget kan anses falla innanför knivförbudslagens tillämpningsområde inte kommenterades av tingsrätten.

Denna syn på kombinationer av föremål torde innebära att domstolen inte gör skillnad mellan föremålen. Om en person bär karatepinnar och en pennkniv på sig på allmän plats, fälls han oftast för innehav av både karatepinnarna och pennkniven även om pennkniven ensam hade varit befogat att inneha.

12.4 Konkurrens

En person som hotar eller misshandlar någon med hjälp av en kniv eller annat föremål som omfattas av knivförbudslagens bestämmelser, har ofta gjort sig skyldig till både ett brottsbalksbrott och ett brott mot knivförbudslagen. I förarbetena till knivförbudslagen sägs att i sådana fall skall enligt reglerna om s.k. brottskonkurrens dömas till ansvar endast för det allvarigare brottsbalksbrottet.⁶⁸ En fullständig utredning om vilka regler som gäller då den åtalade gjort sig skyldig till flera olika brott faller utanför ramen för detta arbete, men eftersom detta problem kan ha betydelse för den helhetsbedömning av situationen som skall göras enligt knivförbudslagen skall dessa regler diskuteras något nedan.

Med konkurrens avses i straffrätten de fall där mer än ett straffbud är tillämpligt, eller ett straffbud är tillämpligt mer än en gång, på de gärningar en person skall dömas för vid ett domstillfälle.⁶⁹

Huvudregeln är alltså att den som begår ett allvarigare brottsbalksbrott med hjälp av ett i knivförbudslagen förbjudet föremål, skall dömas endast för brottsbalksbrottet. Detta hindrar naturligtvis inte att personen ändå åtalas och döms för båda brotten. Detta blir ett ytterligare moment i helhetsbedömningen som måste göras. Ett exempel på en situation där det kan vara rimligt att döma för båda brotten är om brottsbalksbrottet framstår som mindre allvarligt i förhållande till innehavet av föremål, exempelvis en skadegörelse som begås med ett farligt gatustridsvapen. Följande fall från Göteborgs tingsrätt kan vara illustrativa:

B 291-96, Göteborgs Tingsrätt (B 891/96, Hovrätten för Västra Sverige):

⁶⁸ Prop. 1987/88:98 sidan 18.

⁶⁹ Leijonhufvud och Wennberg, Straffansvar sidan 55 ff.

Knivförbudslagen

Under upploppsliknande slagsmål mellan fotbollssupportrar till Djurgårdens IF och IFK Göteborg slog den åtalade Mattias T, mot det rivaliserande supporterergänget med en ca 40 cm lång fjäderbatong. Det kunde inte bevisas om han träffat någon med batongen och om i så fall någon effekt av misshandeln uppstått. Det fanns alltså inga målsäganden. T dömdes för försök till misshandel och brott mot knivförbudslagen till en månads fängelse. Målet överklagades till hovrätten i påföljdsdelen. En medåtalad fick ändrad påföljd men för Mattias Ts del fastställdes domen. Innehavet av batongen diskuteras ej i hovrättsdomen.

B 19910-97, Göteborgs Tingsrätt.

Vid ett bråk mellan två ungdomsgrupper viftade den åtalade, Stefan E, våldsamt med en 32 cm lång förskärare helt i stål, som han tagit med sig från sin skola där han utbildade sig till kock. Kniven träffade målsäganden A som fick två små skärsår på armen respektive lillfingret. Dessutom fanns flera stick- och skärmärken på As tröja. När det gällde frågan om Stefan E skulle dömas för misshandel eller vållande till kroppsskada resonerade tingsrätten på följande sätt: ”Det är visat att Stefan E gjort sig skyldig till brott mot knivlagen på sätt som åklagaren har påstått och att han tillfogat A de skador som nämns i gärningsbeskrivningen. I frågan om det senare brottet skall rubriceras som misshandel eller vållande till kroppsskada gör tingsrätten följande överväganden. Utredningen visar, främst genom vad [vittnet J] har uppgett, att E uppträtt mycket aggressivt och viftat med kniven framför A ända tills dess att de föll omkull och började brottas. Enligt tingsrättens uppfattning måste det stått klart för E att risken var uppenbar att A skulle komma att skadas av kniven. Genom att likväl hantera kniven på det sätt som skett, d.v.s. vifta med den framför A, har E visat sådan likgiltighet inför den risk han utsatte A för att han bör dömas för att med uppsåt orsakat skadorna. Brottet skall därför rubriceras som misshandel.” Stefan E dömdes för misshandel och brott mot knivförbudslagen till skyddstillsyn och samhällstjänst 40 timmar. Om fängelse istället valts som påföljd hade en månads fängelse ådömts.

B 13007-96, Göteborgs Tingsrätt.

Den åtalade S dömdes bl.a. för olaga intrång och brott mot knivförbudslagen. Han hade använt kniven för att bryta sig in i ett rivningshus.

B 11115-98, Göteborgs Tingsrätt.

O dömdes för ofredande, skadegörelse och brott mot knivförbudslagen efter att han försökt ta sig in i sin före detta hustrus lägenhet. Skadegörelsen bestod i att han sparkat på dörren till lägenheten, samt skurit runt brevinkast och titthål i densamma. Den morakniv han dömdes för att ha innehaft var alltså också ett hjälpmedel för att begå skadegörelsen. Den före detta hustrun var inte hemma vid detta tillfälle, och ofredandet var en separat händelse.

B 12033-98, Göteborgs Tingsrätt.

S åtalades för 10 olika brott, bl.a. olaga hot, tillgrepp av fortskaffningsmedel, häleri, snatteri, vapenbrott och brott mot knivförbudslagen i 13 åtalpunkter. Vid ett tillfälle hade han hotat en person med kniv. S dömdes både för olaga hot och för brott mot knivförbudslagen.

B 14731-98, Göteborgs Tingsrätt.

L åtalades för försök till misshandel, skadegörelse samt brott mot knivförbudslagen efter att han stått mitt på en gata i Göteborg och slagit med en yxa på passerande bilar. Försök till misshandel avseende yxhuggen mot bilar ansåg tingsrätten ej kunna bevisas (han dömdes dock även för detta brott, eftersom han försökt bita en av bilförarna i handen när denne stannat bilen) men han dömdes för skadegörelse på bilarna och innehavet av yxan. I brottet mot knivförbudslagen ingick även en mattniv som L hade i fickan vid tillfället. L dömdes till skyddstillsyn.

I inget av de ovanstående fallen diskuterar tingsrätten problemet med att döma någon för både ett brottsbalksbrott och innehav av ett föremål som användes för att begå brottsbalksbrottet. Jag anser att det kan urskiljas två olika skäl till att en domstol väljer att döma både för brottsbalksbrottet och för brottet mot knivförbudslagen. För

Knivförbudslagen

det första är det fall där brottsbalksbrottet ter sig litet i jämförelse med innehavet av ett farligt föremål t.ex. skadegörelse med kniv. För andra är det fall där innehavet inneburit en mycket stor risk för att ett betydligt allvarligare våldsbrott skulle kunna ha begåtts än vad som faktiskt skedde. I flera av de nyss nämnda fallen förefaller det ju närmast vara slumpen som gjort att inte ett mycket allvarligt våldsbrott begåtts.

13 Rättspraxis

I detta avsnitt har jag samlat några intressanta domstolsavgöranden som behandlar tillämpningen av knivförbudslagen. I den mån de inte tagits upp på andra ställen i detta arbete ges ett kort referat samt kommentarer.

NJA 1996 sid. 719 och NJA 1997 sid. 476.

Det förstnämnda fallet rör endast frågan om prövningstillstånd skall meddelas av hovrätten. Det andra målet rör främst frågan vilken påföljd som skall väljas för en 15-årig gärningsman.

Åklagaren yrkade ansvar å den 15-årige Daniel N för att denne hade innehaft en kniv på allmän plats trots att det inte var befogat. I målet upplystes bl.a. följande: Polis hade kallats till platsen vid 23-tiden med anledning av ett stökigt ungdomsgång. Polisen beslag tog en kniv av combatmodell från Daniel N. Denne uppgav som förklaring till sitt innehav att han glömt den i jackan, och han tänkt gå hem med den men ertappats av polisen innan han göra så. Eftersom Daniel N lämnat olika uppgifter angående sitt innehav under förundersökningen och även ändrat sin berättelse under huvudförhandlingen fann tingsrätten att den inte var trovärdig.

Tingsrätten fällde Daniel N för brott mot knivförbudslagen och bestämde straffet till penningböter 1000 kr med hänvisning till hans ringa ålder.

Åklagaren överklagade till hovrätten och yrkade på ett strängare straff. Svea hovrätt nekade prövningstillstånd, ett beslut som behandlas i NJA 1996 sid. 719. Högsta domstolen ändrade hovrättens beslut och meddelade prövningstillstånd till hovrätten med hänvisning till att praxis när det gäller gärningsmän över 21 gjorde att det fanns anledning att ändra tingsrättens dom, samt att refererad rättspraxis när det gäller unga personers brott mot knivförbudslagen saknades.

Hovrätten poängterade med hänvisning till RH 1996:23 att: ”Vid straffmätningen bör utöver knivens art beaktas de omständigheter under vilken överträdelsen ägt rum, motivet för innehavet av kniven och faran för att den skulle komma till användning.”

Hovrätten menade att omständigheterna i målet, bl.a. föremålets art och att den påträffats i ett stökigt ungdomsgång, gjorde att det var ett allvarligt brott. Hovrätten skärpte därför straffet till 50 dagsböter å 30 kr.

Högsta domstolen sade i domskälen: ”Som framgår av underrätternas domar ertappades Daniel N med att bära en kniv av s k combatmodell och med ett tio centimeter långt knivblad vid ett sådant tillfälle som vid tillkomsten av bestämmelserna i knivlagen ansetts medföra särskild risk för att bråk mellan församlade människor kan uppstå och medförd kniv komma till användning (se prop 1987/88:98 s 8 och prop 1989/90:129 s 9). För ett icke befogat knivinnehav under sådana förhållanden bör påföljden normalt bestämmas till femtio eller sextio dagsböter och inte till penningböter (jfr RH 1997:8). Emellertid var Daniel N vid tiden för gärningen nyss fyllda femton år. Med hänsyn härtill bör straffet sättas lägre än nu sagts men dock bestämmas till dagsböter.”

Högsta domstolen dömde Daniel N för brott mot knivförbudslagen till 40 dagsböter å 30 kr.

Min kommentar till detta rättsfall är att högsta domstolens resonemang om påföljdsvalet är rimligt. Det som är lite märkligt är dock hänvisningen till RH 1997:8 där det inte diskuteras särskilt om vilka omständigheter som skall göra att påföljden skall vara annat än penningböter.

Knivförbudslagen

NJA 1998 sid.604.

Målet kommenteras utförligt i avsnitt 8.2. Avgörandet behandlar vad som krävs för att en person skall anses inneha en kniv i knivförbudslagen mening. Högsta domstolens majoritet ansåg att ett mycket kort handhavande av en kniv kan anses som ett innehav. Innehavet varade bara några sekunder och den åtalade hade inte själv medfört kniven till platsen.

RH 1990:94

Har behandlats ovan i samband med frågan om hur en kombination av föremål påverkar helhetsbedömningen. Den åtalade fälldes för innehav av en järnstång och en kniv.

RH 1991:47

Har behandlats ovan i samband med föremål. I en av hovrätten fastställd tingsrättsdom bedöms en liten fickkniv vara av sådan art att knivförbudslagen ej är tillämplig på denna.

RH 1991:122

En person, Sven E, åtalades för att ha innehaft en kniv utanför entrén till Folkets park i Hunnebostrand. Han fälldes av såväl tingsrätt som hovrätt. Hovrätten uttalade bland annat i domen att ”Det saknas anledning anta att Sven E vid tillfället haft någon tanke på att använda ifrågavarande kniv som vapen. Förbudet mot innehav av kniv på allmän plats omfattar emellertid även en sådan kniv som den Sven E innehade. Endast sådant innehav som med hänsyn till knivens art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat undantas från detta förbud. Det finns enligt hovrättens mening starka skäl för en restriktiv tillämpning av denna undantagsbestämmelse i samband med offentliga nöjestillställningar av den art som nu är i fråga. Med hänsyn härtill finner hovrätten att Sven Es kniv innehav inte kan anses befogat. Brottet kan inte heller anses ringa. Sven E kan därför inte undgå ansvar.”

RH 1996:23

Rör främst påföljden och har kommenterats något ovan.

RH 1997:8

Rör påföljden för ett normalbrott mot knivförbudslagen och har kommenterats ovan.

RH 1999:117

Har redovisats utförligt ovan. Ett innehav av en s.k. butterfly-kniv på en flygplats ansågs p.g.a. omständigheterna befogat och den tilltalade kvinnan friades.

14 Fältstudie

14.1 Inledning

Jag har genomfört en fältstudie vid Göteborgs tingsrätt och Hovrätten för västra Sverige i samband med detta uppsatsarbete. Sammanlagt undersöktes cirka 160 mål vid tingsrätten samt ett tiotal vid hovrätten. I detta kapitel skall jag diskutera något om skälen till att genomföra en sådan studie, metoden då den genomfördes samt redovisa något av de resultat jag kom fram till och som inte har redovisats på andra ställen i arbetet.

14.2 Fältstudiens syfte

Genomförandet av en fältstudie som en del av detta arbete om knivförbudslagen hade flera syften. Först och främst hoppades jag naturligtvis att finna rättsfall där viktiga frågor angående tolkningen av knivförbudslagen avgjorts. Vikten av en tingsrättsdom är naturligtvis begränsad så förhoppningen var att finna någon som letat sig upp till hovrätten eller kanske t.o.m. ett fall som var på väg ända upp till högsta domstolen.

Det var vissa frågor som jag särskilt hoppades på att få svar på genom att hitta tingsrättsavgöranden som behandlade dem:

- Vilka platser är att anse som allmän plats?
- Vilka föremål är förbjudna enligt knivförbudslagen?

Framför allt hoppades jag att finna friande domar som avgjorde vad som *inte* är allmän plats och vilka föremål som *inte* omfattas.

Därutöver var jag naturligtvis intresserad av att hitta domar som behandlade hela bedömningen som skall göras enligt knivförbudslagen.

Värdet av tingsrättsdomar samt problemet med avsaknaden av praxis från högre domstolar diskuteras något i avsnitt 1.6.

14.3 Fältstudiens genomförande, metod och problem m.m.

Genomförande och metod:

I detta stycke skall jag beskriva hur jag gick till väga för att försöka hitta rättsfall vid Göteborgs tingsrätt. Denna genomgång görs inte enbart för att jag skall få tillfälle att tala om att jag gjort ett ganska digert arbete då jag letade efter intressanta rättsfall vid Göteborgs tingsrätt, utan främst för att visa att det inte är p.g.a. att jag inte letade tillräckligt som jag inte hittade så många verkligt intressanta rättsfall. Ett uteblivet resultat är också ett resultat, men bara om man verkligen försökt nå resultat.

Letandet:

Det som gjorde letandet av domar mödosamt, var att tingsrättens datasystem saknade möjlighet att söka efter mål med hjälp av ordsökning. Det gick alltså inte att söka efter t.ex. "knivförbudslagen" eller "knivlagen" och hitta de mål som kunde vara aktuella för mig. I stället fick jag helt enkelt söka igenom alla mål som handlagts i Göteborgs tingsrätt mellan mars 1996 och fram till mars 1999 i datasystemet. Jag sökte efter datum och tittade sedan på den brottsbeskrivning som finns till var och en av målen. Där stod ibland "brott mot knivlagen", ibland "olaga innehav av föremål" o.s.v. Dessa mål antecknade jag datum och rotel för, för att sedan kunna få ut dessa

från arkivet. Avgränsningen var helt praktiskt gjord. Datasystemet gick inte längre tillbaka och domar yngre än ett år förvaras inte i arkivet utan på respektive avdelning på tingsrätten, där de är svårare att komma åt. Problemet med denna sökmetod, förutom att den tog nästan en veckas arbete att genomföra är att den rubrik som finns till varje mål inte är en komplett brottsrubricering. Om det t.ex. stod "olovlig körning m.m." kan det ju dölja sig ett brott mot knivförbudslagen där bakom. Dessutom finns det risk att jag missat intressanta mål eftersom det är ett ganska tröttande och enformigt arbete att på detta sätt gå igenom ett datasystem manuellt.

Efter denna genomgång av datasystemet hade jag en lista på 212 stycken mål som kunde vara intressanta att studera närmare. Dessa bad jag att få ut från arkivet (jag visste inte att hela akterna förvaras i arkivet och att dessa ibland kan vara uppåt 10 centimeter tjocka). Av dessa 212 akter fick jag ut 160 stycken mål som handlade om brott mot knivförbudslagen. Av de ursprungliga 212 akterna var det alltså 52 som jag ej fick ut eller som var ointressanta. Detta berodde på att målnumret eller annan information var fel i datasystemet eller att jag skrivit fel (5 st.), att målet var flyttat eller sammanlagt med annat mål (8 st.), att akten var utlånad eller fanns på avdelningen (4 st.), att målet var helt eller delvis öppet eller domen ej vunnit laga kraft (5 st.) eller att målet avskrivits p.g.a. preskription (2 st.). En del av de akter jag fick ut var också avskrivna eller preskriberade mål, se nedan. För 28 stycken målnummer fick jag ingen förklaring till varför de ej fanns i arkivet.

Till de 160 målen kom ytterligare två som jag hittade då jag genomförde studien. Sammanlagt hade jag nu alltså 162 mål som handlade om knivförbudslagen. Av dessa 162 mål hade dom meddelats i 151. I 11 stycken hade åtalet lagts ned antingen helt eller också delvis så att de därigenom blivit ointressanta för min studie. Skälen till att åtalen las ned var t.ex. att den misstänkte avlidit eller att brottet preskriberats.

Problem med att genomföra fältstudien:

Då man genomför en fältstudie vid en tingsrätt ställs man inför en del problem. I detta avsnitt skall jag diskutera de svårigheter, de flesta var praktisk natur, som jag hade då jag genomförde min fältstudie.

Datasystemet.

Som beskrivits ovan hade jag endast tillgång till det datasystem som allmänheten har tillgång till vid Göteborgs tingsrätt. Som också beskrivits ovan har detta datasystem en mängd sökfunktioner, man kan söka på rotel, datum för huvudförhandling, namn på de inblandade personerna etc. Dock finns inga möjligheter att söka på brottsrubriceringen. Detta gjorde att jag fick söka på alla mål som var schemalagda under en viss tid. Dessa visades då med målnummer i en liten ruta på skärmen åtta och åtta åt gången. Det översta var markerat, och i en annan liten ruta längst ned på skärmen visades vad detta mål handlade om. Det var en kort beskrivning av typen "misshandel m.m." I andra rutor visades parter etc. Sedan fick jag med hjälp av piltangenterna flytta markeringen nedåt varefter nya brottsbeskrivningar visades i den lilla rutan längst ned

Domskäl:

Det var något överraskande för en oerfaren juridikstuderande (om än skrattretande självklart för den som arbetar praktiskt) att konstatera att många av de domar som man lyckades finna saknade domskäl eller kanske bara hade domskäl som sade "den tilltalade har erkänt gärningen, och åtalet skall därför bifallas". I andra fall kunde det vara så att den tilltalade åtalats för flera brott, och brottet mot knivförbudslagen kommenterades överhuvudtaget inte i domskälen.

Detta sätt att skriva domar på kan säkert diskuteras utifrån till exempel rättssäkerhetsaspekter, men en sådan diskussion faller utanför ramen för detta arbete. Dessa torftiga domskäl är emellertid särdeles olyckliga när det gäller brott mot knivförbudslagen. Detta därför att, som jag försökt poängtera genom hela detta

arbete, just knivförbudslagen innebär att ett stort antal bedömningar som måste göras. Detta kan illustreras med följande exempel:

Antag att en person påträffas av polisen. Vid visitation påträffar polisen 3 gram cannabisharts i hans innerficka. När personen sedan åtalas behöver domstolen bara konstatera att han hade narkotikan på sig och därmed kan den fälla personen för innehav av narkotika (ringa narkotikabrott).

Om det i stället är en kniv som påträffats i personens innerficka har domstolen en betydligt svårare bedömning att göra. Domstolen skall inte bara konstatera att föremålet ifråga är sådant att det omfattas av förbudet i knivförbudslagen (vilket inte är särskilt komplicerat då det gäller en kniv). Sedan skall domstolen göra en helhetsbedömning av situationen där knivens typ, innehavarens behov, situationens farlighet, risken för att kniven kommer till användning i ett våldsbrott, m.m. vägs i hop. Denna helhetsbedömning kan då ge tre olika resultat; Personen fälls för brott mot knivförbudslagen, innehavet ses som ett legitimt innehav enligt 1 § 2st knivförbudslagen eller innehavet ses som ringa enligt 4 §. Detta anser jag vara en mycket mer komplicerad bedömning än t.ex. en bedömning av ett narkotikainnehav.

Denna bedömning innehåller mycket fler variabler än bedömningen av narkotikainnehavet eller för den delen de flesta andra ”småbrott”. Därför menar jag att dessa domar utan redovisade motiv är extra olyckliga då det gäller brott mot knivförbudslagen.

De kortfattade eller obefintliga domskälen gör det också svårt att veta vad som verkligen sagts under rättegången och därmed enligt rättegångsbalkens princip om omedelbarhet och muntlighet (RB 30:2 och 46:5) ligger till grund för domstolens bedömning. Detta problem kan illustreras med det tidigare nämnda rättsfallet B 819-96 vid Göteborgs tingsrätt.

B 819-96: Den åtalade Martin L, dömdes för brott mot knivförbudslagen, därför att han på allmän plats innehaft en 105 cm lång cykelkedja. Denna cykelkedja bars fastsatt med en karbinhake i byxorna. I andra ändan av kedjan fanns plånbok och nycklar fastsatta. Av förundersökningsprotokoll och polisanmälan framgår att L befann sig i ett stort gäng svartklädda ungdomar som med skrik och kastat ölburkar. Det var på grund av dessa störningar som polisen hade kallats till platsen. Plånboken som cykelkedjan var fäst vid var dessutom försedd med fascistiska klistermärken.

Flera av de ovan nämnda omständigheterna är sådana att de *kan* ha betydelse för den helhetsbedömning som skall göras. I domskälen konstaterar tingsrätten att det ”ej ens påstås att L hade för avsikt att använda sin kedja för att slåss med, men kedjan i sig är ägnad att användas som vapen och enligt tingsrättens mening kan Ls innehav därför inte anses som befogat”. Visserligen menar tingsrätten tydligen att det är föremålet i sig som gör att innehavet ej kan anses som befogat, men eftersom det inte framgår av domskälen hur mycket av den situation som föremålet bars i som nämndes i tingsrättsförhandlingarna, kan man inte säkert veta att dessa inte har haft betydelse för tingsrättens bedömning. Detta gör det svårt att bedöma rättsfallet: var det föremålet i sig som var farligt eller var det den samlade bedömningen av föremål och situation som gjorde att tingsrätten meddelade en fällande dom?

Detta problem är mycket stort. Av de 151 domar som ingår i fältstudien skulle jag kunna skriva liknande berättelser om säkert 50, där det framgår tydligt i förundersökningen hur situationen varit, men där det inte framgår av domskälen vad som framkommit under huvudförhandlingen.

14.4 Några resultat

I detta avsnitt skall jag redovisa några synpunkter som jag kommit fram till vid mitt arbete med materialet från Göteborgs tingsrätt. Vissa av dessa har att göra med de frågor om föremål och platser som gjorde att jag från början bestämde mig för att genomföra fältstudien, andra är sådant som jag så att säga upptäckt på vägen.

Allmänt:

Jag hittade alltså 151 mål som avsåg brott mot knivförbudslagen där dom hade meddelats av tingsrätten. I 140 av dessa meddelades fällande dom i enlighet med åklagarens gärningsbeskrivning. I 10 mål friades de åtalade. I ett fall frikändes den åtalade för ett av de åtalade brotten mot knivförbudslagen. 12 mål överklagades till hovrätten. En av de överklagade domarna var en frikännande dom, resterande 11 fällande domar. Den friande domen ändrades av hovrätten. I två av de fällande fastställde hovrätten tingsrättens dom. I ett fall nekades prövningstillstånd. Övriga överklaganden var ointressanta för denna studie av olika skäl t.ex. att de inte rörde den del som behandlade brott mot knivförbudslagen, eller också för att någon prövning i hovrätten aldrig kom till stånd eftersom den åtalade nöjdförklarade sig eller inte fullföljt överklagandet på rätt sätt.

Föremål:

Genom att genomföra fältstudien fick jag en ganska bra bild av vilka föremål som omfattas av knivförbudslagen och vilka föremål som är de mest förekommande vid brott mot densamma. Som framgår av bilaga 3 till detta arbete är knivar de absolut vanligast förekommande föremålen.

14.5 Intressanta rättsfall

I detta avsnitt skall jag ta upp några intressanta rättsfall och frågor som jag kommit i kontakt med under arbetet med fältstudien och som inte har diskuterats innan i detta arbete.

Åklagarens gärningsbeskrivning:

Ett problem som jag stötte på under fältstudien var hur åklagarens gärningsbeskrivning bör vara utformad. Även om detta är en processrättslig fråga som egentligen faller utanför detta arbetes redan vida ramar, vill jag ändå nämna något om detta med hänsyn till den inriktning på den praktiska tillämpningen som används. Enligt RB 30:3 får rätten inte döma för annan gärning än den, för vilken åtal har väckts. Åklagaren beskriver gärningen i sin gärningsbeskrivning och denna beskrivning är rätten bunden av. Denna regel har kommit till som ett skydd för rätts säkerheten; den åtalade skall veta vilka brottsliga handlingar han påstås ha utfört. Rätten är dock inte bunden av de lagrum eller beteckningar på brottet som åklagaren hänvisar till, se RB 30:3 2p. Denna regel inskränks av att åklagaren har rätt att justera åtalet enligt RB 45:5 3st. Att utöka åtalet från att ha avsett en uppsåtlig gärning till att avse även en oaktsam variant av samma gärning är en tillåten justering.

I målet B12232-96 åtalades en person, Ragnar W, enligt följande gärningsbeskrivning: "W har den 23 mars 1995 på allmän plats, Kungsgatan i Göteborg, trots att det inte varit befogat innehaft en fällkniv ägnad att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa."

Ragnar W erkände att han innehaft kniven men förnekade brott eftersom han inte visste att han medförde kniven. Han hade varit berusad vid tillfället, och kniven måste ha legat kvarglömd i jackan sedan en jaktresa ca en månad tidigare.

Knivförbudslagen

Tingsrätten gjorde följande bedömning: "Vad Ragnar W invänt framstår varken i sig eller med hänsyn till omständigheterna så orimligt att det kan lämnas utan avseende. Med hänsyn härtill och då hans invändning inte heller genom annan utredning har vederlagts är det inte bevisat att han *uppsåtligen* har innehaft kniven vid det åtalade tillfället. På grund härav och då *åklagaren inte har påstått att Ragnar W i något avseende skulle ha innehaft kniven av oaktsamhet* skall åtalet ogillas." (mina kursiveringar).

Ragnar W frikändes alltså i tingsrätten, och målet överklagades inte (eftersom prövningstillstånd i hovrätten inte skulle ha lämnats, se avsnitt 1.6).

Som tidigare framgått kan ansvar för brott mot knivförbudslagen utdömas både vid uppsåt och vid oaktsamhet. Frågan är här alltså om den gärningsbeskrivning som åklagaren skrivit endast avser det uppsåtliga brottet, eller om termen olovligen kan anses innefatta både oaktsamhet och uppsåt.

I målet B 13262-96 åtalades en person, Jan J, enligt följande gärningsbeskrivning: "J innehade olovligen den 30 september 1996 i Brunnsparken i Göteborg, som är allmän plats, en kniv utan att detta kan anses befogat."

Jan J bestred ansvar med hänvisning till att han dels inte visste att han hade kniven på sig, dels att han använder kniven som arbetsredskap. Han hade hjälpt sin mor i trädgården och glömt kniven i byxorna. Jan J greps av polis sedan han varit berusad och uppträtt stökigt och aggressivt.

Tingsrätten konstaterade att kniven trots att den har ett legitimt användningsområde omfattas av knivförbudslagen och inte får innehas på allmän plats. När det gäller invändningen att han inte visste att han hade kniven på sig skriver tingsrätten att: "Det är inte visat att Jan J uppsåtligen brutit mot den nämnda lagen (knivförbudslagen, min anmärkning). Genom att inte kontrollera att han lagt kniven ifrån sig när han åkte in till de centrala delarna av Göteborg för att berusa sig, har han emellertid förfarit oaktsamt. Åtalet skall därför bifallas. Gärningen förskyller böter som bör sättas i relation till att fråga var om ett oaktsamhetsbrott."

Jan J dömdes för brott mot knivförbudslagen till 30 dagsböter å 100 kr.

Som framgår är gärningsbeskrivningen i de båda fallen skriven på samma sätt d.v.s. utan att uppsåt eller oaktsamhet nämns. Vilket resonemang är det korrekta, är det att en sådan gärningsbeskrivning inte innefattar även den oaktsamma varianten av brottet, eller att den gör det? Mitt svar på detta är att det inte är något fel på en dylik gärningsbeskrivning och att tingsrätten resonerat fel i fallet B 12232-96 där den ansett sig förhindrad att döma för oaktsam överträdelse av knivförbudslagen regler. Denna uppfattning har jag fått främst genom samtal med erfarna jurister, t ex domare och åklagare. Ett visst stöd för denna uppfattning finns även i NJA 1978 s 291. I detta fall var frågan om s.k. domvilla förelegat då en person åtalats för det uppsåtliga brottet häleri, men dömts för den oaktsamma varianten av häleriförseelse, därför att det inte ansågs bevisat att han vetat att den bil han tagit befattning med var stulen. HD kom fram till att RB 30:3 *inte* hindrar att en person döms för ett oaktsamhetsbrott trots att han åtalats för den uppsåtliga varianten av samma brott. Men HD tillägger i NJA 1978 s 291 samtidigt att denna fråga *inte kan* lösas generellt utan måste lösas olika för olika brott.

Det finns ytterligare några domar från HD som behandlar denna fråga. I NJA 1987 s 194 hade en person åtalats för det uppsåtliga brottet skattebedrägeri (numera skattebrott, 2 § skattebrottslagen). HD kom fram till att personen inte kunde dömas för vårdslös skatteuppgift enligt 5 § skattebrottslagen utan åklagaren justerade åtalet. Att märka är att såväl åklagarens gärningsbeskrivning som straffstadgandet i 2 § skattebrottslagen innehåller ordet uppsåtligen och att de två brotten i 2 respektive 5 § skiljer sig även när det gäller när det gäller de objektiva rekvisiten. Skattebedrägeri

(numera skattebrott) var vid denna tid ett effektbrott där det krävdes att skatt hade undandragits, medan vårdslös skatteuppgift endast kräver fara för att skatt undandras (numera är även 2 § ett farebrott). På grund av dessa olikheter med vad som gäller enligt knivförbudslagen, och med beaktande av HD:s uttalande i NJA 1978 s 291 om att frågan inte har en generell lösning, anser jag att detta fall inte har någon betydelse för mitt problem.

I NJA 1990 s 361 ansåg HD att man *just i det fallet* inte utan åtalsjustering kunde pröva om den åtalade hade gjort sig skyldig till vållande till kroppsskada istället för misshandel.

Detta gör alltså att, i väntan på att högsta domstolen avgör hur det är med brott mot knivförbudslagen, är rättsläget i denna fråga något osäkert.

Till sist bör tilläggas att efter debaclet i målet B 12232-96 har åklagarmyndigheten ändrat de mallar som åklagarna använder så att de numera innehåller orden "upsåtligen eller av oaktsamhet". Dessa mallar förefaller följas ganska slaviskt då man även i solklara fall av uppsåtligt innehav kan se att åklagaren garderat med ett "eller av oaktsamhet".

FRIKÄNDA:

Som framgått ovan är bedömningen av knivförbudslagen sådan att det finns ett stort förbjudet område, kompletterat av ett generöst undantag. Detta gör det extra intressant att studera de friande domarna, där alltså domstolen ansett att ett brott mot knivförbudslagen inte föreligger. Bland fältstudiens 151 domar fanns 11 stycken som är intressanta därför att den tilltalade frikänds. (I ett mål fälldes den tilltalade dock i hovrätten, i ett annat frikändes den tilltalade för ett innehav men fälldes för ett annat.) Nedan kommenteras dessa domar i den mån de ej kommenterats i andra sammanhang i detta arbete.

B 123-96, Göteborgs tingsrätt.

Janusz K åtalades för brott mot knivförbudslagen. Kniven var en fällkniv med åtta centimeter långt blad. Av förundersökningen framgår att han omhändertogs enligt LOB. Han erkände gärningen men bestred ansvar för brott och uppgav: "Han använder kniven i sitt arbete. Den aktuella kvällen var han på väg hem från sitt arbete som slutade vid 18.00-18.30-tiden. På väg hem gick han in på en restaurang och tog några öl. Han blev berusad och somnade lutad mot en bil. Polis kom till platsen och de hittade kniven vid avvisitering. Det är en gammal kniv som han haft länge."

Tingsrätten konstaterade att innehavet var förbjudet enligt knivförbudslagen 1 § 1 st. men gjorde följande bedömning: "Mot bakgrund av den förklaring som Janusz K har lämnat och omständigheterna i övrigt finner tingsrätten att innehavet varit befogat." Janusz K frikändes alltså.

Jämför detta fall med det nedan refererade B 14385-97, Göteborgs tingsrätt, B 1263/97 hovrätten för västra Sverige. Där anser hovrätten att det faktum att en person dricker sig så berusad att han inte kan ta vara på sig själv gör att innehavet inte kan anses befogat. Jag anser att ett liknande slut i detta mål hade varit rimligare.

B 494-96, Göteborgs tingsrätt.

Detta fall har kommenterats ovan. En person frikändes för ett åtal för brott mot knivförbudslagen där han bar diverse verktyg på sig. Han fälldes emellertid för ett annat innehav vid ett annat tillfälle.

B 10036-96, Göteborgs tingsrätt.

En person, Ulf Å, åtalades för att ha innehaft en morakniv med elva centimeters blad på Övre Husargatan i Göteborg (allmän plats). Ulf Å påstod att han blivit gripen i trapphuset utanför sin lägenhet på Skansgatan där han somnat berusad. Kniven hade han med sig efter att ha varit ute i skogen. Tingsrätten ansåg, med

Knivförbudslagen

den förvirring som rådde angående var han omhändertagits, att det inte var bevisat att han obefogat hade innehaft kniven.

B 12232-96, Göteborgs tingsrätt.

Detta mål kommenteras närmare ovan. Rätten ville inte fälla den tilltalade sedan åklagaren inte påstått att gärningen utförts av oaktsamhet.

B 12983-96, Göteborgs tingsrätt.

I detta fall åtalades två personer, Tony K och Malin N, för förberedelse till misshandel alternativt brott mot knivförbudslagen sedan de bl.a. innehaft en s.k. fiskepräst (det i åtalet nämnda gatustridsvapnet) enligt följande gärningsbeskrivning: ”K och Malin N har natten till den 5 mars 1996 tillsammans och i samförstånd med uppsåt att utföra eller främja våldsbrott begivit sig ut i centrala delarna av Göteborg medförande dels ett egenhändigt konstruerat gatustridsvapen av typen blyfyllt metallrör, dels en kniv. Kniven har tagits i beslag hos K i samband med att han greps för våldsbrott medelst densamma samma natt, brott för vilka han dömts till fem månaders fängelse och i vilket mål kniven har förverkats, varför ansvarsyrkandet i detta mål endast avser gatustridsvapnet. Gatustridsvapnet har tagits i beslag hos Malin N vid samma tillfälle och har tidigare under kvällen överlämnats till henne av Karlsson.

I andra hand görs gällande att de genom ovan angivet beteende uppsåtligt eller av oaktsamhet olovligt innehaft metallröret ifråga, vilket varit särskilt ägnat att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa, på allmän plats i Göteborg.

Skulle tingsrätten finna att någon av dem inte är att anse som gärningsman görs oavsett hur brottet rubriceras gällande att denne i vart fall skall dömas för medhjälp till den andres brott eftersom vederbörande genom dåd och/eller råd främjat annans brottsliga gärning; K genom att överlämna metallröret till Malin N och sedan åtfölja henne till dess det togs i beslag av polis, Malin N genom att mottaga detsamma och sedan åtfölja K till dess det togs i beslag av polis.”

Fiskeprästen var enligt beslagsprotokollet ett 26 centimeter långt blyfyllt järnrör, som vägde cirka 950 gram.

Tony K var även åtalad för att ha innehaft en kniv med 7 centimeters blad på allmän plats vid ett annat tillfälle, den 21 juni 1996.

När det gäller händelsen i första åtalspunkten bestred båda två ansvar för brott. De uppgav: ”De var tillsammans med Tony Ks bror i Malins lägenhet när Tony skulle visa brodern hur en s.k. fiskepräst, som är ett fiskeredskap man använder för att bedöva fisk med, ser ut. Sedan de visat detta bad Tony Malin att lägga tillbaka redskapet i hans fiskelåda. Malin stoppade emellertid redskapet i fickan och glömde bort det. Hon kom sedan att bära med sig detta ut på stan.”

Tingsrätten gjorde följande bedömning: ”Det finns i målet ingen annan utredning än de tilltalades uppgifter. Dessa får godtas. Genom dessa finns inga belägg för åklagarens påstående om förberedelse till misshandel. När det gäller ansvar enligt knivlagen finns ingen omständighet som tyder på att Tony K tagit befattning med den s.k. fiskeprästen. Åtalet mot honom i denna del skall därför helt ogillas. Malin Ns uppgift att hon fått med sig redskapet av misstag får godtas. Hennes innehav kan därför inte anses helt obefogat. Åtalet skall därför ogillas även mot henne.”

När det gäller Tony Ks innehav av kniv i juni -96 skriver tingsrätten: ”Tony K har bestritt ansvar och uppgett: Han köpte kniven som ett fiskeredskap hos Clas Ohlsson och har fortfarande kvar kvittot. På det står det att inköpet skedde strax efter kl 13.00. Han gick sedan och handlade öl och sprit och träffade kompisar. Han var inte hemma under kvällen. Vid midnatt blev han själv stucken med kniv av en annan man. Han hade inte sin kniv framme förrän efteråt då han använde den för att stilla blodflödet med. Tingsrätten godtar Tony Ks uppgifter om inköp och användning av kniven. Hans innehav får därför anses som befogat. Åtalet skall ogillas.”

I detta mål kan man notera följande: Tingsrätten säger att Malin Ns innehav av fiskeprästen skett av misstag och att innehavet därför inte är helt obefogat. Detta måste rimligen vara feltänkt. Om det rör sig om ett ursäktligt misstag skulle det ju saknas subjektiv täckning för de objektiva rekvisiten i 1 § 1 st. knivförbudslagen, och alltså inte vara ett brott alls. Att man fått med sig ett föremål av misstag kan ju knappast göra innehavet befogat enligt 1 § 2 st. knivförbudslagen. Detta gäller alltså bortsett från de andra orimligheterna som finns i tingsrättens dom, som t.ex. att Malin N av misstag skulle ha med sig ett nästan kilotungt järnföremål i fickan, samtidigt som hennes sällskap Tony K är inblandad i en misshandel som han senare döms till fem månaders fängelse för.

Vid det andra tillfället är det också märkligt att tingsrätten finner Tony Ks innehav av en kniv som befogat. Jag anser att det borde i alla fall krävas en rimlig förklaring till varför han fortfarande har sin kniv med sig cirka elva timmar efter inköpet, för att innehavet skulle kunna anses som befogat.

B 13399-96, Göteborgs tingsrätt.

En man, Thommy H, åtalades för att ha innehaft en kniv på allmän plats och en spruta med narkotika. H uppgav att han var på väg för att fiska då han greps utanför sin bostad. Han använde kniven vid fisket men också för att tälja pinnar till hunden. Tingsrätten ansåg innehavet befogat och åtalet för brott mot knivförbudslagen ogillades (H dömdes dock för narkotikabrott).

B 14385-97, Göteborgs tingsrätt, B 1263/97 hovrätten för västra Sverige.

Thony L åtalades för att ha innehaft en kniv på allmän plats. Kniven var en fällkniv med spärrbart blad med cirka 22 centimeters totallängd. Thony L erkände att han innehaft kniven men bestred ansvar för brott. Som förklaring till innehavet sade han: "han skulle den aktuella dagen fiska tillsammans med sin far. Han åkte på morgonen spårvagn från sin bostad på Hisingen till Östra Nordstan och hade utöver kniven med sig fiskeutrustning. Kniven skulle användas vid fisket. Vid Östra Nordstan bytte han buss och fortsatte färden. Efter ett per hållplatser upptäckte han att han glömt fiskeutrustningen vid Östra Nordstan. Han åkte tillbaka för att hämta utrustningen, men vid återkomsten var densamma borta. Han satte sig på en bänk och drack några öl. Han blev berusad. Efter en stund greps han av polis."

Tingsrätten ansåg att dessa uppgifter inte kunde lämnas utan avseende, och att vad Thony L berättat om orsaken till innehavet gjorde att detta inte kunde anses som obefogat. Åtalet ogillades.

Målet överklagades till hovrätten.

I hovrätten vidhåll Thony L sin historia förutom att han då han upptäckte att fiskeutrustningen var borta inte drack ett par öl, utan istället en "kvarting" renat. Han sade även att anledningen till att inte nämna något om den planerade fisketuren då han förhörde av polisen var att han var angelägen att komma därifrån.

Hovrätten konstaterade att det enligt knivförbudslagen råder ett generellt förbud att inneha kniv som är ägnad att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa. Endast innehav som med hänsyn till knivens art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat undantas från förbudet. Vidare hänvisade hovrätten till förarbetsuttalanden⁷⁰ om att undantagsregeln i 1 § 2 st. skall tolkas restriktivt då kniven påträffas i samband med färd på allmänna kommunikationsmedel eller i andra sammanhang där mycket folk samlas.

Hovrätten fann att kniven var sådan att den omfattades av förbudet. Vidare fann man, i likhet med tingsrätten, att Thony Ls uppgifter kring innehavet inte kunde

⁷⁰ Prop.1989/90:129 sidan 21.

Knivförbudslagen

lämnas utan avseende. Därefter fortsätter hovrätten: "Sedan fisketuren avbrutits har Thony L emellertid, utan att först åka hem med eller på annat sätt göra sig av med kniven, stannat kvar på allmän plats och därvid druckit sig så berusad att han blev ur stånd att ta vård om sig själv. Thony Ls kniv innehav kan under sådana förhållanden inte anses befogat. Han skall därför fällas till ansvar enligt knivlagen". Påföljden bestämdes med hänsyn till att det var frågan om ett uppsåtligt brott och att det skett under omständigheter där det fanns risk att det kom till användning som vapen, till 50 dagsböter.

Av detta hovrättsfall kan man dra slutsatsen att ett innehav aldrig är befogat om gärningsmannen druckit sig så berusad att han inte kan ta vara på sig själv.

B 19858-97, Göteborgs tingsrätt.

Den åtalade, Dan S, greps då han försökte sälja en moped med bortskrapat ramnummer på Hammarkulletorget i Göteborg. På sig hade han två stycken knivar, en liten morakniv och en fällkniv. Dan S arbetade i en cykel- och mopedaffär. Han åtalades för bl.a. häleri och brott mot knivförbudslagen. Dan S dömdes för häleri av mopeden men angående knivarna ansåg tingsrätten att deras utseende inte motsade Dan S uppgift att de användes som arbetsredskap. Därför ansåg inte tingsrätten att dessa uppgifter var helt osannolika och ogillade åtalet i denna del.

B 20034-97, Göteborgs tingsrätt.

Anders S åtalades för att ha innehaft en fällkniv med 7 centimeter långt blad på en väg i Angered utanför Göteborg. S erkände att han innehaft kniv, men bestred ansvar för brott. Han uppgav: "Han kör motorcykel, en gammal Harley Davidson. Det är nödvändigt för honom att vara utrustad med verktyg, bl.a. kniv. Kniven använder han för att skala kablar m.m. Han brukar ha kniven i sina motorcykelväskor. Vid det aktuella tillfället var väskorna sönder och inlämnade för reparation. Han hade stoppat verktygen på sig. Kniven satt under bältet. Han blev stoppad av polisen då han färdades på allmän väg. Han hade tänkt lämna ifrån sig verktygen och kniven då han kom fram dit han skulle."

Tingsrätten gjorde bedömningen att S burit kniv på allmän plats. Tingsrätten skriver vidare: "Hans förklaring till innehavet är trovärdig. En mindre kniv får anses ha en naturlig plats i en verktygslåda. Behovet av att inskränka kniv innehav på allmänna vägar är också mindre än på andra platser, såsom restauranger och festplatser. Innehavet får sammantaget anses som befogat."

Tingsrätten ogillade åtalet.

Det har naturligtvis ingen juridisk relevans, eftersom tingsrätten är bunden till det som framkommer vid själva huvudförhandlingen, men ett par noteringar kan göras kring detta mål. Av förundersökningen framgår att S visiterades på väg in till en fest i lokaler som tillhör ett s.k. mc-gäng. Visitation skedde av alla fordon enligt 19 § PL. I polisförhöret uppgav S att han bar kniv av gammal vana. Kniven bars i ett fodral fäst i bältet.

B 13470-98, Göteborgs tingsrätt.

Mattias W åtalades för brott mot knivförbudslagen enligt följande gärningsbeskrivning: "W har den 10 december 1997 på Östra Hamngatan i Göteborg, som är allmän plats, uppsåtligen eller av oaktsamhet innehaft en kniv trots att detta inte var befogat." Kniven var 36 centimeter lång med 22 centimeter långt blad. Kniven beskrivs i förundersökningen som en "mineralullskniv" d.v.s. en kniv som man skär husisolering med. Av förundersökningen framgår vidare att W omhändertogs enligt LOB och att kniven hittades vid visitering.

Tingsrätten skriver följande i sina domskäl: "W har förnekat brott men vitsordat att han haft kniven i en plastpåse i sin ryggsäck. Av utredningen i målet framgår att W tidigare under kvällen hade fått kniven i present av en kamrat. Han har uppgett att hans avsikt var att ta hem kniven för att använda den i samband med jakt och fiske. Syftet med knivförbudsbestämmelsen är att minska risken för

Knivförbudslagen

våldsanvändning där vapen kommer till användning. I andra stycket 1 § lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål anges vissa undantag från bestämmelsen då det kan anses befogat. Tillämpningen skall ske med förnuft och generositet så att förbudet inte med fog kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga friheten (prop.1989/90:129 sid. 22). Med hänsyn till de uppgifter W lämnat anser tingsrätten att det var befogat att han bar med sig kniven. Åtalet skall alltså ogillas.

Även i detta fall kan det vara värt att nämna något av det som framgår av förundersökningen. I polisförhöret uppger W att han inte vill säga vem han fått kniven av. W var 28 år gammal vid händelsen. Av bilden på kniven framgår att denna är väl använd och förefaller ha fläckar av gravrost. Under förundersökningen inkom ”rekommendationsbrev” från Ws far samt affärsbekanta till denne där det bland annat sägs att W ”aldrig nyttjar alkohol i vanliga fall”, att han ”har stora ambitioner inom den petrokemiska industrin”, att han har stort intresse av jakt samt att han förärats den fina kniven i ”julgåva” av sina kamrater. Med tanke på knivens skick och utseende anser jag att motiveringen att den är en julgåva och skall användas vid jakt och fiske, är närmast löjeväckande. Jag anser att eftersom innehavet skedde mitt i centrala Göteborg sent på kvällen av en mycket berusad person, borde inte innehavet ha setts som befogat. Jämför ovan refererade B 14385-97, Göteborgs tingsrätt, B 1263/97 hovrätten för västra Sverige.

B 15842-98, Göteborgs tingsrätt.

En person, Edielson S, åtalades för att ha innehaft en kniv på allmän plats i centrala Göteborg.

S bestred ansvar men vitsordade de faktiska omständigheterna. Han uppgav att han snidade knivar och sålde dem för 300-400 kr. Knivarna är mer som konstverk än redskap. Han var i stan för att lämna kniven till en kund som beställt den. Väl i stan träffade han några kompisar och gick och tog några öl. Han träffade inte kunden. En av hans vänner hade på skoj tagit fram kniven men han tog tillbaka den. Strax därefter blev de stoppade och visiterade av polis. Då hade han kniven i sin byxficka.

Tingsrätten gjorde följande bedömning: ”Kniven är i och för sig av beskaffenhet att falla under knivlagen. Ibland kan innehavet dock vara befogat. Vad Edielson S uppgett om hur han tillverkar och säljer knivar och tänkt leverera en kniv låter inte osannolikt och är inte motbevisat. En annan kniv, liknande den som tagits i beslag från honom, har förevisats vid förhandlingen. Den är onekligen mycket konstfärdig och är helt omsluten av ett träfordral [sic]. Rätten finner att innehavet av kniven var befogat vid aktuellt tillfälle. Åtalet lämnas därför utan bifall.”

Att notera från förundersökningen är här att S greps kl. 00.50 på natten, att han från början var misstänkt för hot mot tjänsteman (ordningsvakt) och att han förmodligen var betydligt mer berusad än vad som framgår av domskälen. Jämför med hovrättens resonemang i B 1263/97.

ANDRA INTRESSANTA FALL:

I övrigt hittade jag en del andra intressant rättsfall under arbetet med fältstudien. Nedan är några som förtjänar att nämnas. En del har refererats utförligare på andra ställen i detta arbete.

B 819-96, Göteborgs tingsrätt.

Refererats ovan som exempel på svårigheten med att tolka dessa rättsfall. Den 17-årige Martin L åtalades för innehav av en 105 centimeterlång cykelkedja. Martin L dömdes för brott mot knivförbudslagen.

B 879-96, Göteborgs tingsrätt.

Jonas S åtalades för att ha innehaft en s.k. combat-kniv med 22 centimeters blad inne på en nattklubb. Jonas S dömdes för brott mot knivförbudslagen.

Knivförbudslagen

B 12194-96, Göteborgs tingsrätt.

Refereras ovan. Alexander F åtalades för brott mot knivförbudslagen sedan han gripits i samband med att han uppträtt maskerad i samband med en demonstration. Föremålen han burit var ett par nithandskar med avklippta fingrar, fyra stycken nitarmband och –halsband, samt en kedja som bars som halsband. Alexander F dömdes för brott mot knivförbudslagen. Det intressanta med detta fall är att föremålen var en del av hans klädedräkt.

B 10428-97, Göteborgs tingsrätt.

Roland B åtalades för att på Avenyn i Göteborg ha innehaft en butterfly-kniv. I domen finns inga domskäl men av förundersökningen framgår att B gripits sedan han hamnat i slagsmål med en taxichaufför som kört över hans fot och sedan sprejat B i ansiktet med någon form av överfallssprej (oklart vilken sort). Butterfly-kniven var trasig och saknade ena "skalmen". P.g.a. en butterfly-knivs konstruktion torde detta enligt mig innebära att kniven är i det närmaste oanvändbar som vapen eftersom båda delarna av handtaget behövs för att stadga upp bladet. B dömdes för brott mot knivförbudslagen till penningböter 1200 kronor. Det förhållandevis låga straffet beror antagligen på att föremålet var trasigt och därmed oanvändbart samt omständigheten att han blivit attackerad av taxichauffören.

B 14385-97, Göteborgs tingsrätt.

Har refererats ovan. Thony L åtalades för brott mot knivförbudslagen. Han friades i tingsrätten men dömdes i hovrätten.

B 17042-97, Göteborgs tingsrätt.

Maria S åtalades för att enligt stämningsansökan ha innehaft en kniv på "Ernst Fontells plats som är allmän plats". Hon dömdes för brott mot knivförbudslagen till 30 dagsböter. Domen saknar skrivna domskäl, men av förundersökningen framgår att hon omhändertagits enligt LOB på Nordstadstorget i Göteborg. Då hon skulle frigges morgonen efter kl. 09.45 hittades kniven bland hennes tillhörigheter. Ernst Fontells plats är polishusets adress. Det är ju inget stort problem eftersom hon var på allmän plats då hon omhändertogs, men jag tycker ändå att det verkar olyckligt att hon åtalas och döms för innehavet inne i polishuset. Där inne är ju definitivt inte allmän plats. Liknande skedde även i B 11396-96, där kniven hittades då den tilltalade sattes in i arresten.

15 Slutkommentarer

I detta arbete har jag försökt att analysera knivförbudslagen ur ett praktiskt tillämparperspektiv. Jag har framförallt inriktat analysen på problem vid tillämpningen av innehavsförbudet i 1 § knivförbudslagen. Jag har lyft fram olika problem som kan uppstå vid denna tillämpning och försökt framföra argument för hur jag anser att de skall lösas. Exempel på detta är de olika uppfattningar som finns om vilka föremål som är förbjudna enligt knivförbudslagen.

De största problemen med att tillämpa knivförbudslagen anser jag ligger i den sammanvägning mellan det förbjudna området i 1 § 1 st. och undantagsregeln om befogade innehav i andra stycket som skall göras. Som jag har försökt visa i detta arbete är detta förbud uppbyggt med ett stort förbjudet område i första stycket, kopplat till generösa undantagsbestämmelser i andra stycket. När jag diskuterar knivförbudslagen med människor som inte är insatta i juridik i allmänhet och knivförbudslagen i synnerhet, märker jag att inte bara finns en fullt förståelig osäkerhet från dessa personers sida, om vilka innehav som är tillåtna och vilka som är förbjudna. Det som är mer överraskande är att jag, som borde veta, har svårt att ge besked. När det gäller karatepinnar, stiletter och andra extrema föremål är det lätt att ge besked; dessa är nästan alltid otillåtna på allmän plats. Det finns också ett antal platser som är lätta att peka på att där är det nästan aldrig tillåtet att ha med sig någon form av kniv eller annat föremål som omfattas av knivförbudslagen. Likaledes är det lätt att identifiera ett antal situationer där det är tillåtet att bära kniv som t.ex. för en rörmokare på väg till ett arbete klockan nio en torsdagsmorgon eller scouten som är inne och handlar på ICA och är på väg ut i skogen.

Det finns alltså ett stort antal situationer där man kan peka på att innehavet klart strider mot knivförbudslagen och ett stort antal fall som inte gör det. Där emellan finns en stor gråzon där det råder osäkerhet. Detta beror, som framgått ovan, inte på ett misstag från lagstiftaren utan på att man ville skapa en lagstiftning som så att säga släppte igenom de, för ett allmänt förnuftigt synsätt, ofarliga och berättigade innehaven samtidigt som man kom åt de farliga och onödiga. Men samtidigt skapades denna osäkerhet om vad som är tillåtet.

Som exempel på hur förvirrande reglerna i knivförbudslagen kan vara kan vi tänka oss en person som bär en fällkniv av typen schweizisk armékniv. Detta är ett föremål som enligt förarbetena kan godtas i en mängd olika situationer. Han beger sig ut på stan i Göteborg med kniven på sig. Om han är på väg hem från jobbet med bil är det inga problem att han har en kniv på sig. Skulle hans bil vara sönder och han tar en buss börjar det bli tveksamt. Skulle han stanna till utanför gamla Ullevi för att prata med några kompisar som står och väntar på att gå in och se matchen IFK Göteborg - AIK är hans innehav ganska säkert otillåtet, under förutsättning att det är mycket folk utanför. Skulle han inte gå hem när han tänkt sig utan gå på krogen i stället är innehavet av kniven nästan säkert förbjudet. Blir han berusad, och kanske lite stökig mot några ordningsvakter (dock inget våld eller hot mot tjänsteman) skulle jag påstå att han definitivt har brutit mot knivförbudslagen. Skulle han i sitt berusade tillstånd ta fram kniven för att visa den för en kamrat, då är det också helt säkert att han skulle dömas för brott mot knivförbudslagen. Allt detta har givetvis att göra med vad som anses som befogade innehav. Det är ändå lite märkligt att en person kan ge sig ut på stadens gator och på detta sätt, så att säga, omärkligt glida mellan laglydighet och brott.

När det skall prövas om innehavet kan anses befogat med hänsyn till omständigheterna, skall domstolen ta hänsyn till en mängd olika omständigheter, som t.ex. föremålets art, innehavarens behov, platsens skyddsvärde etc. Kan det inte finnas en risk att rent personliga egenskaper hos den åtalade får betydelse i denna

bedömning? Visst har olika människor olika behov av kniv och de uppträder olika, men annars anser jag inte att personen skall ha betydelse för brottsbedömningen. En känsla jag fått då jag arbetade med fältstudien i detta arbete är att en del missbrukare så gott som aldrig frikänns. Viss befinner de sig ofta i riskmiljöer, och de bär ofta kniv vanemässigt, men även dessa människor torde ju någon gång ibland ha ett legitimt behov av att använda och bära kniv. Det verkar inte spela någon roll vilka skäl de uppger för sitt innehav av kniv, eller när eller var innehavet sker. De fälls ändå. En advokat jag talade med uttryckte det som att "en del av de här killarna har i praktiken fått ett totalt förbud att inneha kniv. De skulle inte ens kunna köpa en kökskniv till lägenheten utan att bli fällda om de åkte fast." Jag har själv sett ett antal mål där den tilltalade förefaller ha haft goda skäl att bära kniv men där domstolen lutar sig mot det omfattande förbudet i 1 § 1 stycket och anser innehavet vara otillåtet.

Efter denna måhända något raljerande kritik mot knivförbudslagens innehavsförbud skulle man kunna tänka sig att jag hade ett bra förslag på hur en reglering av farliga föremål skulle se ut istället för den idag gällande. Det har jag tyvärr inte. Det beror på problemet som funnits hela tiden då ett förbud mot knivar diskuterats; knivar har, jämfört med andra farliga saker som skjutvapen och narkotiska preparat, oerhört många vardagliga och berättigade användningsområden. Knivar används varje dag på fritiden, i hemmet och i yrkeslivet och olika begränsningar av rätten att inneha, köpa och hantera dessa blir lätt orimliga. Viss skulle man kunna totalförbjuda vissa särskilt farliga knivar som t.ex. stiletter, butterfly-knivar och olika s.k. combat-knivar. Vidare skulle t.ex. innehav av farliga föremål som karatepinnar, batonger m.m. kunna beläggas med ett krav på tillstånd att inneha dessa. Problemet är ju bara att en skarp japansk kockkniv eller för all del en vanlig morakniv är precis lika farliga som en stilett och ett skaft till en domkraft är lika farlig som en batong.

Jag har alltså ingen bra lösning på problemet, och eftersom domstolarna i de allra flesta fall verkar följa förarbetenas uppmaning om att förbudet skall tillämpas med förnuft och generositet, är det kanske inget allvarigare problem. Det är också så, att när man som jag gjort läst ett stort antal mål om brott mot knivförbudslagen inser man att det är bra att det finns någon form av reglering som gör det möjligt att ingripa mot personer som bär knivar, svärd, batonger, fjäderbatonger och karatepinnar för att bara ta några exempel på föremål som förekommit i fältstudien.

16 Källor

Offentligt tryck:

SOU 1987:61 Knivförbud. Delbetänkande av 1987 års vapenutredning.
SOU 1989:44 Översyn av vapenlagstiftningen. Slutbetänkande av 1987 års vapenutredning.
SOU 1996:50 Förbud mot vapen på allmän plats m.m. Delbetänkande av 1995 års vapenutredning.
SOU 1998:44 En samlad vapenlagstiftning. Slutbetänkande av 1995 års vapenutredning.

Proposition 1962:10 Förslag till Brottsbalk.
Proposition 1987/88:98 om knivförbud i vissa fall m.m.
Proposition 1989/90:129 om ett utvidgat knivförbud m.m.
Proposition 1993/94:24 med förslag till ändrade regler om kroppsvisitation och kroppsbesiktning, m.m.
Proposition 1999/2000:27 En skärpt vapenlagstiftning.

Rättsfall:

Publicerad rättspraxis:

NJA 1978 sid. 291
NJA 1987 sid. 194
NJA 1990 sid. 361
NJA 1996 sid. 719
NJA 1997 sid. 476
NJA 1998 sid. 604
RH 1990:94
RH 1991:47
RH 1991:47
RH 1991:122
RH 1996:23
RH 1997:8
RH 1999:117
SvJT 1975 rf s. 56

Opublicerade rättsfall:

B 891/96, Hovrätten för västra Sverige
B 1263/97 Hovrätten för västra Sverige

Mål från Göteborgs tingsrätt, se bilaga 3.

JO beslut:

JO beslut nr 1349-1996.

Litteratur:

Citeras med ett författarnamn och titel om ej annat anges.

Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif – Boman, Robert: *”Rättegång. Tredje häftet”* Sjätte upplagan, Norstedts Stockholm 1994.

Berg, Ulf – Berggren, Nils-Olof – Bäcklund, Agneta – Munck, Johan – Wersäll, Fredrik – Victor, Dag: *”Brottsbalken. En kommentar. Del III (25-38 kap.) Följdförfattningar.”* Norstedts juridik, Stockholm 2000. (Ringpärm) Cit. Brottsbalken III.

Holmberg, Carl - Leijonhufvud, Madeleine - Wennberg, Suzanne: *”Brottsbalken. En kommentar. Del II (13-24 kap.) Brotten mot allmänheten och staten m.m.”* Sjunde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 1998. Cit. Brottsbalken II.

Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Madeleine – Träskman, Per Ole – Wennberg, Susanne: *”Brottsbalken. En kommentar. Del I (1-12 kap.) Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.”* Andra studentutgåvan, Norstedts juridik, Göteborg 2000. Cit. Brottsbalken I.

Jareborg, Nils: *”Brotten Första häftet Grundbegrepp Brotten mot person”* Andra upplagan. Studentlitteratur, Lund 1984.

Lehrberg, Bert: *”Praktisk juridisk metod”* tredje upplagan. Iustus förlag, Uppsala 1996.

Leijonhufvud, Madeleine och Wennberg, Suzanne: *”Straffansvar”* Femte upplagan, Juristförlaget, Stockholm 1997.

Persson, Carl G. – Rosenberg, Göran – Åberg, Kazimir: *”Ordningsslagen. Kommentarer och rättspraxis”* Publica, Göteborg 1994.

Zila, Josef: *”Specialstraffrätten. En introduktion”* Andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 1999.

17 Bilagor

17.1 Bilaga 1. Lagtexten till knivförbudslagen

Lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

1 § Knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa får inte innehas på allmän plats, inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats.

Förbudet i första stycket gäller inte, om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat.

Stickvapen eller knivar som är konstruerade så att klingan eller bladet snabbt kan fällas eller skjutas ut ur sitt skaft (springstiletter eller springknivar) får inte innehas av personer under 21 år. Lag (2000:148).

2 § Knogjärn, kaststjärnor eller andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa samt springstiletter eller springknivar får inte överlåtas till personer under 21 år eller saluhållas. Lag (1990:413).

3 § I fråga om vapen och andra föremål som vapenlagen (1996:67) är tillämplig på gäller föreskrifterna där i stället för denna lag. Lag (1996:69).

4 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall döms inte till ansvar.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i högst ett år. Lag (2000:148).

5 § Knivar eller andra föremål som innehafts i strid mot 1 § eller som överlåtit eller saluhållits i strid mot 2 § skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt. Lag (1990:413).

17.2 Bilaga 2. Utdrag ur lagtexten till vapenlagen

Vapenlag (1996:67)

1 kap. Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller skjutvapen och ammunition samt vissa föremål som i lagen jämförs med skjutvapen.

2 § Med skjutvapen förstås i denna lag vapen med vilka kulor, hagel, harpuner eller andra projektiler kan skjutas ut med hjälp av krutladdningar, kolsyre- eller kolsyreladdningar, komprimerad luft eller andra liknande utskjutningsmedel.

3 § Vad som sägs om skjutvapen gäller också

- a) anordningar som till verkan och ändamål är jämförliga med skjutvapen,
- b) obrukbara vapen som i brukbart skick skulle räknas som skjutvapen,
- c) start- och signalvapen som laddas med patroner,
- d) armborst,
- e) tårgasanordningar och andra till verkan och ändamål jämförliga anordningar,
- f) slutstycken, ljuddämpare, eldrör, pipor, stommar, lådor och trummor till skjutvapen, eller armborststommar med avfyringsanordningar,
- g) anordningar som kan bäras i handen och är avsedda att med elektrisk ström bedöva människor eller tillfoga dem smärta, och
- h) anordningar som gör att skjutvapen kan användas med annan ammunition än de är avsedda för.

4 § Vad som sägs om skjutvapen gäller inte

- a) salutkanoner,
- b) skjutvapen som har tillverkats före år 1890 och som inte är avsedda för gastäta enhetspatroner,
- c) bultpistoler avsedda för byggnadsarbete,
- d) andra arbetsverktyg avsedda för slakt eller för industriellt eller liknande bruk, och
- e) skjutvapen avsedda för livräddning eller liknande ändamål.

5 § Med ammunition förstås i denna lag patroner och projektiler till handvapen som lagen tillämpas på samt tändhattar och andra tändmedel till sådana patroner och projektiler.

7 § Denna lag gäller inte

- a) hagel och andra massiva kulor,
- b) projektiler avsedda för armborst eller för luft-, kolsyre-, fjäder- eller harpunvapen,
- c) kolsyrepatroner,
- d) patronhylsor utan tändhatt avsedda för handvapen som lagen tillämpas på, och
- e) patroner avsedda för start- eller signalvapen.

5 kap. Förvaring och transport av skjutvapen och ammunition

6 § Skjutvapen får medföras på allmän plats endast om vapnet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om det annars med hänsyn till vapnets art, syftet med innehavet och övriga omständigheter är att anse som befogat. Detsamma gäller i fråga om skjutvapen inom skolområde, där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats. Lag (2000:147).

9 kap. Straff och förverkande

1 § Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

2 § Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

a) missbrukar rätten att inneha ett skjutvapen genom att använda det för något annat ändamål än det som han eller hon är berättigad till,

b) bryter mot bestämmelserna om överlämnande till förvaring hos någon annan i 5 kap. 3 § första stycket eller om användning vid sådan förvaring i 5 kap. 3 § andra stycket eller om transport i 5 kap. 4 § eller mot föreskrifter eller villkor i fråga om förvaring av vapen som meddelats med stöd av denna lag,

c) bryter mot bestämmelserna om förvaring i 5 kap. 1-3 §§ i fråga om skjutvapen eller ammunition som innehas av sammanslutningar, huvudmän för museer eller auktoriserade bevakningsföretag eller i fråga om skjutvapen som innehas av vapenhandlare,

d) innehar ammunition utan att ha rätt till det eller inte följer ett beslut att lämna över ammunition för inlösen,

e) överlåter ammunition till någon som inte har rätt att inneha ammunitionen,

f) driver handel med skjutvapen utan tillstånd,

g) medför skjutvapen i strid med bestämmelserna i 5 kap. 6 §, eller

h) bryter mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 11 kap. 1 § d genom att olovligen överföra vapen eller ammunition till ett annat land.

Ansvar för otillåtet innehav av ammunition eller överträdelse av bestämmelserna i 5 kap. 6 § skall inte dömas ut i ringa fall. Lag (2000:147).

5 § Ett vapen som har varit föremål för brott som avses i 1 § eller 2 § a skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller ammunition som har varit föremål för brott som avses i 2 § d eller 2 § e. I stället för vapnet eller ammunitionen kan dess värde förklaras förverkat. Om ett vapen förklaras förverkat får även ammunition som hör till vapnet förklaras förverkad.

7 § Om någon frivilligt lämnar in skjutvapen eller ammunition till en polismyndighet, får åtal mot denne för olovligt innehav av vapnet eller ammunitionen väckas av åklagaren endast om det är motiverat från allmän synpunkt. Lag (2000:147).

17.3 Bilaga 3. Rättsfall vid Göteborgs tingsrätt (fältstudien)

Dessa mål ingår i fältstudien i detta arbete. Fältstudien har genomförts vid Göteborgs tingsrätt. Den intresserade som vill få ut en akt på arkivet på Göteborgs tingsrätt bör ha målnummer och rotelnummer.

Nr	Målnummer	Rotel	Föremål m.m.
1	B 5545-94	82	5 st. knivar av olika modeller. Två åtalade, olika tillfällen.
2	B 2868-95	74	Slidkniv, 8,5 cm blad.
3	B 4370-95	83	"Bowiekniv" cirka 20 cm blad.
4	B 4481-95	92	Fällkniv 7,5 cm blad.
5	B 5044-95	94	Morakniv 9 cm blad.
6	B 5700-95	91	Morakniv 10 cm blad.
7	B 72-96	95	Morakniv.
8	B 123-96	82	Fällkniv 8cm blad. Frikänd.
9	B 291-96	73	Fjäderbatong 40 cm utfälld.
10	B 494-96	82	Kniv, morakniv, timmerklo, hammare, skruvmejsel.
11	B 556-96	74	Fjäderbatong.
12	B 602-96	74	Morakniv.
13	B 680-96	83	Fällkniv 8 cm blad.
14	B 819-96	72	Cykelkedja 105 cm.
15	B 879-96	61	"Combat-kniv" 22 cm blad.
16	B 944-96	61	Morakniv 14 cm blad.
17	B 947-96	84	Slidkniv 16 cm blad.
18	B 10036-96	94	Morakniv 11 cm blad. Frikändes.
19	B 10048-96	95	Morakniv cirka 12 cm blad.
20	B 10108-96	95	Jaktkniv 18 cm blad.
21	B 10192-96	63	Morakniv 10 cm blad.
22	B 10237-96	62	Morakniv 10 cm blad.
23	B 10358-96	83	Fällkniv 8 cm blad.
24	B 10454-96	95	Morakniv, morakniv med hemgjort skaft. Olika tillfällen.
25	B 10492-96	72	"Combat-kniv" 11 cm blad.
26	B 10698-96	94	"Schweizisk armékniv" blad 6 cm, hemgjord kniv, 7,5 cm blad.
27	B 10783-96	81	Kniv, springkniv och fällkniv. Alla tre ca 10 cm blad.
28	B 10842-96	94	Morakniv.
29	B 10853-96	61	Fällkniv.
30	B 10907-96	73	Fällkniv.
31	B 10961-96	75	Morakniv 10 cm blad
32	B 11354-96	75	Slidkniv 12 cm blad.
33	B 11396-96	95	Slidkniv 10,5 cm blad.
34	B 11520-96	74	3 st. moraknivar ca. 10 cm blad. Olika tillfällen.
35	B 11541-96	74	Fällkniv enligt bilden, "springkniv" enligt åtalet. Blad 9 cm.
36	B 11712-96	94	Slidkniv.
37	B 11733-96	92	2 st. fällknivar. Blad ca 9 cm. Olika tillfällen.
38	B 11735-96	67	Butterfly-kniv 10 cm blad, fällkniv 8 cm blad. Olika tillfällen.
39	B 11810-96	82	Morakniv 11 cm blad.
40	B 11885-96	72	Fällkniv blad 6 cm.
41	B 11974-96	85	8 st. knivar sammanlagt, varav en stilett. Olika tillfällen.
42	B 12194-96	72	Nithandskar, nitarmband, kedja.
43	B 12232-96	92	Fällkniv. Frikänd.

Knivförbudslagen

Nr	Målnummer	Rotel	Föremål m.m.
44	B 12245-96	83	Fällkniv.
45	B 12276-96	86	Fällkniv.
46	B 12423-96	72	Morakniv.
47	B 12471-96	73	Sylliknande kniv och morakniv. Olika tillfällen.
48	B 12755-96	91	Bajonett blad 22 cm.
49	B 12843-96	84	Fällkniv blad 8 cm.
50	B 12983-96	73	Hemmagjort slagvapen "fiskepräst", fällkniv. 2 åtalade. Frikända.
51	B 13007-96	95	Slidkniv blad 9,5 cm.
52	B 13192-96	81	"Dolk" blad 15 cm.
53	B 13260-96	95	Fällkniv 8,5 cm blad.
54	B 13262-96	76	Brytbladskniv (mattkniv) blad ca 8 cm utfällt.
55	B 13267-96	73	Morakniv 10 cm blad
56	B 13269-96	74	Fällkniv 7 cm blad.
57	B 13369-96	94	En morakniv 11 cm blad, en filékniv 11 cm blad.
58	B 13399-96	95	Morakniv 11 cm blad.
59	B 13456-96	76	Fällkniv 10 cm blad.
60	B 13561-96	74	5 st. karatepinnar vid 5 olika tillfällen. 2 st. knivar. 2 åtalade
61	B 10128-97	82	Morakniv 11,5 cm blad, fällkniv 5,5 cm blad.
62	B 10172-97	84	Kökskniv "skalkniv" blad 6,5 cm.
63	B 10254-97	72	Kökskniv, hemmagjort stickvapen (träborr med skaft ca 30 cm)
64	B 10428-97	85	Butterfly-kniv 10 cm blad (trasig).
65	B 10524-97	75	Slidkniv med skaft av masurbjörk och 13 cm handsmitt blad.
66	B 10794-97	82	Slidkniv 10 cm blad.
67	B 11011-97	73	Två st. moraknivar 10 cm blad.
68	B 11015-97	75	Stålbåttong, utfällbar stålbåttong och slidkniv.
69	B 11080-97	82	Fällkniv 8 cm blad.
70	B 11249-97	94	Springkniv 10 cm blad.
71	B 11269-97	92	En morakniv, en skruvmejsel. Olika brottstillfällen.
72	B 12957-97	71	Två moraknivar 10 cm blad. Olika tillfällen.
73	B 13304-97	93	Butterflykniv 10 cm blad.
74	B 13463-97	93	Sex knivar och en stilett. Olika tillfällen.
75	B 13604-97	83	Morakniv 11 cm blad.
76	B 13803-97	84	Kombinerad fällkniv (blad 9 cm) och knogjärn.
77	B 13878-97	82	Morakniv.
78	B 13971-97	84	Morakniv och slidkniv. 8 resp. 9 cm blad.
79	B 14385-97	81	Fällkniv 10 cm blad. Friad i TR fälld i HovR.
80	B 14681-97	84	Fällkniv 7,5 cm blad.
81	B 14828-97	74	Fällkniv 9 cm blad.
82	B 15080-97	94	Kniv med träskaft.
83	B 15693-97	75	Springstilett.
84	B 15791-97	95	Morakniv 10 cm blad.
85	B 16080-97	76	Butterfly-kniv 9 cm blad.
86	B 16133-97	75	Jaktkniv 14 cm blad.
87	B 16192-97	72	Butterfly-kniv 10 cm blad.
88	B 17042-97	72	Fällkniv 7,5 cm blad.
89	B 17114-97	94	Fällkniv 9 cm blad.
90	B 17447-97	72	Morakniv med 11,5 cm blad och kökskniv med 11 cm blad.
91	B 17683-97	94	Kökskniv 11 cm blad.
92	B 18286-97	72	Båttong märkt "Securitas".
93	B 18619-97	95	En bajonett 23 cm blad, tre knivar. Ett tillfälle.

Knivförbudslagen

Nr	Målnummer	Rotel	Föremål m.m.
94	B 18694-97	83	Jaktkniv 14 cm blad.
95	B 18734-97	94	Morakniv 13 cm blad.
96	B 18896-97	74	Slidkniv 11 cm blad.
97	B 19298-97	75	Fällkniv, slidkniv och springkniv. Två tillfällen.
98	B 19858-97	72	En slidkniv och en fällkniv. Frikänd.
99	B 19910-97	73	Kökskniv helt i stål, 20 cm blad.
100	B 19952-97	83	Fällkniv och morakniv. Två tillfällen.
101	B 20034-97	82	Fällkniv 7 cm blad. Frikänd.
102	B 20270-97	94	Jaktkniv 15 cm blad.
103	B 10044-98	91	Två moraknivar, en fällkniv. Ett tillfälle.
104	B 10093-98	81	Morakniv.
105	B 10424-98	73	Fällkniv 7 cm blad.
106	B 10579-98	95	”Dykarkniv” 11 cm blad.
107	B 10762-98	92	Brödkniv 20 cm blad.
108	B 10951-98	75	Morakniv, fällkniv och springkniv. Ett tillfälle.
109	B 11115-98	92	Morakniv blad 9 cm.
110	B 11263-98	85	Fällkniv 9 cm blad.
111	B 11312-98	95	Fällkniv och morakniv. Olika tillfällen.
112	B 11438-98	95	Karatepinnar (hemgjorda).
113	B 11473-98	71	Tre moraknivar, två fällknivar, butterfly-kniv. Olika tillfällen.
114	B 11544-98	74	Slidkniv 10 cm blad.
115	B 11689-98	81	Morakniv och fällkniv. Olika tillfällen.
116	B 12033-98	94	15 st. knivar och en skruvmejsel. Olika tillfällen.
117	B 12056-98	72	Fällkniv 9 cm blad.
118	B 12208-98	93	Slidkniv.
119	B 12625-98	73	Två moraknivar och en fällkniv. Olika tillfällen.
120	B 12731-98	74	Slidkniv.
121	B 12967-98	83	Fällkniv och slidkniv. Två personer.
122	B 13470-98	75	Kniv med 22 cm långt blad. Frikänd.
123	B 13536-98	81	Fjäderbatong.
124	B 13855-98	74	Fällkniv 8 cm blad.
125	B 13907-98	81	Fällkniv 10,5 cm blad.
126	B 14042-98	82	Slidkniv 8cm blad ”lappkniv”.
127	B 14516-98	86	Två fällknivar. Olika tillfällen.
128	B 14710-98	93	Stålbatong 25 cm. ”Hemtillverkad”.
129	B 14731-98	73	Hackyxa 40 cm och mattniv med rakblad.
130	B 14735-98	73	Morakniv 10 cm blad.
131	B 15269-98	84	Två fällknivar 9 cm blad. Olika tillfällen.
132	B 15357-98	84	Morakniv 10 cm blad.
133	B 15385-98	74	Morakniv 10 cm blad.
134	B 15842-98	92	Dolk i livremsspänne. Blad ca 7 cm.
135	B 15929-98	75	Kniv 8 cm blad. Frikänd.
136	B 16508-98	75	Slidkniv 7 cm blad.
137	B 17658-98	85	Morakniv.
138	B 18938-98	92	En fällkniv och en dubbelslipad kniv 13 cm blad.
139	B 19330-98	82	Fällkniv 8 cm blad.
140	B 19489-98	74	Tre moraknivar av olika storlekar. Samma tillfälle.
141	B 19558-98	93	Slidkniv.
142	B 19701-98	82	Brytbladskniv 8 cm blad max utfällt.
143	B 19746-98	93	Fällkniv 6 cm blad.

Knivförbudslagen

Nr	Målnummer	Rotel	Föremål m.m.
144	B 20235-98	81	Fällkniv 6 cm blad.
145	B 20674-98	93	Slidkniv 12 cm blad.
146	B 20711-98	92	Slidkniv 10 cm blad.
147	B 21118-98	83	Morakniv.
148	B 22496-98	93	Fällkniv 9 cm blad.
149	B 23128-98	75	Slidkniv 9 cm blad.
150	B 23438-98	73	Morakniv 10 cm blad.
151	B 23695-98	72	Fällkniv 10 cm blad.